

MOKSLO LIETUVA

2004 m. balandžio 1–21 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 7 (297)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Jie garsina Lietuvos mokslą (1)

Lietuvos mokslo premijų įteikimo diena, ko gero, yra didžiausia mokslo bendruomenės narių metų šventė. Premijos paskiriamos kasmet prieš Vasario 16-ąją, o įteikiamos ir laureatai pagerbiami Kovo 11-osios, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos, išvakarėse. Šiemet 2003 m. mokslo premijos įteiktos kovo 9-ąją. Būtų teisinga tą dieną vadinti tikroju pavasario šaukliu, tačiau šiemet pirmąją kovo pusę pavasaris, atrodo, dar nelabai skubėjo į politinių aistrų įkaitusią Lietuvą.

Šie metai – ypatingi, nes minime lietuviškos spaudos atgavimo šimtmetį. Gal kasdienybėje nė nesusimąstome, kad kiekvienas mūsų rašomas lietuviškas žodis jau savaime žymi ir įprasmina didžią mūsų tautos pergalę kovojant už savo pamatines teises, tarp kurių viena svarbiausių – savą lietuvišką žodį rašyti ne primestais, bet nuo seno pasirinktais ir tautai įprastais rašmenimis. Laisvo lietuviško žodžio siekis paskatino suprasti, kad tikroji tautos raiška įmanoma tik valstybingumo sąlygomis.

Keistas tautos likimo kelias:

2003 m. mokslo premijų laureatai: prof. Jurgis Bučas, prof. Vacys Milius ir prof. Antanas Andrijauskas

Gedimino Zemicko nuotraukos

Šiandien nepriklausomoje Lietuvos valstybėje atrodo, kad nelabai vertiname lietuvišką žodį, angliški užrašai sostinėje gožia lietuviškus. Moksliniai straipsniai, parašyti lietuviškai, dešimteriopai mažiau vertinami už išspausdintus anglų kalba, tegu ir ISI žurnaluose. Lietuvių kalba vėl lieka podukros vietoje.

Valstybė turi kaupti žinojimą

Šiemet 12 Lietuvos mokslo premijų buvo įteiktos 26 mokslininkams iš keturių mokslo sričių. Dėl to mokslo Lietuvoje tikriausiai nepadaugėjo, nes jo aruodai kaupiami ne per šventes, bet darbų kasdienybėje. Tačiau pats faktas, kad vieną dieną per metus valstybė atsigręžia į mokslininkus ir įvertina jų triūsą, yra labai reikšmingas. Apdovanojimų dieną bent jau šie 26 mokslo žmonės galėjo pajusti, kad dirbta ne veltui, jų veiklos rezultatai pastebėti, išskirti iš daugelio kitų ir jau šiandien yra reikšmingi Lietuvos mokslui.

Lietuvos mokslo premijų komiteto pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas atkreipė dėmesį į didelę apdovanojimų mokslo darbų įvairovę. 12 premijuotų darbų buvo išrinkta iš

Nuketla į 10 p.

Mokslo premijos laureatas Bonifacas Vengalis su žmona Gražina ir dukra Egle (iš kairės) bei draugais

Habil. dr. Gražina Tautvaišienė – 2003 m. mokslo premijos laureatė

2-3 p.

ŠVENTOJO
KAZIMIERO
METAI

4 p.

JAU PUŠĘ
ŠIMTMEČIO
KOPIA!
GEOLOGIJOS
KALNĄ

9, 13 p.

GIMNAZIJOS
PAVEIKSLŲ
GALERIJA
VILNIUJE

12-13p.

KUO LIETUVAI
SVARBI
BIOTECHNO-
LOGIJA

18 p.

KTU
UŽSIDIRBA
DAUGIAU NEI
FINANSUOJA
VALSTYBĖ

Šventojo Kazimiero metai

Tad kada kanonizuotas šv. Kazimieras

Gerbiamasis Mintautai Čiurinskai, ką istorijos mokslas žino apie karaliaičio Kazimiero kanonizavimą? Juk ne paslaptis, kad šios istorinės asmenybės gyvenimo realūs faktai persipynę su legendomis ir akivaizdžiais pramanais, tad susiorientuoti nėra paprasta. Tačiau būtina, nes tai kol kas vienintelis Lietuvos šventasis, mūsų kraštą labai tvirtais saitais susiejantis su krikščioniškuoju pasauliu.

1602 m. lapkričio 7 d. popiežiaus Klemenso VIII brevėje* leidžiama švęsti Šv. Kazimiero šventę Lietuvoje ir Lenkijoje. Brevėje yra liturginių tekstų, apie karalių Kazimierą kalbama kaip apie Lietuvos šventąjį. Tačiau nuo šios datos jis oficialiai laikytinas Lietu-

vytas į liturginį kalendorių, yra oficialiai bažnyčios paskirta, pripažinta ir švenčiama šv. Kazimiero diena – kovo 4-oji. Šie metai jubiliejiniai taip pat, nes 1602 metų popiežiaus brevė į Vilnių buvo atvežta tik kitais metais. Kartu buvo atvežti ir liturginiai tekstai, reikalingi mišioms per šventojo šventę. Taip pat buvo atvežta vėliava su šv. Kazimiero atvaizdu, kuri buvo pasiūta ir išsiuvinėta Romoje.

Taip atsiranda istorijos mitai?

Pasakyčiau, taip atsirado vienas iš istorijos painumų. Nevadinčiau mitu, tiesiog lemtingos reikšmės turėjo tai, kad neišliko visi mums rūpimi dokumentai. Buvo manoma, kad Kazimieras buvo kanonizuotas, tik stigo tą faktą patvirtinančių ar paneigiančių dokumentų.

O kaip Jūs manote, ar buvo tais metais karalaitis Kazimieras kanonizuotas?

Kanonizuoti buvo nespėta, nes

šitas į liturginį kalendorių, yra oficialiai bažnyčios paskirta, pripažinta ir švenčiama šv. Kazimiero diena – kovo 4-oji. Šie metai jubiliejiniai taip pat, nes 1602 metų popiežiaus brevė į Vilnių buvo atvežta tik kitais metais. Kartu buvo atvežti ir liturginiai tekstai, reikalingi mišioms per šventojo šventę. Taip pat buvo atvežta vėliava su šv. Kazimiero atvaizdu, kuri buvo pasiūta ir išsiuvinėta Romoje.

Ši puošni šv. Kazimiero vėliava buvo palikta už Vilniaus miesto sienos buvusioje Šv. Stepono bažnyčioje, nes rengtasi ją iškilmingai pasitikti ir šį svarbų įvykį deramai paminėti. Vėliava išbuvo anapus Vilniaus sienos ne taip jau trumpai, nes Vilniaus katedros kanauninkas Grigalius Svencickis iš Romos su visu bagažu grįžo 1603 metais. Deja, Lietuvoje siautė maras, tad Vilniuje taip pat jokių

Gedimino Zernicko nuotraukos

Atidarant parodą Vita Sancti Casimiri

Kovo 4 d. Taikomosios dailės muziejuje, Vilniuje, atidaryta paroda *Vita Sancti Casimiri. Šv. Kazimiero gyvenimas*. Jos rengėjai – Lietuvos dailės muziejus ir Lietuvos mokslų akademijos biblioteka. Tai išties įspūdinga paroda, kur meno kūriniai ir istoriniai dokumentai sudaro tą dermę, kur įspūdžių savo dvasiai praturtinti ras kiekvienas – ir giliai tikintis, ir abejojantis, žmogus, dirbantis kasdienį rutininį darbą, ir pasaulio daug matęs intelektualas.

Parodos kai kuriuos eksponatus pakomentuoti ir *Mokslo Lietuvos* skaitytojus išsamiau supažin-

dinti su karaliaičio Kazimiero (1458–1484), tapusio pirmuoju ir, griežtai sakant, kol kas vieninteliu Lietuvos šventuoju, paprašėme Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotoją dr. Mintautą ČIURINSKĄ. Jis yra 2003 m. *Aidų* leidykloje išleistos knygos *Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto šaltiniai* sudarytojas, vertimų, įvado ir paaiškinimų autorius. Šiuo metu M. Čiurinskas savo kaip mokslininko istoriko pastangas sutelkęs į antrą knygą, skirtą trijų ankstyvųjų šv. Kazimiero biografijų publikacijai, kurią taip pat jau šiais šv. Kazimiero metais išleis *Aidų* leidykla.

Daktaras Mintautas Čiurinskas prie svarbiausio parodos eksponato – 1602 m. lapkričio 7 d. popiežiaus Klemenso VIII brevės

vos šventuoju. Šią brevę matome tarp kitų šv. Kazimiero gyvenimui skirtos parodos eksponatų.

Tačiau ką aš matau tarp kitų parodos eksponatų? Štai 1921 m. (ar 1922 m.?) išleistas lenkų kalba plakatas, skirtas šv. Kazimiero 400 kanonizacijos metų jubiliejui. Tačiau Jūs tvirtinate, kad 1521 m. kanonizacija neįvyko.

Neįvyko, tačiau štai ką reikėtų prisiminti. Dar 1521 m. popiežius Leonas X karalių Kazimierą galėjo kanonizuoti, bet to padaryti nespėjo, nes tų metų gruodį mirė. Pirmąją karaliaičio Kazimiero biografiją ir visus kanonizacijai reikalingus dokumentus parengė popiežiaus legatas vyskupas Zacharijas Ferreris (Zacharia Ferreri, 1479–1524). Jis surinko liudytojų parodymus apie stebuklus, vykstančius Vilniuje prie karaliaičio karsto, ir visą tą medžiagą vežė (arba siuntė) į Romą. Zacharijas Ferreris į Romą atvyko, kai popiežius Leonas X jau buvo pasiligojęs. Kanonizacijos greitai nevykdomos, todėl galima drąsiai teigti, kad tuo metu karaliaičio Kazimiero nespėta paskelbti šventuoju, nes, kaip sakytą, tų pačių 1521 m. gruodžio 1 dieną popiežius Leonas X mirė. Tai pačiais 1521 m. Zacharijas Ferreris dalį savo surinktos medžiagos išspausdino atskiru leidiniu *VITA BEATI CASIMIRI, CONFESSORIS*. Tai 28 puslapių knygelė, be vietos ir metų nurodymo, bet tyrinėtojų (Estreicheris) manyta, jog išspausdinta Krokuvoje.

* (lot. brevis – trumpas) oficialus popiežiaus raštas antraeiliais klausimais. Ne tokia iškilminga kaip bulė. Ja skelbiami dekretai, potvarkiai dėl garbės titulų, privilegijų, dispensų suteikimo asmenims arba bažnyčioms.

objektyviai pritrūko laiko. Jeigu taip, tai 1602 m. pop. Klemenso VIII brevė yra pirmasis oficialus dokumentas, kuriame Kazimieras oficialiai traktuojamas kaip šventasis. Šis ir vėlesnieji Apaštališkojo sosto šv. Kazimierui skirti dokumentai yra autentiški, įteisinantys šventojo liturginį kultą, paprastinant galima sakyti – prilygstantys kanonizacijai. Juk kas yra kanonizacija? Tai iškilmingas aktas, kai šv. Sostas paskelbia, kad asmuo yra kanonizuotas. 1602 m. lapkričio 7 d. to nebuvo, o popiežiaus brevė amžininkų buvo vertinama kaip šv. Kazimiero išaukštinimo atnaujinimas. Kai Vilniuje 2002 m. buvo minima 400 metų Klemenso VIII brevės sukaktis, šie dalykai buvo įvardyti ir įvertinti teisingai.

Tačiau tam tikrų neaiškumų tebesama.

2003 m. *Aidų* leidykla išleido mano parengtą knygą *Švento Kazimiero gyvenimo ir kulto šaltiniai*. Joje pateikti istorinių šaltinių originalai ir jų vertimai į lietuvių kalbą. Tačiau visus mitus ir neaiškumus galima pasitikrinti šioje knygoje. Bet kuriam besidominčiam galiu rekomenduoti P. Rabikausko knygą *Lietuvos globėjas šv. Kazimieras*, kuri parašyta labai patraukliai, kartu patikimai, nes paremta šaltiniais. Bibliotekose galima nesunkiai susirasti ir seniau išėvijoje išleistą Z. Ivinskio knygą apie mūsų šventąjį.

Ar tą šaltinių visumą patyrinėjus galima atsekti istorinę tiesą? O gal vienas kitam prieštaraujantys šaltiniai tik dar labiau viską supainioja? Kodėl būtent šie metai paskelbti Lietuvoje šv. Kazimiero metais?

Istoriškai reikalas aiškus. Popiežiaus išstarmė apie Kazimierą yra kaip apie šventąjį, jo vardas popiežiaus valia įra-

viešų renginių ir didelių žmonių susibūrimų nevyko. Laukta patogaus laiko. Sulaukta tik po pusantų metų.

1604 m. gegužės 10 d. prasidėjo šv. Kazimierui skirta trijų dienų šventė, kai labai iškilmingai Vilniaus miestas pasitiko šv. Kazimiero vėliavą. Vyko didinga procesija, o trečią šventės dieną buvo pašventintas būsimosios Šv. Kazimiero bažnyčios pamatų akmuo. Tačiau šio įvykio sukaktį minėsimė šiemet, nes tai Šv. Kazimiero bažnyčiai ir Vilniaus jėzuitams įsimintinas įvykis, taip pat visai Vilniaus arkivyskupijai, visam Vilniaus miestui. Neabejoju, kad gegužės mėnesį Vilniuje vyks tiems įvykiams prisiminti skirtieji renginiai. Tad šv. Kazimiero garbei šie metai labai reikšmingi.

Šv. Kazimiero palaikams teko klajoti

Į šių jubiliejinių metų sukurį jau spėjau įsisukti Lietuvos dailės muziejus, kartu su Lietuvos mokslų akademijos biblioteka Lietuvos taikomosios dailės muziejuje surengęs parodą Vita Sancti Casimiri. Švento Kazimiero gyvenimo. Įvykių sukuryje ir Vilniaus arkikatedra, ant kurios kolonų matome pakabintą šventinį plakatą, skelbiantį, kad šie metai paskelbti šv. Kazimiero, Lietuvos jaunimo globėjo, metais. Neabejotinai Vilniaus arkikatedra ir prie jos prisiglaudusi Šv. Kazimiero koplyčia šiemet kaip jokiais ankstesniais metais susilauks daugybės lankytojų. Visiems magės dar kartą išvystyti ir šv. Kazimiero sidabrinį karstą, garsėjusį stebuklais, pamatyti ir dvi dides freskas, kuriose vaizduojami stebuklai prie šventojo karsto: Mirusio vaikelio Ursulės atgijimas ir Šventojo

Šv. Kazimiero karsto atidarymas. M. Pallonio freska

karsto atidarymas. **Pagaliau juk Šv. Kazimiero koplyčia – tai gražiausias išlikęs baroko laikų interjeras Lietuvoje.**

Karalaitis Kazimieras mirė 1484 m. Gardine ir buvo palaidotas vienoje iš Vilniaus katedros koplyčių. 1636 m. jam buvo pastatyta ir parengta atskira labai puošni koplyčia. Per karus šv. Kazimiero palaikai buvo ne kartą išvežti, slapstomi. Pirmą kartą šie palaikai savo palaidojimo vietą apleido 1655 m., kai Vilnius buvo okupuotas Rusijos caro Aleksejaus Michailovičiaus kariuomenės ir negailestingai nusiaubtas.

Pakeliui į Brestą, Ružanuose, didingoje kunigaikščių Sapiegu pilyje, kurios telikę griuvėsiai, bet ir šiandien nepraradę didybės, tas karstas kurį laiką turėjo būti saugomas.

Taip, šis faktas žinomas, nors karstas ir palaikai įvairiu metu buvo saugomi ne vienoje vietoje.

Sovietmečiu buvo saugomi Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios altorinėje dalyje. Ekskursantams miesto gidai pasakodavo istorijas, kaip vien prisilietus prie karsto išgydavo epileptikai ir kiti ligoniniai.

Ne vien epileptikai. Kai kurie stebuklingi išgijimai buvo dokumentuoti jau minėto popiežiaus Leono X legato Zacharijo Ferrerio, o savo rašytame šv. Kazimiero gyvenime apie juos kalba taip: visi, kas „kenčia nuo neišgydomų ligų ir labai sunkių negalių – kurtieji, nebyliai, luošiai, sudžiūvę ir neregijai – vos tik prie jo kapavietės jam pasiveda – atgauna buvusią klausą, kalbą, eiklumą, regėjimą ir buvusią sveikatą ir (tai, kas yra daug nuostabiau ir beveik neįtikėtina) atgyja mirusieji bei kasdien vyksta kiti stulbinantys stebuklai“. Ankstyviausias konkretus toks stebuklas aprašytas G. Svencickio stebuklų sąrašė, pridėtam prie šv. Kazimiero biografijos – kai iš mirusiųjų prisikėlė mergaitė Uršulė. Tėvams meldžiantis prie šv. Kazimiero kapo, kreipiantis į šventąjį ir duodant įžadą, staiga mirusi mergaitė pradėjo kvėpuoti ir prisikėlė.

Tai legenda, ar būta realaus įvykio?

Manau, jog būta realaus įvykio. Mat rengiant medžiagą Kazimiero kanonizacijai buvo apklausiami liudininkai, kurie duodavo priesaiką, būdavo surašomas oficialus aktas, patvirtinamas notarų. Buvo klausimynas, į kurį reikėjo teikti atsakymus. Tai nebuvo laisva forma surašyti parodomai, bet oficialus teisinis dokumentas. Popiežiaus siūstasis Zacharijas Ferreris 1520–1521 m. Vilniuje tą darbą ir atliko. Jo užduotis buvo surinkti ir užfiksuoti visą žinomą medžiagą. Dar buvo gyvi liudininkai, kurie prisiminė net ir gyvą karalaitį Kazimierą, nes nuo jo mirties 1484 m. buvo praėję dar tik 36 metai.

O stebuklas – tai tikėjimo dalykas. Šių dienų visuomenės požiūris į stebuklus, aišku, skiriasi nuo XVI a. žmonių požiūrio.

Tai gi Vilniuje turime šv. Kazimiero karstą su jo palaikais, XVII a. statytą Šv. Kazimiero koplyčia, prisiglaudusių prie

Šv. Kazimierui skirtos parodos ekspozicijos dalis

Arkikatedros ir Šv. Kazimiero bažnyčia, beje, pirmą Vilniuje pastatytą baroko stiliumi. Trys reikšmingi objektai, susiję su šv. Kazimiero vardu.

Lietuvoje turime ir daugiau šv. Kazimiero vardu pavadintų bažnyčių. Pagrindinė vertybė yra šventojo palaikai, relikvijos. Juk kodėl šv. Kazimieras yra Lietuvos globėjas? Todėl, kad čia saugomi jo palaikai. Pagaliau ir šlovė apie karalaitį pamaldumą, geras darbus pradėjo skliti ne iš kur kitur, o iš Vilniaus. Ir ta atmintis apie jo šventumą pirmiausia išliko Vilniuje. Asmuo skelbiamas šventuoju ne tada, kai to nori popiežius ar kuris kitas Bažnyčios hierarchas, bet tada, kai į plačiai sklindančią šlovę jau nebegalima nekreipti dėmesio, kai dėl jo šventumo nekyla abejonių.

Šv. Kazimiero kultas ir jėzuitai

Per savo šventuosius, palaimintuosius ir šventas vietas Bažnyčia įtvirtina savo reikšmingumą, stiprybę. Šia veikla ypač garsėjo jėzuitai. Kaip nusakytumėte jėzuitų pastangas garsinant šv. Kazimiero kultą Lietuvoje ir pasaulyje?

Jėzuitų reikšmė šv. Kazimiero kultui bent jau iki kanonizavimo užbaigimo 1602 m. buvo gerokai pervertinama. Pirmiausia Kazimiero kanonizavimo reikalais rūpinosi Vilniaus katedros kapitula, o ne jėzuitai. Tarp menamos Kazimiero kanonizacijos 1521 m. ir 1602 m. popiežiaus Klemenso VIII brevės, Vilniaus kapituloje nuolat buvo laikoma dėžutė, į kurią buvo renkamos aukos Kazimiero kanonizacijos užbaigimui. Tai gi šis reikalas nebuvo užmestas ar pamirštas. Kapitulos posėdžių aktuose, kurių rankraščių originalai saugomi Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje, kas keleri metai apie tuos pinigus vis užsimenama. Tie pinigai būdavo deponuojami, skolinami, ir tai atspindėdavo dokumentuose. Tai gi kanonizacija buvo pirmiausia kapitulos rūpestis.

O jėzuitai mielai parėmė tą Kazimiero kultą, suteikė šv. Kazimiero var-

dą Vilniuje šalia profesų namų 1604 m. pradėtai statyti Šv. Kazimiero bažnyčia. Labai reikšminga vieta – prie pat miesto Rotušės, turgaus aikštės ir stačiatikių maldos namų apsuptyje. Nenuginčijami jėzuitų nuopelnai vėlesniam šv. Kazimiero kulto plitimui tiek Lietuvoje, Lenkijoje, tiek plačiau pasaulyje (pvz., Belgijoje).

Europoje išgarsėjo būtent šv. Kazimieras

Istorijos paradoksas: Lietuva, būdama garsių didžiųjų kunigaikščių Gedimino, Algirdo, Kęstučio, Vytauto šalis, krikščioniškajame pasaulyje pagarsėjo šv. Kazimieru, kuris jokių didžiųjų valstybei darbų nenuveikė, bet išsiskyrė pamaldumu, dievotumu, krikščioniškomis dorybėmis.

Kitaip tariant, kuo mums brangus šv. Kazimieras? Jo gyslose tekėjo lietuviškas kraujas, kaip Gediminaičių ir Jogailaičių dinastijos atstovo. Tiesa, motina buvo austrė – Elzbieta Habsburgaitė. Lietuvoje karalaitis Kazimieras lankėsi ne kartą, Lietuvoje ir savo gyvenimą pabaigė, nes mirė 1484 m. kovo 4 dieną Gardino pilyje ir buvo palaidotas Vilniaus katedroje. Kuo nors istoriškai nusipelnyti gal paprasčiausiai nespėjo, nes gyveno tik 26 metus. Tačiau pabrėžtina, kad jis sėkmingai vykdė tas pareigas, kurios jam priklausė kaip vyriausiajam karaliaus – taip pat Kazimiero – sūniui. Buvo numatytas į sosto paveldėtojus. Į jį buvo dedamos didelės viltys, nes karalaitis buvo visapusiškai gabus, pasireškė tvarkydamas ir valstybės reikalus – finansinius, karinius. Tuo rūpinosi kaip būsimasis sosto paveldėtojas.

Kazimierui gyvenant Vilniuje, mirė Lenkijos vicekancleris. Karūnos, t. y. Lenkijos karalystės, metrikeje yra įrašai apie tai, jog karalaitis Kazimieras perėmė valstybines knygas ir praktiškai pradėjo eiti vicekanclerio pareigas. Tai buvo prieš Kazimiero gyvenimo pabai-

gą. Vadinasi, jam buvo patikimi svarbūs valstybės gyvenimo reikalai.

Prieš tai Kazimieras praktiškai buvo Lenkijos vietininkas, nes jo tėvas Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras nuo 1481 m. ilgokai gyveno Lietuvoje. Tuo metu jo sūnus Kazimieras Lenkijoje tvarkė reikalus, rašė laiškus, kurie yra išlikę, beje, taip pat pateikti mano parengtoje knygoje.

Kiek apskritai gerai žinomas karalaitis gyvenimas, jo veiklos peripetijos?

Jo iterariumą būtų galima sudaryti – kur kuriuo metu buvo ir ką veikė. Aišku, yra laiko tarpų, kai apie karalaitį žinių neturime, bet didelių paslapčių ten nėra. Tik tiek, kad iš to meto, t. y. XV a. antrosios pusės, nedaug išlikusių dokumentų ir ypač susijusių su jo asmeniu.

Kaip šv. Kazimiero asmenybė kelia tarptautinį Lietuvos autoritetą?

Nors tai nėra šventojo „pareiga“, kartu su Kazimiero vardu įvairiais būdais plinta garsas ir apie Lietuvą. Kaip įdomų vieną atvejį galiu priminti. Italijoje, Florencijoje, yra San Lorenzo koplyčia. Kaip tik šioje parodoje eksponuojama toje koplyčioje saugomo relikvijoriaus nuotrauka. Tai štai tame relikvijoriuje ilsisi dalis šv. Kazimiero – jo kaukelis. Iš Florencijos mainais į Lietuvą buvo atsiųsdinta šv. Marijos Magdalenos de Pazzis relikvija. Ši šventoji yra iš garsios Italijoje giminės, iš kurios, manyta, kilusi ir Lietuvos didikų Pacų giminė. Savo ruožtu Florencijai buvo padovanota šv. Kazimiero relikvija. Kaip sakiau, ji saugoma San Lorenzo koplyčioje, relikvijoriuje, kuris yra tikras meno šedevras. Jį sukūrė 1687 m. Maksimiljanas Soldani Benci. Ir kas užrašyta? *Sanctus Casimirus – Magnus Dux Lituaniae* (Šventas Kazimieras – Lietuvos didysis kunigaikštis).

Nors kitais atvejais, aptinkame, italai jį vadindavo Lenkijos karalaitiu ir net Lenkijos karaliumi. Tai gi nesusipratimų pakanka. Tačiau tai viena tų istorijos asmenybių, kurių dėka Italijoje ir kitose Europos šalyse garsėja Lietuva ir Lenkija.

Greitai pasirodys ir antra knyga

Kaip kilo mintis parašyti knygą apie šv. Kazimierą?

Knygelės idėja ir buvo surinkti trupinėlius, smulkius šaltinius, kurie svarbūs, bet skaitytojams mažai žinomi. Tai šaltiniai, kurie išleisti iki 1602 metų. Vėlesni svarbiausi tėra pridėti kaip priedai, pavyzdžiui, 1602 m. Klemenso VIII brevė, publikuojama su vertimu į lietuvių kalbą. Taip pat pateiktas 1604 m. procesijos, sutinkant šv. Kazimiero vėliavą iš Romos, aprašymas. Tai gana ilgas baroko epochai būdingas aprašymas, kuris pateiktas kaip priedas šioje knygoje. Kam rūpi tikslios žinios, šią knygą pravartu išgyti, nes joje galima pasi-

tikrinti sklandančias legendas apie šv. Kazimierą, spaudoje dažnai pasitaikančius netikslumus.

Vis dėlto kokie karalaitis Kazimiero gyvenimo ir veiklos istoriniai šaltiniai yra svarbiausi?

Yra daug smulkių šaltinių, bet svarbiausia yra jau minėto Zacharijo Ferrerio lotyniškai parašytoji pirmoji karalaitis Kazimiero biografija, kuri iškart 1521 m. ir buvo publikuota. Ši biografija artimiausiu metu bus išleista kartu su vėlesnėmis Grigaliaus Svencickio ir pirmojo Vilniaus jėzuitų akademijos (universiteto) rektorius Petro Skargos parašytomis karalaitis Kazimiero biografijomis. Kai Kazimieras buvo pripažintas šventuoju, P. Skarga jo gyvenimą įtraukė į savo veikalą *Šventųjų gyvenimai (Żywoty świętych)*. Tai didelis veikalas, susilaukęs daugybės leidimų. Šv. Kazimiero gyvenimo aprašymą P. Skarga įdėjo į vėlesnius savo knygos leidimus, kurie pasirodė nuo 1610 metų.

Tai gi man tenka rengti antrą tokią knygą, ji pasirodys taip pat *Aidų* leidykloje, kurioje ir gimė idėja publikuoti su šv. Kazimiero gyvenimu susijusius šaltinius.

Taip pat svarbu priminti, kad vienas pirmųjų apie karalaitį Kazimierą yra rašęs jo buvęs mokytojas Lenkijos metraštininkas Jonas Dluogošas. Jo parašytos *Lenkijos istorijoje* tos žinios išdėstytos. Kas jau kas, o J. Dluogošas karalaitį ypač gerai pažinojo.

Šv. Kazimieras yra ta istorinė asmenybė, kuri Lietuvą sieja su Italija, Roma, Vatikanu. Šv. Kazimiero vardu pavadinata Lietuvių kolegija Romoje.

Su Italija Lietuvą sieja daug įdomių asmenybių ir istorijų. Nepamirškime, kad šv. Kazimieras yra ir Palermo globėjas. Italai buvo išleidę daug šv. Kazimiero biografijų dar XVII a., ne viena jų išvardyta ir istoriko Zenono Ivinskio knygelėje, skirtoje šv. Kazimierui. Tos italų knygos buvo leidžiamos Neapolyje, Palerme, Romoje.

Gerbiamas šv. Kazimieras ir daugelyje kitų pasaulio vietų, o jo kulto istorija yra nuodugniai apžvelgęs Paulius Rabikauskas SJ.

Ar naujų šaltinių apie karalaitį Kazimierą dar būtų galima rasti?

Kai kas naujo išaiškėja. Štai 2002-ais metais vienoje publikacijoje Lenkijoje buvo paskelbta iš rankraščio kalba, pasakyta per karalaitis Kazimiero laidotuves. Joje nėra naujų jo gyvenimo faktų, bet įdomus dalykas. Archyvuose gali būti ir daugiau kol kas mums nežinomų šaltinių, kurie galėtų papildyti mūsų žinias.

Europoje tariamas šv. Kazimiero vardas ir tada natūraliai prisimenama Lietuva?

Suprantama, nes jis – Lietuvos globėjas. Tiesa, lenkų literatūroje beveik visada rašoma, kad jis – Lenkijos karalaitis. Tačiau tiesa yra kiek kitokia.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mergaitės prisikėlimo stebuklas

Kapitono aprangoje Šv. Kazimieras perveda Lietuvos kariuomenę per Dauguvą. Iš Fra Hilarione „Il breve Compendio“ 1629 m. 105 p.

Jau pusę šimtmečio kopia į geologijos kalną

Vienoje gražiausių ir garbingiausių Vilniaus universiteto Baltojoje salėje kovo 19 d. buvo atidaryta profesorius, habilituoto daktaro Juozo Paškevičiaus 80-mečiui skirta paroda. Profesorius Juozas per Juozines sveikino kolegos, buvę studentai, akademinės bendruomenės nariai. Daug kūrybingiausių savo mokslinės veiklos ir gyvenimo metų profesorius atidavė senajam Universitetui, kuriame studijavo 1948–1952 m. ir įgijo geologo specialybę. Įsidarbinęs Lietuvos mokslų akademijos Geologijos ir geografijos institute, nenutraukė ryšių ir su savo Alma mater. 1952 m. rudens semestrą pradėjęs hidrochemijos kursą skaityti kaip valandininkas, nuo 1953 m. pavasario J. Paškevičius, prof. Juozo Dalinkevičiaus paskiestas, jau kaip vyresnysis dėstytojas skaitė kvartero geologijos, pasaulio regioninės geologijos, geotektonikos ir kitus kursus.

Nuo tada, t. y. jau daugiau kaip 50 metų, J. Paškevičius yra ne tik Gamtos mokslų fakulteto, bet ir viso Universiteto gyvenimo neatsiejama dalis.

J. Paškevičius – žinomas pedagogas ir gerbiamas mokslininkas, habilituotas daktaras ir profesorius, ilgametis Geologijos ir mineralogijos katedros vedėjas (1975–2001 m.), Lietuvos valstybinės premijos laureatas (1983 m., *Lietuvos TSR atlaso*, Maskva, 1981 m. parengimo ir išleidimo bendraautoris), o 1996 m. ir Lietuvos mokslo premijos laureatas (monografijos *Lietuvos geologija*, Vilnius, 1994 m. parengimo ir išleidimo bendraautoris). Už reikšmingą indėlį į regioninius Baltijos geologijos tyrimus ir apibendrinimus (knyga *Baltijos respublikų geologija*, Vilnius, 1994) J. Paškevičius 1997 m. pripažintas Juozo Dalinkevičiaus vardinės premijos laureatu.

Nuo piemenėlio iki profesoriaus

Ant tokių žmonių pečių ir laikosi universitetai, tokie žmonės ir kuria universitetų istoriją. Tokio stoto, išvaizdumo ir tokios inteligencijos žmonių aš sutikau savo gyvenime labai nedaug. Man labai imponuoja asmenys, į kuriuos vien pažūrėjęs gali pasakyti: Štai tikras profesori-

Prof. Juozo Paškevičiaus 80-mečio renginyje Vilniaus universiteto Senato salėje: prorektorius prof. Juozas Vidmantis Vaitkus, jubilato žmona Anelė ir jubilatas Juozas Paškevičius bei Geologijos ir mineralogijos katedros vedėjas prof. Petras Musteikis. – sveikinimo kalboje atidarant parodą pasakė Vilniaus universiteto rektorius akad. Benediktas Juodka, kuris su jubilatu Juozu Paškevičiumi pažįstamas tiek, kiek pats dirba Universitete – apie 35 metus.

Tai štai „pats tikrasis profesorius“ vaikystėje piemenaudamas niekaip neišvaizdavo savęs ne tik mokslininku, bet ir bent kiek labiau mokyto žmogumi, nors nuo mažumės jį traukė knygos ir laikraščiai. Juos ištiesai perskaitydavo šeštadieniais iš Dabužių pašto užsakytus atsinešęs į gimtąjį Dabuželių kaimą Anykščių rajone. Kokia buvo ta būsimos profesoriaus vaikystė, galime išvaizduoti: tėvelis Julius Paškevičius mirė, kai Juozukas tebuvo pusantrų metų, o motušėlė liko su šešiais vaikais teturėdama 5 ha žemės. Juozo kelias į mokslus vedė nuo piemenėlio, pusbernio, vėliau padienio darbininko Dabužių dvare. Išmoko šiaudų kūliais dengti stogus, su meistru statė klojimus ir tvartus, o rudenio žmonėms talkino prie kuliarnosios.

Mokėsi savarankiškai, o karo metais, brolio Juliaus ir sesers Elenos remiamas, baigė Veprių žemės ūkio mokyklą. Vienus metus mokėsi ir Vilniaus sodininkystės mokykloje – tą meilę sodui ir rožėms, kurias augina ir pats skiepija, išsaugojo per visą gyvenimą. Ir toliau kelias vedė tik aukštyn. Baigė Vil-

niaus žemės ūkio technikumą, kartu lankydamas ir Vilniaus suaugusiųjų gimnaziją. Įstojo ir metus studijavo Vilniaus pedagoginiame institute, paskui perėjo į Vilniaus universitetą.

Organizavo Ignoto Domeikos 200-ųjų gimimo metinių paminėjimą

Kaip mokslininkas J. Paškevičius tyrinėjo Lietuvos kreidą, kvarterą, limnoglacialinius molius, paskui ėmėsi ir fundamentinių tyrimų: Baltijos ordoviko ir silūro baseinų geologinių pjūvių, uolienu, jų litologinės sudėties, palaidotos faunos (brachiopodų ir graptolitu), jos taksonomijos, paleoekologijos, tafonomijos, evoliucinės raidos, facijų, stratigrafijos, taip pat ir ekostratigrafijos, paleoekosistemų analizės, tektonikos ir paleogeografijos.

Ypač daug dėmesio J. Paškevičius skyrė Lietuvos geologijos istorijai, nes tai jam labai miela sritis. Daug jėgų iš profesoriaus pareikalavo pasirengimas Ignoto Domeikos 200 gimimo metinėms skirtai tarptautinei mokslo konferencijai 2002 metais. Tai buvo išpūdinga konferencija, surengta kartu su Lietuvos UNESCO komisija, dalyvaujant ir I. Domeikos palikuonims iš Čilės, Australijos, JAV, Norvegijos ir kitų šalių.

I. Domeikos jubiliejinį metų reikšmingi darbai išliks ir ateičiai, vienas jų – tai J. Paškevičiaus su bendraautoriais parašyta knyga *Ignotas Domeika Lietuvai, Prancūzijai, Čilei, 1802–1889* (Vilnius, 2002).

Iš viso Vilniaus universitete J. Paškevičius organizavo keturias tarptau-

ties moksline konferencijas (1967, 1988, 1993 ir 2002 m.) bei septynias respublikines konferencijas.

1980 m. jis įkūrė ir iki 2001 m. pats redagavo žurnalą *Geologija*, išleido 36 jo tomus. J. Paškevičius yra 29 monografijų, 2 vadovėlių, atlasų ir knygų autorius bei bendraautoris. Parašė 236 mokslinius straipsnius ir 226 rankraštinius darbus.

Mokslinių ekspedicijų Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Leningrado ir Karaliaučiaus srityse, Ukrainoje (Podolėje), Vidurinėje Azijoje (Uzbekistane ir Tadžikistane), Taškento kalnuose dalyvis. Mokslinius pranešimus jam teko skaityti daugelyje tarptautinių mokslinių konferencijų.

Tarp jo buvusių studentų – 39 laidų atstovai

Parodoje *Profesoriui Juozui Paškevičiui – 80* rodomi jubilato ir kartu su bendraautoriais atlikti didesni darbai: monografijos, atlasai, knygos, taip pat matome ir dvi J. Paškevičiaus parašytas disertacijas. Kitą rankraštinių darbų ir žurnaluose išspausdintų straipsnių ekspozicija nebuvo galimybės dėl nedidelio Baltijos salės parodai skirto ploto.

Gyvenimas – lyg kalnas, į kurį lipame labai ilgai, o leidžiamės greitai, – per parodos atidarymą kalbėjo J. Paškevičius. Vartydamas jubiliejaus išvakarėse pasirodžiusią savo bibliografijos rodyklę*, J. Paškevičius pripažino, kad jam į tą geologijos kalną teko kopti išties la-

* Paškevičius, Juozas. *Gyvenimas – geologijai. Bibliografijos rodyklė*. – Vilniaus universiteto leidykla, 2004.

bai lėtai – visus 50 metų, apmąstant kiekvieną parašytą žodį, lyginant su tuo, kas tais klausimais paskelbta Lietuvoje ir pasaulyje. Kopdamas į tą kalną ne tik kitus mokė, bet ir pats mokėsi, tobulėjo. Per visus metus, kuriuos J. Paškevičius su kolegomis dėstė Universitete, į pasaulį išleistas 39 laidos – parengta 811 geologų ir hidrogeologų. Kiekvieną iš jų profesorius malonu sutikti, pasidžiaugti jo laimėjimais. Džiugina ir buvę disertantai, ypač jei kuris sugebėjo pranokti mokytoją.

Nuoširdžiai profesorius dėkoja Vilniaus universiteto bibliotekos bei Rankraščių skyriaus darbuotojoms už parodą ir ypač Aliucijai Orentaitei, kuri su didele meile tą ekspoziciją rengė.

Mokslo žmogaus lemtis

Universiteto Senato salėje buvo tęsiama jubilato pagerbimo šventė. Geologijos ir mineralogijos katedros vedėjas prof. Petras Musteikis perskaitė pranešimą *Profesoriui Juozas Paškevičius – pedagogas ir mokslininkas*. Jubilato pranešimo tema – *Ateities aktualios geologijos problemos*.

Profesorius neslepia nerimo, kad Lietuvoje sumažėjo klasikinės geologijos darbų (prekvartero litologijos, paleontologijos, stratigrafijos, regioninės geologijos), nors šios šakos sudaro visų kitų geologijos darbų pagrindą. Daug nuveikta tiriant uolienu litologiją, paleontologiją, stratigrafijos problemas, tačiau geocheminiai tyrimai tik pradėti, jų kompleksiskumas aiškinaamas nepakankamai. Savo eilės laukia daugelio geologinių epochų brachiopodų, moliuskų, augalų sporų ir žiedadulkių tyrinėjimas. Įvairių gyvūnijos rūšių ištyrimas, koreliacija su tarptautine stratigrafine skale svarbūs ir tarptautiniu mastu. Profesorius pasigenda litologinių, geocheminių ir paleontologinių tyrimo duomenų geresnio apdoravimo matematiniais ir statistiniais metodais. Visi tie ir kiti tyrimai svarbūs, nes yra visų geologinių darbų pagrindas, būtinas ir naudingųjų iškasenų paieškai bei žvalgybai.

Taigi jubiliejinės išskilmės tikro mokslininko neišvaduoja iš mokslui ir valstybei labai svarbių problemų sukūrio. O jei taip, vadinasi, vis dar tęsiasi kopimas į statų geologijos mokslo kalną. Nuožulnesnio šlaito profesorius niekada ir nieiškojo – nei pedagoginėje veikloje, nei moksle, nei gyvenime. Tai ir yra mokslo žmogaus lemtis.

Gediminas Zemlickas

Prof. Juozo Paškevičiaus parodos ekspozicija susidomėję Vilniaus universiteto rektorius Benediktas Juodka ir bibliotekos direktorė Birutė Butkevičienė įspūdžiais dalijasi su jubilatu

Prof. Juozas Paškevičius ir jam skirtos jubiliejinės parodos rengėja Aliucija Orentaite

Pabaiga, pradžia Nr. 6

Tęsiame pasakojimą apie kovo mėnesį vykusio Lietuvos mokslininkų sąjungos VIII suvažiavimo svarbiausius pranešimus.

Asmenybei – deramą vietą valstybėje

Lietuvos mokslininkų sąjungos (LMS) Tarybos veiklos ataskaita (2002 02 16 – 2004 03 06) buvo išdalyta Suvažiavimo dalyviams kartu su renginio programa, tad LMS pirmininkas dr. Vygintas Gontis savo pranešime nagrinėjo visiems aktualias valstybės ir mokslo bendruomenės sąveikos problemas, LMS veikimo galimybes Lietuvos integracijos į ES laikotarpiu. *Mokslo Lietuvoje* (Nr. 6) spausdinome laikraščiu parengtą pranešimo Suvažiavime pagrindu V. Gončio straipsnį, tad šioje apžvalgoje pranešimo išsamiau nenagrinėsime. Vis dėlto į vieną nuostatą dėmesį atkreipsime.

Lietuvos mokslo ir studijų sistemos sudėtinės dalis apibrėžia Lietuvos mokslo ir studijų įstatymo 3-iasis straipsnis. LMS visą laiką pabrėždavo ir Įstatymo projekte siekė įtvirtinti nuostatą, kad šalia institucijų viena svarbiausių tos sistemos sudėtinųjų dalių turi būti mokslininkas, kūrybinė individualybė. Deja, į šį siūlymą neatsižvelgta. Mokslo ir studijų įstatyme įtvirtinta ir šalyje vyrauja nuostata, kad mokslo ir studijų sistema – tai institucijos, o žmogus, kūrėjas, asmenybė nėra šios sistemos dalis. Tai nėra joks atsitiktinumas, nes ir į visas kitas valstybės institucijose kuriamas schemas žmogus, asmenybė kol kas nepatenka.

Kur blogybė? Mokslininkų individuali veikla, iniciatyva ir net jų sukurtos organizacijos ligi šiol labai sunkiai randa savo vietą visoje mokslo ir studijų sistemoje. Įprasta, kad valstybė remia tik biudžetines įstaigas, o ne individualybes ar visuomenines mokslininkų organizacijas. Į daugelį, taip pat ir LMS, iniciatyvų įvairiose ministerijose galima išgirsti valdininkišką atsakymą, kad teisiniai aktai neleidžia remti mokslininkų organizacijų.

Apgailestaudamas dėl tokios padėties V. Gontis išreiškė viltį, jog artimiausioje ateityje ši nuostata turėtų būti pradėta taisyti. Suprantama, jog vien iš nario mokesčio net ir LMS negali gyvuoti, negali tapti ir tarptautinių organizacijų nare. Beje, tos organizacijos atlieka labai didelį darbą, kurdamos duomenų bazes, užsiimdamos mokslinės literatūros leidyba, tarptautinių renginių organizavimu ir kita visai mokslo bendruomenei svarbia veikla. LMS taip pat galėtų tokią veiklą plėtoti.

Pridėdami savo dvylekį pastebėjimą, jog Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumų organizavimas, sėkmingas LMS instituto dalyvavimas tarptautiniuose ES projektuose, pagaliau kad ir Spaudos, radijo ir televizijos fondo lėšomis remiamo laikraščio *Mokslo Lietuva* projekto *Moksliui ir visuomenei* pavyzdys rodo, kad LMS kaip visuomeninės organizacijos ir jos pavienių asmenybių pastangos gali būti vaisingos. Tačiau atliekamą darbą svarbu pastebėti, vertinti ir remti, nes šių pastangų dėka reiškiami visos mokslo bendruomenės interesai.

Vadovaujamosi tomis pačiomis nuostatomis

Po 55 dienų ir 11 valandų Lietuva tampa Europos Sąjungos valstybe. Apie tai nedrįsime svajoti 1989 m., kai kūrėsi Lietuvos mokslininkų sąjunga, tada, kai Atgimimo bangos įkvėpti ėmė reformas daryti daugelyje sričių, taip pat švietimo ir mokslo.

Taip, valandos tikslumu suskaičia-

IRIANTIS Į BENDRĄ EUROPOS MOKSLO ERDVĘ

Fizikai visada sudarė kietą Lietuvos mokslininkų sąjungos branduolį: LMS pirmininkas Vygintas Gontis, Bronislovas Kaulakys, Egidijus Norvaišas ir Valentinas Rimantas Lazauskas

Suvažiavimo pertraukėlės metu: prof. Steponas Ašmontas, dr. Bonifacas Vengalis ir habil. dr. Vincas Būda

ves, savo prakalbą Suvažiavime pradėjo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo viceministras dr. Rimantas Vaitkus. Jis pabrėžė aktualumą uždavinių, kurie įrašyti LMS Statute: plėtoti fundamentinius ir taikomuosius mokslo tyrimus, atsižvelgiant į Lietuvos ūkio ir kultūros reikmes; nustatyti ir skatinti perspektyvias mokslo kryptis, skatinti savarankišką mokslo plėtotę; rūpintis, kad tobulėtų mokslininkų profesinis pasirengimas; remti jaunųjų mokslininkų kūrybinę veiklą; su-

daryti palankias sąlygas mokslininkams perimti pažangiausias pasaulyje mokslo patyrimą; didinti mokslo savarankiškumą ir kelti atsakomybę; formuoti palankią visuomenės nuomonę ir pritarimą mokslininkams tyrimų metodams ir visuotinės gerovės siekiams...

Leidome sau pakartoti šiuos LMS Statuto žodžius, šį kartą išgirstus iš viceministro R. Vaitkaus lūpų. Juolab kad šia veiklos programa, pasak viceministro, vadovaujasi Švie-

timo ir mokslo ministerija. Kokia yra valstybės ir mokslo bendruomenės sąveika? Lietuvos Vyriausybė savo programoje turi įrašiusi štai tokį siekį: *pripažinti informacinės ir žinių visuomenės, pagrįstos mokslu ir inovacinėmis technologijomis, kūrimą strateginiu Lietuvos uždaviniu ir ekonominės plėtotos kryptimi*. Šis siekis sutampa su Lisabonos strategijos siekiu – paversti Europą dinamiškai besivystančiu konkurencingiausiu pasaulio regionu, plėtojama žiniomis grindžiama ekonomika, kuri teiktų daugiau darbo vietų, užtikrintų didesnę socialinę sanglaudą...

Kaip į šių programinių uždavinių vykdymą įsitraukia Lietuvos Vyriausybė? Be kitų priemonių, šalyje numatyta plėtoti prioritetines ir perspektyvias mokslo kryptis. Viceministras priminė, jog kuriant LMS ši nuostata buvo įrašyta ir šios organizacijos Statute. Po daugelio metų valstybėje prioritetus pavyko nustatyti ir jiems skirti papildomą finansavimą. Patvirtinta aukštųjų technologijų plėtros programa.

Norima steigti Europos mokslo tarybą

Pasak viceministro R. Vaitkaus, Lietuvoje nuolat didėja mokslui ir studijoms skiriamas finansavimas. Tiesa, priešingas vaizdas kilo klausantis LMS

pirmininko V. Gončio pranešimo. Viceministras pripažino, jog vertinant 6-erių metų perspektyvą bendras finansavimas iš valstybės biudžeto buvo sumažėjęs 3,8 proc. Tačiau nuo 2003-ųjų valstybės asignavimas mokslui didėja. Padidėjo mokslininkų atlyginimai aukštosiose mokyklose, o šiais metais ir valstybiniuose mokslo instituteuose.

Remdamasis Statistikos departamento duomenimis, viceministras teigė, jog Lietuvoje finansavimas mokslui sudaro 0,6 proc. BVP (šios ataskaitos yra ir Europai teikiamuose dokumentuose), iš kurių 0,42 proc. – iš valstybės biudžeto, o 0,2 proc. – iš privačių lėšų.

Vis dėlto R. Vaitkus sutiko, kad atlyginimai mokslininkams nėra dideli, institutų patalpose ir laboratorijose žiemą šalta, įranga pasenusi, trūksta naujausios literatūros. Tačiau 1999 – 2001 m. šalies mokslo ir studijų sistema atsidūrė kolapse, nes per vienerius metus asignavimai mokslui ir studijoms sumažėjo 80 mln. litų, o tai sudaro apie 20 proc. biudžeto lėšų. Vis dėlto pokyčiai į gera akivaizdūs: iki 2003 m. turėjome vieną duomenų bazę, o šandien jau yra keturios. Svarstoma pirkti penktą ir šeštą duomenų bazes. 2003 m. buvo skirta 3,2 mln. litų pirkti aparatūrai, reikalingai prioritetinių kryptų vystymui programai įgyvendinti.

Viceministras teigė, kad tai nėra daug, bet padėtis gerėja. Daug vilčių dedama į Europos mokslų tarybos kūrimą. Ši idėja 2002 m. iškelta Kopenhagoje. Panašų darinių – Nacionalinį mokslo fondą – turi amerikiečiai. Europos mokslo taryba finansuotų geriausių fundamentinių mokslų projektus, taigi veikėtų kiek kitaip negu ES Bendroji programa.

Iš bendro ES šalių biudžeto (jis sudaromas iš kiekvienos šalies po 2 proc. BVP įnešant į bendrą katilą; Lietuva 2004 m. įmokės 500 mln. litų) mokslui skiriama tik 4 proc., o žemės ūkiui – net 45 proc. lėšų. Per Europos mokslo tarybą, jei ji būtų įsteigta, Lietuvos mokslininkai galėtų gauti papildomų lėšų savo projektams įgyvendinti.

Proporcijos ir disproporcijos

Daug vilčių siejama su struktūriniais fondais. Vien infrastruktūros plėtojei buvo pateikti 328 projektai 1 mlrd. 900 mln. litų sumai. Taigi didžiulis poreikis, o šalyje šiam reikalui 2,5 metų laikotarpiui teks tik 112 mln. litų. Aišku, daug projektų įgyvendinta nebus. 24 proc. lėšų skirta infrastruktūrai plėtoti. Pusė šių lėšų numatyta skirti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai su 7 darbo biržų mokymo centrais, o kita pusė – Švietimo ir mokslo ministerijai, kuriai pavaldžios 2500 institucijų. Viceministras R. Vaitkus pasiryžęs siekti, kad šis santykis pasikeistų dar šią vasarą.

Ne vien Lietuva, bet ir ES atsilieka diegdama inovacijas į gamybą, todėl ir iškeltas Lisabonos strategijos tikslas. Pasak R. Vaitkaus, tik 0,2 proc. investicijų į Lietuvos mokslą ateina iš privačių šaltinių. Todėl Lietuvoje per tvarkant mokslo finansavimo sistemą ir skatinama pritraukti daugiau privačių investicijų.

Viceministras paleido ir keletą strėlių mokslo darbuotojų adresu. Ką mokslininkai padaro už jiems iš valstybės skiriamus pinigus? Vykdomos pasiūlytos ir Vyriausybės nutarimu patvirtintos mokslo programos, 600 publikacijų išspausdinta Europoje vertinamuose žurnaluose, o daugumą rezultatų publikuoti 128 prestižiniuose žurnaluose. *Įsivaizduokime kelis tūkstančius Europos universitetų bibliotekų, kurios laukia nesulaukia tų 128*

Nukelta į 7 p.

LMS suvažiavimo dalyviai: Lietuvos mokslo tarybos patarėjas Vladislovas Guoga, LMS instituto direktoriaus pavaduotojas Juras Ulbikas bei švietimo ir mokslo viceministras Rimantas Vaitkus

Jie visą laiką gyvi – mokslo terminai (1)

Lietuvos mokslų akademijoje biomedicinos mokslų atstovai surengė Lietuviškos spaudos atgavimo šimtmečio paminėjimui skirtą konferenciją, kurioje buvo diskutuojama biomedicinos terminijos klausimais.

Mokslo Lietuvos pašnekovai – du iš didelio būrio konferencijos dalyvių. Tai Lietuvos žemės ūkio universiteto Agronomijos fakulteto Dirvotyros ir agrochemijos katedros vedėjas, Lietuvos dirvožemininkų draugijos prie LMA pirmininkas, Tarptautinės dirvožemininkų sąjungos ir Lietuvos mokslo istorikų asociacijos narys prof. Algirdas Juozas MOTUZAS ir Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Biochemijos ir biofizikos katedros asistentas Kastytis BEITAS.

Visą gyvenimą adaptuojamės

ML. Kaip gerbiame pašnekovams atrodo, kokie didžiausi sunkumai šiandien iškyta terminijos srityje, pavyzdžiui, dirvotyros mokslo atstovams bei šios srities praktikams? Kaip sekasi adaptuoti į lietuvių kalbą naujadarus, kurie mūsų valstybei integruojantis į Europos ir pasaulinį mokslą pasipylė lyg iš gausybės rago? O gal tenka kurti daugiau savus originalius terminus? Su naujais terminais ir lietuvių dirvožemininkų kalbą tikriausiai ateina ir nauji sąmonės reiškiniai? O gal tai dažniausiai tėra tik vertalai, kurie gilesnio pėdsako mūsų sąmonėje nepaliks?

A. J. Motuzas. Tai labai sudėtingi klausimai. Kiekvienas mokslas, taip pat ir dirvotyra, gyvena pereinamąjį nelengvų pokyčių laikotarpį. Senąją rusiškąją, dar Vasilijaus Dokučiajevo (1846–1903) mokyklos sudarytą dirvožemių klasifikaciją pakeitė tarptautinė FAO-UNESCO dirvožemių klasifikacija. Jūs paminėjote sąvoką – adaptuoti. Tai štai mes Lietuvoje nuolat kažką adaptuojame. Gal tai

Pašnekesio dalyviai – Lietuvos žemės ūkio universiteto prof. Algirdas Juozas Motuzas ir Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Biochemijos ir biofizikos katedros asistentas Kastytis Beitas

priklauso ir nuo Lietuvos geopolitinės padėties – nuolat ir visą gyvenimą adaptuoti.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą prof. Viktoras Ruokis buvo sudaręs savo dirvožemių klasifikaciją. Atėjo sovietmetis ir tą lietuvišką sistemą teko adaptuoti prie jau minėtos V. Dokučiajevo dirvožemio instituto (tais laikais toks veikė Maskvoje) diegtos klasifikacijos, kuri buvo vieninga visai Sovietų Sąjungai. Ją teko priimti ir Lietuvoje, atsirado tokie vertalai kaip *velėniniai karbonatiniai*, *velėniniai glėjiški dirvožemiai* ir t. t.

ML. Taigi adaptuodami ir patys adaptavomės prie to meto reikalavimų.

A. J. Motuzas. Gyvenome vienoje ne tik politinėje, bet ir mokslinių reikalavimų sistemoje. Dabar politiškai keisdami sistemą taip pat turime adaptuotis. Ir ypač, kai ES Komisijos sprendimai nuo gegužės 1 d. taps privalomi Lietuvai. Europos Komisija nori žinoti šalies žemės ir miškų ūkio išteklius. Pagrin-

dinis išteklius – dirvožemis, dirvožemio danga.

ML. Dirvožemininkui, žemdirbiui gal ir dirvožemio dangą, bet kitų sričių atstovams gal vandenys?

A. J. Motuzas. Žuvininkams – vandenys, bet augalininkams, miškininkams – žemė. Taigi naujus terminus tenka priimti, rasti savo kalboje arba sudaryti jų lietuviškus atitikmenis, antraip nesusikalbėsime su plačiąja Europa ir su Naujuoju pasauliu. Mat ši FAO-UNESCO dirvožemių klasifikacija priimta visame pasaulyje. Nepakeitę klasifikacijos, neparodę dirvožemio išteklių pagal naująją klasifikaciją, mes būtume nepažinūs kitoms šalims. Vadinasi, per naują Lietuvos dirvožemių klasifikaciją (1999) ir naują terminiją mes padedame plačiau atidaryti duris į Europos Sąjungą. Dabar šalia vartodami lietuviškus ir tarptautinius (ne angliškus) dirvožemių pavadinimus – išplautžemiai (*Luvissols*), smėlžemiai (*Arenosols*), šlynžemiai (*Gleysols*)

ir kiti – galime suprasti ir būti suprasti visame pasaulyje.

Kad terminai nedreifuotų

ML. Jūs, Profesoriau, dirbate su dirvožemio ištekliais, o Jūsų kolega, Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto asistentas Kastytis Beitas, tikriausiai daugiau reikalų turi su sąvokomis?

K. Beitas. Ne visai, nes turiu ir savo konkrečių tyrimų sritį. Tačiau kita veiklos sritis, kuria tenka užsiimti – tai terminų standartizacija. Lietuvoje prie Aplinkos ministerijos Standartizacijos departamento veikia įvairūs šakiniai techniniai komitetai, vienas iš jų – TK37 „Terminologija“ kaip tik ir užsiima terminų problema. Komiteto tikslas – užtikrinti, kad tarptautinius terminus atitiktų tinkami lietuviški atitikmenys ir kad lietuviški terminai sudarytų darnią sistemą. Bet kurio mokslo ar technologijos terminai turi būti suderinti tiek su šios srities sąvokomis, tiek tarpusavyje, tiek su gretimų sričių atitinkamais terminais. Daugiausia dirbame su europinių ir pasaulinių standartų terminais.

ML. Aišku, tai daugiausia anglų kalbos terminai?

K. Beitas. Dažniausiai. Kiekvienas tarptautinis standartas, turintis terminų skyrių, turi angliškus terminus. Dažniausiai turi ir vokiškus bei prancūziškus terminus. Kitų kalbų atitikmenys būna labai retai. Šakiniai komitetai paprastai verčia standartų angliakalbes versijas. Mūsų terminologijos komitetas stengiasi suderinti standartų vertimų terminus tarpusavyje, taip pat su Lietuvos moksle naudojamais terminais. Tuo tarpu skirtingose kalbose kartais skiriasi net praktiškai vienodų terminų žymimos sąvokos. Lietuviškoji praktinė terminija dabar mišri, nes lietuvišką terminiją nuo seno smarkiai veikė rusiškoji terminologijos mokykla, o dabar į ją skverbiasi aibės angliški terminai.

Skirtingų sričių terminų ir jų žymimų sąvokų derinimas yra nema-

ža problema. Šis darbas yra mūsų komiteto darbo specifika, nes kitose šalyse analogiški komitetai paprastai užsiima išskirtinai terminologijos problemomis, o mūsų komitetas – ir darninimu, t. y. derina skirtingų sričių terminus. Kad biologiniai terminai „nesipjautų“, tarkime, su žemės ūkio, chemijos ar kitų sričių terminais. Paprastai skirtinguose moksluose tie patys terminai „dreifuoja“, įgyja kiek skirtingas prasmes.

Su pasauliu jau susikalba. O su saviškiais?

A. J. Motuzas. Noriu reaguoti į pernelyg Lietuvoje išbujojusią anglofiliją. Net ir tarp mūsų yra nemažai norinčių angliškus terminus tiesiog perkelti į lietuvių kalbą. Atseit nebūtų problemų ir nereikia tos lietuvių kalbos. Lietuviškas galūnes prie angliškių žodžių pridėtume, pakaitaliojume. Bet kokia ta mūsų kalba pasidarytų! Jeigu mes tuos skolinius akiai priimsime, tai prarasime gyvą šnekamąją kalbą. Būsime tauta su baisia kalba.

Ir šiandien savo pranešimą konferencijoje pradėjau nuo dirvos, žemės, aiškindamas, kaip tie lietuviški terminai atsirado, kaip rutuliojosi, kol atėjo į mūsų dienas, ir kaip keitėsi jų prasmė. Jie visą laiką gyvi – mokslo terminai.

Blogo žodžio negaliu pasakyti prieš anglų kalbą. Tačiau net ir vokiečiai, ispanai jau verkšlena, kad anglų kalba jau baigia jų kalbas išstumti. O juk vokiečių ir prancūzų dirvotyros mokyklos buvo labai stiprios, o dabar kenčia anglų kalbos užspaustos.

ML. Taigi adaptacijos malonum patiria ir kitos tautos, ne vien lietuvių.

A. J. Motuzas. Visi priversti pasijusti. Vokiški dirvotyros terminai beveik dingę iš tarptautinės apyvarotos. Dabartinė tarptautinė dirvotyros klasifikacija sudaryta pagal graikų ir lotynų kalbų žodžius. Šia prasme mes susilyginome su biologais, botanikais, zoologais, kurie kiekvienai žolelei ar gyvūniui turi lotynišką vardą. Mes taip pat vartodami tarptautines sąvokas galime su visu pasauliu susikalbėti. Japonas pamato, kad Lietuvoje yra *Cambisols* (rudžemių), ir iškart suvokia, kad turime geros žemės.

ML. Taigi jau susikalbate su pasauliu, o ar susikalbate su standartų kūrėjais ir tarpusavyje?

A. J. Motuzas. Su standartų kūrėjais – jau kita kalba. Ant mano darbo stalo šalia mūsų parengto *Sisteminio dirvotyros terminų žodynelio* (Kalbos ugdymo programa, Vilnius, 1997) visada guli 2003 m. pasirodęs *Cheminių terminų aiškinamasis žodynas*. Tai jau antra jo laida, o prie pirmosios ištakų stovėjo profesorius Kazys Daukšas. Noriu atiduoti pagarbos duoklę šio *Žodyno* kūrėjams. Vis dėlto yra fundamentiniai mokslai – chemija, fizika, matematika. Jeigu tų mokslų atstovai sunormina savo kalbą, terminus, mes taip pat turime prisiderinti. Štai dirvožemio fizikoje, dirvožemio chemijoje, dirvožemio biologijoje tenka remtis tų mokslų terminais, negalime kalbėtis kita kalba nei chemikai ar biologai. Man tenka dirbti su sunkiaisiais metalais, jų sorbcijos procesais dirvožemyje. Vadinasi, turime kalbėti ta pačia chemijos ar kitokios

Biochemijos terminijos klausimais diskutuota Lietuvos mokslų akademijoje vykusioje Lietuviškos spaudos atgavimo šimtmečiui skirtoje konferencijoje

sorbicijos šnekamąja kalba.

K. Beitas. Viena didelė problema, kad šalia fizikų ir chemikų parengtų žodynų nematome biologijos žodyno. Turime keletą nedidukų šakininių biologijos žodynėlių, bet bendro bazinio žodyno ligi šiol neparengta.

A. J. Motuzas. Labai plati sąvoka – biologija, aprėpia visą gyvąjį pasaulį. Šiandien biomedicinos mokslų terminologijos reikalams skirtose konferencijose Lietuvos mokslų akademijos salėje susirinko botanikai, zoologai, agronomai, dirvožemininkai, medikai. Tokia skirtingų mokslų įvairovė, labai nevienodi visų tų mokslų atstovai esame.

Indėnai navachai pasauliui įdomūs. O lietuviai?

ML. Tikriausiai nereikia stebėtis, kad terminijos reikalams skirtose konferencijose kai kurie pranešėjai ir diskusijų dalyviai suskato kalbėti ir apie mokslininkų publikacijas. Kaip vis dėlto reikėtų rašyti mokslinius straipsnius – gimtąja lietuvių ar anglų kalba? Aišku, jog tai tiesiogiai siejasi ir su terminijos ateitimi, nes jeigu nerašysime staripsnių lietuvių kalba, tai kaip galės vystytis lietuviška terminija.

A. J. Motuzas. Tai didelis skaudulys mums visiems, ir tos sudėtingos padėties padarinius išgyvename ne pirmus metus. Problema ne ta, kokiomis kalbomis rengti publikacijas. Natūralu, kad siekdami dalyvauti ar dalyvaudami tarptautiniuose mokslų projektuose skelbiamės užsienio kalbomis. Ginčai kyla dėl lietuvių ar užsienio kalbomis paskelbtų publikacijų „kainos“ vertinant atskirų mokslininkų ir mokslų institucijų mokslingumą, kai dirbtinai skatinamos tarptautinės publikacijos yra vertinamos nepamatotai daugiau už nacionalines. Kurstoma hipertrofuota konkurencija tarp mokslų institucijų, tarp mokslų institutų ir universitetų. Joje universitetų dėstytojai jaučiasi nuskriausti, nes vienodi reikalavimai keliami jiems ir mokslų institutų mokslininkams, neturintiems pedagoginio krūvio. Para visiems vienoda – 24 valandos (apie darbo dienos trukmę nėra ką ir sakyti, nes aktyvūs universitetų dėstytojai mokslines publikacijas rengia po darbo valandų). Tai nesusipratimas, kai tuo pačiu mastu vertinamas fizikas ir teatrologas, muzikologas ir dirvožemininkas, ar kuris kitas visiškai skirtingos mokslų srities atstovas. Ir šiandien prof. Leonas Kadžiulis pareiškė, kad būtina tuos reikalavimus diferencijuoti pagal mokslų šakas. Nemanau, kad ypač specifiniai lietuvių kalbos tyrinėjimo dalykai, pavyzdžiui, fonetiniai, labai sudomintų ISI žurnalų redaktorių ir leidėjų.

K. Beitas. Čia kaip tik Jums norėčiau kiek paprieštarauti. Prenumeruoju kai kurias kalbotyros srities elektronines diskusijas. Savo nuostabai ten randu skelbiamus ir aptariamus kokios nors mažai girdėtos indėnų tautelės fonetikos dalykus, nors kam, atrodytų, jie gali būti įdomūs, jeigu tos tautelės atstovų telikę kokie 500. Vis dėlto yra kitaip. Tad ir lietuvių kalbos fonetikai skirti straipsniai gali būti mokslu pasauliui įdomūs, priklausau nuo faktų ir idėjų naujumo bei parašymo kokybės.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 5 p.

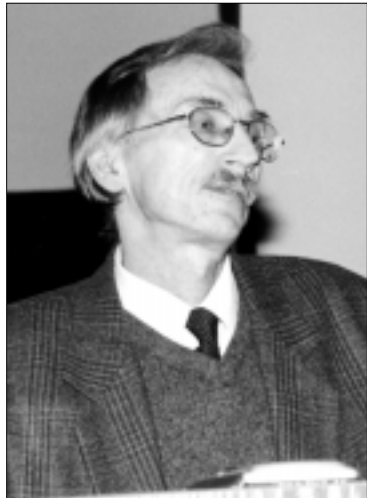
lietuviškų žurnalų su Lietuvos mokslininkų straipsniais? – ironizavo R. Vaitkus. – Ar jos pirkis tuos mūsų žurnalus, seks rezultatus, ar mes įdomūs jiems būsime? Gal neteisingai pasirinkta apskaitai vien tik ISI duomenų bazė, apie tai 2003 m. diskutuota ir Atėnuose, bet toks yra matavimų vienetas ir į jį tenka orientuotis.

Padėtį su Lietuvos patentais viceministras įvertino kaip tragišką. 1 mln. gyventojų ES tenka 158 patentai, o Lietuvoje vargais negalais per metus „sukrapštoma“ 1–2 patentus, o būna, jog ir nė vieno. Kodėl mokslininkai, dalyvaudami ES Bendrojoje programoje, nesugrąžino net tų lėšų, kurios buvo mūsų valstybės skirtos (taip pat ir PHARE lėšos) kaip įmokos už dalyvavimą programoje? O juk per Socrates, Leonardo da Vinci programas Lietuva su kaupu įdėtas lėšas atgauna, nes tose programose esame aktyvūs, lietuvius visi žino ir žavi.

Integravus dalį valstybinių mokslų institutų į universitetus pasikeitė tik tų institutų priklausomybė, bet sistema liko ta pati, mokslu nepadaugėjo, inovacijų taip pat, o institucijų uždaramas liko, koks

Suvažiavimo tribūnoje dr. Stasys Goberis

Aštrių minčių valdininkų adresu negailėjo habil. dr. Valentinas Baltrūnas

buvęs. Akivaizdu, kad ne iškabų keitimas gali didinti mokslinės veiklos efektyvumą. Taigi iš mokslininkų laukiama, kad į jų veiklą įdėti valstybės pinigai grįžtų naujomis technologijomis ir naujomis aukštos kvalifikacijos reikalaujančiomis darbo vietomis, sparčiu šalies BVP augimu. Jau šiemet į valstybės biudžetą pervesta 60 mln. litų daugiau negu planuota, bet valstybės struktūroje tą BVP augimą lemia „žemos“ technologijos, ne mokslu rezultatų diegimu paremtos. Vieną kartą tos „žemos“ technologijos, pasak R. Vaitkaus, liausis nešti aukso kiaušinius. Kas bus, kai užsienio firmos savo tekstilės įmones perkels į Baltarusiją, kur pigesnė darbo jėga? Kur kitos mūsų „aukštosios“ technologijos, tokios kaip Sicor-Biotech ar lazerininkų, kai kurių informacinių technologijų kūrėjų?

IRIANTIS Į BENDRĄ EUROPOS MOKSLO ERDVĘ

LMS suvažiavime – Šiaulių universiteto prorektorius prof. Vaclovas Tričys, dr. Juras Ulbikas ir LMS pirmininkas dr. Vyngintas Gontis

„Lisabonos principai“ ne visiems tinka

Humanitarinių ir socialinių mokslų tyrinėjimai sunkiau išmatuojami pagal Lisabonos ar konkurencijos principus, bet naujovės laukia ir šios srities atstovų. Europos mokslų taryba žada finansuoti ir šių sričių projektus. Viceministras pripažino, jog ir ministerija bei departamentas kartais perlenkia lazda, reikalaujamas humanitaroms skelbti savo publikacijas tik užsienio žurnaluose, tilpti į nuostatų kvalifikacinių reikalavimų rėmus. Juk italų baltistams ar lituanistams garbė savo straipsnius skelbti būtent Lietuvoje leidžiamame *Baltisticos* žurnale, o ne kur nors pasaulyje. Tačiau tuo neturėtų dangstyti kitų krypčių atstovai, reikia siekti, kad jų darbai taptų žinomi ir už Lietuvos ribų.

Lietuvių kalbos kaip mokslinės problema egzistuoja, bet reikia mąstyti ir apie galimus projektus. Gal vertėtų lietuvių kalba publikuoti apžvalginius mokslinius straipsnius ir jų rinkinius? Gal profesoriui ir reikėtų kas penkeri metai tokias apžvalgas rengti? Tada ir naujausia mokslinė terminija Lietuvoje būtų tobulinama, su ja susipažintų ir studentija. Naujų vadovėlių kas keleri metai neišleisime, tad ne su jais sietinas naujos terminijos diegimas.

Baigdamas viceministras apgalvestavo, kad giluminė darbo reforma Lietuvoje iš vietos dar nepajudėjo – ne struktūrinė, bet mokslu finansavimo reforma. Reikia pereiti prie valstybės užsakymų, t. y. valstybės interesų deklaravimo per finansavimą. Valstybinio mokslu ir studijų fondo

investicijos padidintos, nuo šių metų projektus vertins ir užsienio ekspertai, tad programiniam finansavimui ir toliau bus skiriama vis daugiau dėmesio.

Kai moksle vyko „šaltasis karas“

Dėl mokslininkų rengimo. Lietuvos mokslu taryba, prieš kelerius metus atliko tyrimą ir padarė išvadą: kasmet reikia parengti bent po 600 naujų mokslininkų. Deja, kasmet disertacijas apgina tik apie 200 doktorantų. Kritikos susilaukė nauji doktorantūros nuostatai, reikalavimai tarybų nariams, oponentams ir mokslinių darbų vadovams. Tai skandinaviskas modelis. Deja, Lietuvos specifika kita. Kai kurių mokslu krypčių reikalavimai, pasak R. Vaitkaus, pernelyg užkelti, reikėtų atsižvelgti pirmiausia į socialinių ir humanitarinių mokslu specifika. Naujoji mokslu vertinimo strategija jau nenumato šių sričių atstovams publikuoti išskirtinai ISI žurnaluose, bus užskaitomi užsienyje spausdinami straipsniai. Juk absurdas, jeigu prof. Arvydo Šliogerio monografija nebuvo užskaityta kaip vertintina publikacija ir profesorius negali vadovauti disertantams, būti disertacijų tarybos narys ar oponentas. Vargu ar yra ko džiaugtis, jeigu ir Albertas Einšteinas pagal Lietuvos galiojančius kriterijus negalėtų vadovauti disertacijos gynimo tarybai.

Visi tie absurdoi – tai „šaltojo karo“ mūsų moksle, kuris egzistavo 1999–2000 m., recidyvai. Viceministras kvietė mokslu bendruomenę ne tik reikalauti, bet ir jausti didesnę atsako-

mybę už valstybės jai pavestų užduočių įgyvendinimą, tuo labiau kad LMS Statute toks sakiny užrašytas. Didesnis savarankiškumas visada siejamas ir su didesne atsakomybe. Šiuo metu diskutuojamas siūlymas suteikti universitetams daugiau savarankiškumo disponuojant turtu, kurį valstybė jiems suteikė patikėjimo teise. Antras projektas – galimybė imti paskolas. Tai ypač svarbu dabar, kai laukiama ateinant ES struktūrinių fondų lėšoms ir kai projektų kofinansavimui valstybės lėšų stinga, kai kurias išlaidas tenka avansuoti. Jei šiuos du projektus per likusį šio Vyriausybės darbo pusmetį pavyktų įteisinti ir įgyvendinti, pasak viceministro, būtų atliktas epochos darbas, kurio per 14 nepriklausomos valstybės gyvavimo metų ligi šiol nepavyko padaryti.

Mokslu norima labiau populiarinti

Siekdama populiarinti mokslu visuomenėje ministerija pasirašo sutartį su Lietuvos televizija dėl mokslu naujienų pristatymo žinių laidoje. 2–3 kartus per savaitę bus rodomos mokslu žinios iš pasaulio. Taip pat ir Lietuvos radijas rengs laidas apie Lietuvos mokslu aktualijas. Taigi visuomenė turi pajusti mokslu svarbą, nes visuomenė gali reikalauti geriau finansuoti mokslu. Nemažai įtikinėti tenka ir politikus, kad mokslu finansavimas būtų didinamas. Kviesdamas visuomenėje formuoti mokslu palankias nuostatas, viceministras stebėjosi, kad dalis aukštųjų mokyklų ir institutų pasitraukė iš parodos *Mokslas 2004*. Mokslininkai vis dar mažai ką turi pasiūlyti verslui, nesigirdi apie projektus, kuriuos imtųsi finansuoti kuris nors komercinis bankas.

Kiti pranešėjai nagrinėjo: Mokslininkų sąjungos instituto dalyvavimo ES bendrosios programos projektuose patirtį (dr. Juras Ulbikas), ES struktūrinių fondų paramą Lietuvos mokslu (Aurimas Pautienius), jaunųjų mokslininkų mobilumą ES (Piotras Cimmermanas). LMS skyrių vadovai ir nariai pasisakė dėl padėties Lietuvos mokslu ir studijų sistemoje bei svarbiausių LMS tolesnės veiklos krypčių.

Suvažiavime išrinkta LMS taryba. LMS pirmininku naujam dvejų metų laikotarpiui perrinktas dr. Vyngintas Gontis.

Gediminas Zemlickas

LMS suvažiavime Šiaulių universiteto „Salduvės“ skyriaus nariai (iš dešinės) prof. Aloyzas Gudavičius, doc. Petras Zenonas Alekna, doc. Džiuljeta Maskoliūnienė ir Humanitarinio fakulteto dekanė doc. Genovaitė Kačiūskienė

Tuo įsitikinęs Kauno technologijos universiteto Mikrosistemų ir nanotechnologijų mokslinio centro direktorius prof. Valentinas SNITKA, kuris komentuodamas kartu su Britų taryba surengtą jaunųjų mokslininkų seminarą, skirtą nanomokslų ir nanotechnologijų tyrinėjimams, netruks išėiti ir į gerokai platesnius apibendrinimus.

Gerbiamas Profesoriau, kaip šį kartą su Britų taryba surengtą Lietuvos ir Jungtinės Karalystės jaunųjų mokslininkų bendrą seminarą vertinate, kuo jis skiriasi nuo daugelio kitų mokslinių seminarų?

Pirma, ką norėčiau pažymėti, tai aukštą seminaro mokslinį lygį, apie kurį galima spręsti iš to, kokiems universitetams atstovaujama, tai – Kembridžo, Bristolio, Notingemo ir kiti universitetai, kuriems atstovauja tikrai pasaulinio lygio mokslinės grupės. Bristolio universitete prof. Mervyn Miles yra vienas iš žinomiausių mokslininkų Atominės mikroskopijos srityje, jo darbai pristatyti 2003 m. lapkričio mėnesio *Science* žurnale. Tai, kad seminaras vyksta Lietuvoje, rodo ir mūsų darbų tarptautinį pripažinimą. Planuojame, kad kitas seminaras vyks Bristolyje.

Kita vertus, vertinu paprastai: mums būtina veikti per visus galimus kanalus taip, kad užmegztume kuo daugiau ryšių su užsienio mokslininkais. Žinoma, jeigu norime įsitraukti į bent kiek aktyvesnį tarptautinį bendradarbiavimą, sėkmingiau dalyvauti Šeštojo bendrojoje ir kitose tarptautinėse programose. Pagaliau jeigu norime visiškai neatsilikti nuo tų mokslo kryptų, kurios strategiškai svarbios ir kurios lems pramonės veiklą, tarkime, po dešimtmečio. Akivaizdu, kad mes vieni net ir anglai negalėtų padaryti. Bendradarbiavimas ir naudingų tarptautinių ryšių užmegzimas turėtų būti vienas iš labai svarbių mūsų mokslo politikos prioritetų.

Tačiau jeigu šie jauni mokslininkai, kuriuos matau seminare, jau dabar nedalyvauja Šeštosios bendrosios programos projektuose, tai jų traukinys, matyt, nuvažiuavęs. Ar nereikėtų jau dabar masyti, kaip sėkmingai įsitraukti į būsimosios Septintosios programos projektus?

Traukinys pradėjo važiuoti, bet dar nenuvažiuavęs, nes į Šeštąją programą dar galima įsitraukti ir paraiškas teikti dar dvejus metus. Žinoma, jauniems mokslininkams reikia žvelgti į ateitį, stengtis susipažinti su užsienio kolegomis, užmegzti ryšius ir jau šiandien mąstyti apie būsimas bendrus projektus. Štai tam tikslui ir surengtas pastarasis seminaras.

O apie Septintąją bendrąją programą būtina galvoti visiems mokslininkams, ne tik jauniems. Kai susigriebiama traukiniui nuvažiuavęs, tai ir mūsų dalyvavimas tarptautiniuose projektuose ne kažin koks. Ir Penktojoje, ir Šeštojoje programoje Lietuvos mokslininkai dalyvavo ir dalyvauja ne itin sėkmingai.

Vis dėlto pripažinkite, kad Rytų ir Vidurio Europos mokslininkams dalyvavimo Bendrojoje programoje sąlygos labai sudėtingos.

Pripažįstu. Štai kodėl tokie tarptautiniai ryšiai ir kartu su Britų taryba surengtas seminaras mums gyvybiškai svarbus. Be tokių parengiamųjų darbų, ir ateityje mums tarptautinėse programose bus sunku dalyvauti.

Lietuvos mokslo plėtra – tai laivas be kompasos

Pastebėjau, kad šiame seminare dalyvaujantys anglai mokslininkai

Tarptautiniai ryšiai turi būti vienas iš Lietuvos mokslo politikos prioritetų

Nanomokslui ir nanotechnologijoms skirtame ir kartu su Britų taryba surengtame seminare prof. Valentinas Snitka diskutuoja su Bristolio universiteto prof. Mervyn Miles

lininkai daugiausia reiškiasi biomedicinos moksluose, savo tyrimus ir veiklą orientuoja gal net daugiau į praktinį rezultatų taikymą. O Lietuvos mokslininkai, bent man toks įspūdis susidarė, reiškiasi daugiau fundamentinių tyrimų srityje. Tačiau Jūs, ko gero, tokiam mano išankstiniam pastebėjimui paprieštaraušite?

Ko gero, paprieštaraušiu. Štai mūsų Kauno technologijos universiteto Mikrosistemų ir nanotechnologijų moksliniame centre ne tik vykdomo tyrimai, bet ir kuriame konkrečius prietaisus – Atominės jėgos ir optinį skenuojančius mikroskopus. Tačiau kai Jums susidaro nuomonė, kad anglai savo dėmesį telkia į mediciną ir biologiją, tai įspūdis teisingas. Bendra pasaulinė tendencija rodo, kad labai sparčiai didėja finansavimas biologiniams, medicininiais, biocheminiais tyrimams, kurie orientuoti į maisto, medicinos technologijas. Tai rinkos, kurios sparčiausiai auga. Čia nanomokslas ir nanotechnologijos ypač svarbu.

Ar Lietuvoje šios pasaulinės tendencijos suvokiamos?

Vis dar esame įsitikinę, kad kieto kūno, puslaidininkų technologijos yra pačios svarbiausios. Medžiagotyra, aišku, yra svarbi sritis, tačiau žvelgiant į ateitį akivaizdu, jog pasaulyje vis labiau ryškėja biologinių dalykų sparčiai augantis lyginamasis svoris. Ši tendencija pastebima ne tik Europoje, bet ir JAV. Anglijoje daugiau kaip pusė mokslui skirtos finansavimo tenka gamtos mokslams (*Life Sciences*). Tai nanomokslų kryptys, kurios orientuotos į biologinių sistemų tyrimus ir jų panaudojimą. Tuo pačiu ir nanotechnologija, kuri skirta biotechnologijai, biomokslams.

Iš Jūsų atsakymo supratau, kad Lietuvoje mes lyg ir prasilenkiame su pasaulinėmis nanomokslų ir nanotechnologijų tendencijomis. Ko gero, sunku būtų kalbėti apie Lietuvos bent kiek įžvalgesnę strategiją mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos srityje, nors nanotechnologijos ir paskelbtos vienu iš Lietuvos mokslo prioritetų. Kaip Jums atrodo, ar pakankamai strategiškai apgalvotai planuojama mūsų valstybės mokslo ateitis? Lietuvos mokslo taryba užsiima mokslo ir studijų ekspertavimo, teisinės bazės rengimo darbais, taigi kita veikla. Ar nepanašu, kad Lietuvos mokslas – tai lyg laivas be kompasos, kurį atvirame vandenyne neša vėjas, bangos ir povandeninės

srovės. Apie įžvalgaus kapitono valią tokiu atveju netenka kalbėti. Kiekvienas mokslo kolektyvas pats sau yra kapitonas ir pats yra laivo įgula.

Lietuvos mokslo strategijos reikalavimus turėtų planuoti LR Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir studijų departamentas. Tiesa, Pasaulio bankas Lietuvai siūlė steigti tam reikalui instituciją, kuri užtikrintų bent šiame veiklos etape mokslo politikos formavimą. Lietuvos mokslo tarybos darbo grupė, kurios nariu buvau ir kuri rengė Pasaulio banko pasiūlymų įgyvendinimo dokumentą, aiškiai pabrėžė: mums reikia bent kelių institucijų, kurios būtų pajėgios užsiimti mokslo strateginiu planavimu. Tai galėtų būti kad ir technologijų agentūra (kaip mokslo ir technologijų politiką įgyvendinantis organas). Mokslo ir studijų departamentas Vyriausybėje turėtų formuoti tam tikrą politiką, užsakydamas konkrečių veiklos instrumentų kūrimą tokiai technologijų agentūrai. Reikia valstybėje ir technologijų instituto, taip pat greičiausiai ir valstybinio metrologijos instituto.

Kitaip tariant, siūlote stiprinti valdininkų klasę. Tik patirtis sako, kad kietų valdiškų institucijų nekurk, mokslininkui dėl to nei lengviau, nei paprasčiau dirbti nepasidaro. Bet prof. V. Snitka patigėdauja dar vieno ar kelių ponų ant savo ir kitų mokslininkų sprando?

Bijau, kad su tokiu valdininkų kiekiu, kuris dirba valdant mokslą Lietuvoje šiandien, įstojus į Europos Sąjungą mokslo žmonėms yra šansų visai nulykti, ne todėl, kad valdininkų per daug, bet kad jų per mažai. Valdininkų turi būti tiek, kad atliktų visus būtinius valdymo darbus ir kokybiškai, tačiau reikia pasiekti, kad tokiose institucijose ar agentūrose pradėtų dirbti ne savi žmonės ar draugeliai, bet valdymo profesionalai. Deja, Lietuvoje į valdymo struktūras dažnai ateina žmonės, neturintys reikiamos kompetencijos.

Tie, kurie turi kompetencijos, paprastai dirba konkretų darbą ir iš įstaiigos ištaigą nebėgioja.

Blogiausia, kad Lietuvoje kompetencija kol kas nelabai ir reikalinga. Į Pasaulio banko studiją apie Lietuvos pasirėngimą kurti žinių ekonomiką ir jos išvadas iki šiol neatsižvelgiame. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakydamas parašiau ir 2002 m. išleidau knygą – *Mokslinių tyrimų, technologijų,*

inovacijų politika ir žinių ekonomikos plėtra. Nacionalinio plano metmenys. Joje smulkiai išanalizuota Europos Sąjungos ir kitų šalių mokslinių tyrimų ir inovacijų politika, jos realizavimo instrumentai. Smulkiai aprašyta, kokią įtaką turi technologijų įžvalga (*Technology Foresight*), kaip tai turi būti atliekama. Pateiktas vienas svarbiausių Europos Sąjungos kraštų mokslo politikos įgyvendinimo instrumentų – Nacionalinis mokslinių tyrimų ir inovacijų planas. Lietuvai tokių instrumentų įgyvendinimas bus privalomas įstojus į Europos Sąjungą. Deja, susidaro vaizdas, kad kai kurie veikėjai sąmoningai ignoruoja ES politikos įgyvendinimą. Drašesnėms permainoms trūksta ir visuomenės palaikymo. Optimistiškai nuteikia naujoji Mokslo taryba, kuri, atrodo, pradeda kryptingą veiklą ir savo rekomendacijose remiasi Pasaulio Banko studijos išvadomis. Tačiau tai tik maža dalis tų pastangų, kurių reikėtų, kad Lietuva realiai judėtų žinių ekonomikos link.

Mokslo kolektyvai turi būti saviorganizuojančios sistemos, veikiančios pagal savo vidinius dėsningumus, sutinkate?

Tikrai taip ir tik taip. Bet tai nereikia, kad neturi būti mokslo politikos ir jos įgyvendinimo instrumentų valstybės mastu. Kiekvienai veiklai – savas lygmuo.

Tačiau iki kryptingo saviorganizuojančių sistemų lygio Lietuvoje, panašu, dar toloka.

Universitetų statute įtvirtinta autonomija – tai akademinės laisvės, nepriklausomybės nuo šalies besikeičiančių politinių jėgų santykio išraiška. Būtų daug blogiau, jeigu tos laisvės, t. y. universitetų autonomijos, nebūtų. Ar pats savaime akademinės laisvės principas nepadedą spręsti konkrečių aukštosios mokyklos problemų?

Akademinė laisvė būtina. Bet jai taip pat reikia subręsti. Vaikai autonomiją įgyja sulaukę 18 metų. Evoliucija gali būti progresuojanti, bet gali būti ir degraduojanti, kai iš sudėtingesnių organizmų evoliucijos eigoje susiformuoja primityvesni. Pavyzdys iš istorijos: anglų kolonistams apleidus Afriką, kai kurios vietinės tautos degradavo. Anglams valdant jos buvo aukštesnio lygio. Arba virusai: kai kurie kadaise buvo aukštesnio lygio struktūros, vėliau evoliucionavo į paprastesnes formas, nes taip lengviau prisitaikė ir

išgyveno. Taigi evoliucija ne visada vyksta aukštesnio organizacinio lygio kryptimi. Bijau, kad Lietuvos mokslo sistema pati savaime kol kas į aukštesnio lygio sistemą neevoliucionuoja. Žodinė universitetų autonomija, kuri realiai nefunkcionuoja, gali žlugdyti visą akademinę mokslo ir studijų sistemą.

Universitetams tapus nepriklausomiems, autonomiškiems, dar nereikia, kad sistema tapo tobulesnė. Kai nėra atsakomybės visuomenei, gal priešingai, juda chaotiškumo link. Tik sistemos, kurios atskiros dalys darniai sąveikauja, bendradarbiauja, gali būti našios. Jeigu mokslo bendruomenė nesudaro vientisos sistemos, tokiai sistemai gresia darbo našumo smukimas ir kiti neigiami padariniai. Tą patį visuomenėje. Štai kodėl visuotinis susitarimas demokratinėje visuomenėje yra toks svarbus. Kiekvienas toje visuomenėje jaučiamas esąs laisvas, bet piliečių kultūra ir poveikio mechanizmai turi užtikrinti tokių veiklos normų įgyvendinimą, kurios tą sistemą daro veiklią ir stiprią. Jeigu tas normas pažeidžiame, sistema degraduoja.

Apie sąmoningą nežinojimą

Esate universiteto žmogus, ne jau pagėdautumėte, kad į aukštesias mokyklas ateitų valdininkai, „laisvi ir nepriklausomi“ žurnalistai ar chunveibinai ir padarytų tvarką? Patys universitetų bendruomenės nariai ir turi tą tvarką savo universitetuose padaryti. Tačiau paprastai tie, kurie savo darbo vietoje ir kolektyve nelabai susitvarko, išivaizduoja, kad ką jau ką, o valstybę puikliausiai sugebėtų valdyti.

Išties, ar mums užtenka žinojimo, kad susivoktume, ko siekiame ir ką dėl to turime daryti? Yra toks mokslas – epistemologija, kurios tyrimų objektas – kaip gaunamos ir panaudojamos žinios, pagaliau kaip jos cirkuliuoja. Tai štai šis mokslas kalba apie labai patogi žinojimo formą – sąmoningą nežinojimą. Tam tikra visuomenės dalis dažnai sąmoningai nenori žinoti tiesos, todėl susikuria sau patogius mąstymo ir veiklos modelius arba mitus, pagal juos gyvena. Jeigu ligonis gyvena įsivaizduodamas, kad jis sveikas, jis nesigydydys. Jeigu laikysimės sąmoningo nežinojimo filosofijos, nuolat atmetinėsimė tiesą, taip pat ir apie save, tai gyvenime klaidingų vaizdinių pasaulyje. Gyvenime taip ir yra. Gal tokia sistema ir labai patogi jos kūrėjams, bet ji visiškai neatpari išoriniams poveikiams. Anksčiau ar vėliau ta išorinė aplinka pradės mums daryti įtaką ir mes nesugebėsime teisingai reaguoti į aplinkos pokyčius. Kitaip tariant, galime tapti nekonkurencingai savo veikloje.

Tad gal šis kartu su Britų taryba surengtas seminaras ir yra vienas tų sveikatą padedančių taisyti vaistukų? Ne tik naujų žinių apie Didžiosios Britanijos nanotechnologijas ir nanomokslą suteikiančias, bet ir padedantis jauniems mokslininkams geriau susivokti sudėtingose mokslo sistemose funkcionavimo klausimuose?

Būtent taip vertinu šį seminarą, nes čia vyko apsikietimas žiniomis. Ypač džiugu, kad be mokslininkų, dalyvauti seminare pasipašė ir mano studentai – KTU Informatikos fakulteto magistrantai. Įdomūs jų pastebėjimai apie lietuvių ir anglų darytus pranešimus, jų palyginimus. Vien klausiantis kolegų pranešimų, diskutuojant, bendraujant keičiasi mūsų žmonių supratimas apskritai apie mokslo reikalus Lietuvoje. Svarstydami, lygindami, suprasdami, kaip yra kitose šalyse, greičiau keisimės patys ir keisime mokslo padėtį savo valstybėje. Tokią suvokiu šio renginio prasmę.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

PASVALIO PETRO VILEIŠIO GIMNAZIJOS PAVEIKSLŲ GALERIJOS KŪRINIŲ PARODA VILNIUJE

Be žymių asmenybių, kurias į gyvenimo kelią yra išleidusi Pasvalio Petro Vileišio gimnazija, ji garsėja dar ir nuostabią paveikslų galerija. Nors pati gimnazija ją kažkodėl vadina mažąja galerija, bet kuklumą seniai laikas atmesti į šalį kaip nereikalingą ir net klaidinantį. Kokia mažoji, jeigu galerijoje – apie 150 dailininkų darbų. Ir kokių kūrinių – labai žymių ir net žymiausių lietuvių dailininkų. Tokios galerijos jokia kita šalies mokykla neturi ir labai greitai turės – jos negimsta per dešimtmetį ar du.

Kovo 16 dieną Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos paveikslų galerijos

o bareljefas ir dabar tebėra viena didžiausių P. Vileišio gimnazijos vertybių. Sovietmečiu ši bareljefą saugojo istorijos mokytojas Juozas Velžys, Atgimimo pradžioje jis buvo gražintas į senąją vietą.

V. Grybo sukurtas P. Vileišio bareljefas bei J. Tonkūno dovanotoji J. Mateikos paveikslų kopija ir laikytini būsimosios paveikslų galerijos pradžios simboliais, nors tuo metu apie jokią galeriją dar nė mintis nekilo. Beje, šis bareljefas, jau seniai tapęs ne vien menine, bet ir istorine relikvija, pasvaliečių eksponuojamas Vilniuje tarp kitų meno kūrinių.

čiui atnešė savo įspūdžio trumpą aprašymą, kurį ir pateikiame:

Kai 1942 m. rugsėjo 1 d. susirinkome į aktų salę iškilmingam mokslo metų atidarymui, pirmiausia pamatėme ant sienos kabančius du paveikslus – Jono Šileikos „Kauno linksmakalnis“ ir Petro Kalpoko „Vakaras“. Pastarasis ypač atitiko mūsų pasvalietišką dvasią – tarsi ant Lėvens kranto vakaro prieblandoje sodyba, o raitas berniokas girto arklių po dienos darbų. Talentingo inžinieriaus architekto Karolio Reisono suprojektuoti ir 1935 m. pastatyti gimnazijos rūmai, deja, neturėjo sporto salės (vyriausybė, taupyda-

moksleivius: atsisukdamas tai J. Stalino, tai A. Smetonos portretu. Tikras istorijos groteskas.

Gaila, kad šis istorijos virsmų liudytojas neišliko. Ir pirmiausia dėl A. Smetonos portreto. Kaip M. Karčiauskui pasakoję dailininkas Leonardas Kazokas, bet kam Lietuvos prezidento tapyti nepatikėdavo, tad visai įmanoma, jog tai buvo gero dailininko kūrinys.

Svarbu žinoti, kam dovanoti paveikslus

Pasvalio vidurinei mokyklai (prieškaryje Pasvalio gimnazijai suteiktas Petro Vileišio vardas po karo buvo atimtas) minint penkis dešimtmetį, M. Karčiauskas prisimena sukęs galvą, ką čia jai išpūdingesnio padovanojus. Galėtų parašyti ir dedikuoti mokyklai eilėraščių, bet tam kartui būtų paplota ir pamiršta. Kaune sutiko

Gedimino Žemlėko nuotraukos

Parodą atidaro Lietuvos dailininkų sąjungos pirmininkas Vaclovas Krutinis, rašytojas ir poetas Mykolas Karčiauskas, Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos direktorius Viktoras Rimša ir mokytojos

20 paveikslų buvo pristatyti Lietuvos dailininkų sąjungos parodų salėje (Vokiečių g. 4/2) per gimnazijos galerijos kūrinių parodos atidarymą. Kai kurie kūriniai viešai eksponuojami pirmą kartą.

Simbolinė dailės galerijos pradžia

Ligi šiol šios galerijos meno kūrinių, tapybos, grafikos, akvarelės darbai galėjo didžiuotis ir džiaugtis tik pasvaliečiai, apsilankę Petro Vileišio gimnazijoje. Malonu, kad šiuo džiaugsmu gimnazija nutarė pasidalyti ir su vilniečiais, atvežę nedidelę savo sukauptą meno kūrinių dalį į Lietuvos dailininkų sąjungos parodų salę.

Mokyklos paveikslų galerija – tai ypatingas kultūrinis reiškinys, Lietuvoje tikriausiai unikalus. Bent jau dailininkas vitražistas ir Vilniaus dailės akademijos doc. Algirdas Dovydenas, kurio vienas meniškasis vitražas puošia ir Pasvalio P. Vileišio gimnazijos patalpas, negalėjo prisiminti kitos mokyklos Lietuvoje, kuri turėtų bent panašią galeriją. Veikiausiai nėra kitos tokios mokyklos.

Pasvalyje vidurinė mokykla buvo įsteigta 1922 m., o 1935 m. pastatyti nauji Pasvalio aukštesniosios komercijos mokyklos rūmai, suprojektuoti architekto Karolio Reisono. Į naujų rūmų atidarymą ir priešais juos pastatyto paminklo inžinieriui ir tautos kėlėjui Petru Vileišiui atidengimą 1935 m. rugsėjo 15 d. atvyko P. Vileišio sūnus Vytautas, skulptorius Vincas Grybas ir švietimo ministras Juozas Tonkūnas (1894–1968), pastarasis, beje, Pasvalio krašto sūnus. J. Tonkūnas atvežė ir mokyklai padovanojo Jano Mateikos paveikslą *Žalgirio mūšis* kopiją, o V. Grybas – 1930 m. sukurtą Petro Vileišio bareljefą, kuris buvo pakabintas prie aktų salės. J. Mateikos paveikslų kopija neišliko, jos likimas nežinomas,

Lietuvių dailės klasikos pavyzdžiai

1935–1938 m. gimnazijoje atsirado didieji jos dailės turtai – tai Petro Kalpoko (1880–1945) paveikslas *Vakaras* (nutapytas 1926 m.), Antano Žmuidzinavičiaus (1876–1966) *Nemunas ties Jurbarku* (1931) ir Jono Šileikos (1883–1960) *Kauno linksmakalnis* (1938). Šie kūriniai įrašyti į Lietuvos dailės paminklų registrą. Galima būtų teigti, jog nuo ketvirtąjo dešimtmečio ir pradėjo formuotis Mažoji dailės galerija. Tiesa, šis trijų žodžių junginys atsirado daug vėliau – tik 1975 m. poeto Mykolo Karčiausko ir jau amžiną atilšę lietuvių kalbos mokytojo Romualdo Paškevičiaus pastangomis. Mat tada ir buvo įkurta Pasvalio vidurinės mokyklos mažoji dailės darbų galerija.

Tačiau apie tuos gerokai vėlesnius laikus dar kalbėsime, o prieš tai prisiminkime, kokį įspūdį tie pirmieji gimnazijai padovanoti paveikslai padarė Antro pasaulinio karo metais Pasvalio Petro Vileišio gimnazijoje pradėjusiam mokyti Jonui Aničiui. Sužinojęs, kad *Mokslo Lietuva* rengia publikaciją apie P. Vileišio paveikslų galerijos parodą Vilniuje, profesorius specialiai mūsų laikraš-

ma lėšas, iš projekto išbraukė). *Tad kūno kultūros pamokos žiemos metu vykdavo aktų salėje. Davęs pamėtyti kamuolių mokytojas išpėdavo nepataikyti į paveikslus.*

Ant vienos drobės tilpo A. Smetona ir J. Stalinas

Tie trys P. Kalpoko, A. Žmuidzinavičiaus ir J. Šileikos paveikslai įsiminė ir poetui Mykolui Karčiauskui, kai mokėsi P. Vileišio gimnazijoje. Gerai prisimena ir salėje kabojusį didžiulį „tautų vado“ Josifo Stalino portretą. Moksleiviams didžiausią įspūdį tame paveiksle darė išblizginti „vado“ chrominiai auliniai batai – ne vienas tokių pavydėjo. Tačiau po 1953 metų dieną tas paveikslas su visais *čebatais* dingio. Bene 1956 ar 1957 m. mokykliniam vaidinimui reikėjo dekoracijų ir visokių rakandų. Kur geriausia ieškoti, jei ne mokyklos palėpėje. Ten moksleiviai ir aptiko užmestą J. Stalino portretą. Pakabino jį palėpėje, įsivaizduodami, kad šitaip „vadu“ ir jo paveikslui rodo didžiausią savo panieką. Paveikslas pradeda lėtai suktis ir atsiska kita puse, o ten nutapytas kresle sėdintis Lietuvos prezidentas Antanas Smetona. Taip šis paveikslas ir sukiojosi prieš nustėrusius

Inžinieriaus Jono Vileišio portretas, dail. Jonas Vaitekūnas

lis, Milda Mildažytė–Kulikauskienė ir daugelis kitų pasistengė, kad jų darbai nukeliautų į Pasvalio vidurinę mokyklą. Ten jie ir liko, yra Atgimimo metais P. Vileišio vardą atgavusios Pasvalio gimnazijos paveikslų galerijos dalis.

Nuo mažumės įpranta prie meno

Buvo vedama agitacija ir tarp moksleivių, kad ant menkaverčių vazų negraviruotų įrašų, jog tais ir tais metais ši laida baigė mokyklą. Geriau mokyklai padovanoti gero dailininko paveikslą. Abiturientai ne vieną paveikslą padovanojo savo mokyklai, dabar jau gimnazijai. Tapo tradicija, kad gimnaziją baigiantys abiturientai susisiektų su dailininkais, išsigyja ir gimnazijai dovanoja paveikslus, kaip savotišką buvimo šioje gimnazijoje pėdsaką. Kiekviena laida savo gimnaziją praturtina naujais meno kūrinių.

Prie paveikslų mokytojai kartais veda pamokas, mokiniai rašo rašinius, o kai kam pavyksta net sukurti eilėraščių. Rugsėį į gimnaziją atėję nauji mokiniai supažindinami su čia saugomais dailininkų kūrinių. Tačiau nuo mažumės vaikai pratinami draugauti ir bendrauti su menu, mokomi dailininkų potėpiuose įžvelgti ir toliau už kasdienybę esančių dalykų, išmoksta gerbti ir vertinti žmogaus kūrybines pastangas.

Neabejotinas šios galerijos vaidmuo ugdamas ir lavinantis moksleivių meninę pajautą, estetinę skonį. Ne vienas gimnazijos svečias nusistebi ir pasidžiaugia čia tvyranti tvarka, dar nebuvo atvejo, kad kas nors iš moksleivių būtų tyčia iškrėtęs kokį nors piktą pokštą gimnazijos meno kūriniui. Turint mintyje, kad gimnazijoje mokosi 800–900 vaikų, paauglių ir jaunuolių, tai kelia ne tik nuostabą, bet ir pagarbą mokytojams, sugabantiems vaikams iškiepyti meilę menui. Aišku, didžiausias

Ekspozicijoje A. Krištopaičio „Kėdainių senamiestis“, A. Mildažytės–Kulikauskienės „Mergaitė ir arklys“

Atkelta iš 1 p.

30-ies mokslo premijai pateiktų darbų sąrašo.

Pagal vidurinį išsilavinimą turinčiųjų ir aukštojo mokslo siekiančiųjų skaičių Lietuva atsidūrė tarp pirmųjų pasaulio valstybių. Deja, turimo išsilavinimo tiesioginis poveikis ekonomikai šalyje yra menkas. Kaip teigė K. Makariūnas, mokslo vaidmens supratimas taip pat menkas. Visuomenė dar ne visai suvokia, kad mokslininkai kuria ne materialias, bet dvasines vertybes, jų tikslas – kurti išmanymą ir sugebėjimą juo naudotis. Negalėdami išsamiai plėtoti visų norimų mokslo sričių, turime savo valstybėje kaupti žinojimą. Kad ir koku keliu Lietuva pasuks, be visapusiško išmanymo ji neturės ateities.

Kas gali pretenduoti į laureatus

Pristatydamas premijuotus humanitarinių ir socialinių mokslų darbus, prof. Domas Kaunas pabrėžė, jog auga ne tik mokslo premijų prestižas, bet ir reikalavimai, kuriuos pretendentams vis sunkiau įveikti. Šiemet Mokslo premijų komiteto Humanitarinių ir socialinių mokslų sekcijai buvo pateikta net dešimt darbų. Tai daugiausia darbų per pastaruosius penketą metų. Jau būti nominuotam kandidatui į premijos laureatus yra didelis įvertinimas. Laureatus padėjo nustatyti diskusija ir keli slapto balsavimo etapai. Premijos paskirtos Vaciu Miliui, Jurgiui Bučiui ir Antanui Andrijauskui. Komitetas atsižvelgė į šių mokslininkų darbų svarbą Lietuvai, jų sklaidą užsienyje ir aktyvų dalyvavimą tarptautiniame mokslo gyvenime. Akivaizdu, jog laureato vardo humanitarinių ir socialinių mokslų srityje galima tikėtis tik kone už viso mokslinio gyvenimo rezultatus, paskelbtus ne mažiau kaip penkiose monografijose ir keliuose šimtuose straipsniuose.

Premiją pelnė ne už kabinetinį darbą

Vytauto Didžiojo universiteto profesorius etnologas Vacys Milius mokslo premijos laureatu tapo už darbų ciklą *Lietuvių etninės kultūros tyrinėjimai (1956–2002 m.)*. Tai beveik pusės šimto metų tyrinėjimai. Jie aprėpia tris svarbias etnologijos problemas: materialinę kultūrą, istoriografiją ir bibliografiją. V. Milius tyrinėjimai padėjo pasiekti išskirtinių mokslinių apibendrinimų, kurie sulaukė ir tarptautinio pripažinimo.

Keturiose studijose V. Milius rašo apie materialinę lietuvių etninę kultūrą: *Lietuvių valstiečių maistas ir namų apyvokos daiktai XIX a. ir XX a. pradžioje* (1956 m., rusų kal-

Jie garsina Lietuvos mokslą (1)

2003 m. mokslo premijų laureatai su LR Ministru Pirmininku Algirdu Brazausku, LR švietimo ir mokslo ministru Algirdu Monkevičiumi, Lietuvos mokslo premijų komiteto pirmininku prof. Kęstučiu Makariūnu ir šio Komiteto nariais

Mokslo premijos laureatą astronomą Algirdą Bartkevičių sveikina Ministras Pirmininkas A. Brazauskas, švietimo ir mokslo ministras A. Monkevičius ir Mokslo premijų komiteto pirmininkas prof. K. Makariūnas

ba), *Javų nuėmimo ir kūlimo įrankiai XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje* (1970), *Medžio apdirbimo amatininkai* (1983) ir *Žemaitijos vandens malūnai* (1997). Šie darbai visam Lietuvos etnologijos mokslui suteikė aukštesnį teorinį lygį, tyrimų rezultatais naudojasi ir kiti mokslininkai. Istoriografijos sričiai reikšminga

V. Milius monografija *Mokslo draugijos ir lietuvių etnografija* (1993). Joje apibendrinamas Rusijos geografų, Rusijos technikų draugijos Vilniaus skyriaus, tilžiškės Lietuvių literatūros, Lenkijos tautodailininkų, Šiaulių kraštotyros draugijų indėlis į lietuvių etninės kultūros tyrinėjimus. 1970 m. parengtas leidinys *Lietuvi-*

ninkai apie Vakarų Lietuvą ir jos gyventojus devyniolikajame amžiuje. Šiose knygose atskleisti visai netyrinėti etninės kultūros ir mokslo istoriografijos bruožai.

Etnologijos bibliografijos istorijai svarbi *Lietuvių etnologijos bibliografija* (2001). Ji aprėpia įvairiuose kraštuose nuo XVII a. iki 1996 m.

paskelbtas knygas bei mokslinius straipsnius.

V. Milius – ne kabinetinis mokslininkas. Kaip teigia D. Kaunas, jo darbo laboratorija – visa Lietuva. V. Milius dalyvavo šimtuose ekspedicijose, tyrinėjo ir sisteminio archyvuose sukauptą etnologinę medžiagą, kūrė jos vertinimo kriterijus. V. Milius kandidatūrą mokslo premijai pasiūlė Lietuvos istorijos instituto taryba.

Kultūrologijos barai

Prof. Jurgio Bučo kelias į mokslo premijos laureatus tęsėsi du dešimtmečius. Tiek laiko buvo rašytas darbų ciklas *Lietuvos miestų ir kaimų kultūrologiniai tyrimai (1980–2002 m.)*. J. Bučas yra Kauno technologijos universiteto Architektūros ir kraštotvarkos katedros vedėjas. Jo tyrinėjimai aktualūs kraštovaizdžio apsaugos, kultūrinio kraštovaizdžio formavimo ir kraštotvarkos problemoms spręsti. Ligi šiol tokių kompleksinių kultūrologinių tyrimų Lietuvoje nebuvo atlikta, tad juo didesnė jų vertė.

J. Bučo sukaupti ir išnagrinėti duomenys paskelbti keturiuose autorinėse monografijose ir dešimtyje kolektyvinių monografijų, daugelyje straipsnių ir pranešimų. Mokslininko kultūrologinių tyrimų išvados panaudotos kuriant ir tobulinant Lie-

Mokslo premijos laureatas prof. Jurgis Bučas taria padėkos žodį kolegoms Lietuvos MA Technikos skyriuje

Mokslo premijų laureatai Saulius Balevičius, Bonifacas Vengalis ir Mindaugas Dagys artimųjų apsuptyje, kairėje – Elvyra Balevičienė, dešinėje – Gražina Vengalienė ir Eglė Vengalytė

tuvos saugomų teritorijų sistemas, rengiant penkių šalies nacionalinių parkų ir daugumos regioninių parkų planavimo schemas, Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą, Kauno, Klaipėdos, Kretingos, Kelmės, Druskininkų miestų bendruosius planus, LR Nėkilnojamosios kultūros vertybių apsaugos įstatymą ir t. t. Čia priminėme tik kai kuriuos reikšmingus darbus. Rengiant Kuršių nerijos nacionalinio parko, Kernavės archeologinio rezervato ir Trakų istorinio nacionalinio parko nominacijos dokumentus Pasaulio paveldo kultūros vertybių sąrašui, buvo diegiami ir J. Bučo tyrimų rezultatai; jo analizėmis naudotasi steigiant municipalinius Veršvos, Nemuno ir Nevėžio santakos kraštovaizdžio draustinius, Paparčių istorinį–archeologinį draustinį. Prie to, kad Kuršių nerija (Lietuvos ir Rusijos dalys) įrašyta į Pasaulio paveldo kultūros vertybių sąrašą, nemažai prisidėjo ir J. Bučas. Jo kandidatūrą Lietuvos mokslo premijai pasiūlė KTU Senatas.

Lietuvos humanistika pasaulyje

Lyginamieji kultūros, filosofijos, estetikos ir meno tyrimai (1985–2002 m.) – prof. Antano Andrijausko darbų ciklas, įvertintas 2003 m. Lietuvos mokslo premija. Stulbina mokslininko produktyvumas: per 15 metų jis paskelbė 9 monografijas ir daugiau kaip 300 mokslo darbų. Jo darbai išsiskiria puikiu pasaulinio mokslo pažinimu, šiuolaikišku požiūriu, garsi na Lietuvos humanistiką toli už mūsų šalies ribų. Pirmiausia tai pasakytina apie du fundamentinius veikalus: *Tradicinė japonų estetika ir menas* (2001, 670 p.) ir *Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija* (2001, 728 p.). Pirmoji knyga apdovanoja *Japan Foundation* nominacija.

A. Andrijausko darbuose įtikinamai parodomi komparatyvistinės metodologijos privalumai bei trūkumai, perspektyvos Lietuvos moksle. Šią metodiką savo tyrinėjimuose jau taiko jaunieji Lietuvos filosofai, orientalistai, estetikos ir menotyros specialistai. Daugelis jų yra paties A. Andrijausko ugdytiniai. Profesorius yra užsienyje labiausiai žinomas Lietuvos komparatyvistinių studijų, estetikos ir meno filosofijos atstovas, deramai sugebantis pristatyti mūsų šalies mokslą reikšmingiausiuose tarptautiniuose mokslo forumuose bei pasaulio universitetuose.

A. Andrijausko, J. Bučo ir V. Miličiaus darbai yra reikšmingi ne vien Lietuvos, bet ir tarptautiniam moks-

lui. Tai labai svarbu siekiant didesnio mūsų valstybės autoriteto naujojoje Europoje.

Naujų mokslo kryptių Lietuvoje pradininkai

Humanitarinių ir socialinių mokslų atstovai Premijų komitetui

Mokslo premijos laureato diplomu apdovanojamas Chemijos instituto Organinės chemijos skyriaus vadovas ir vyriausiasis mokslo darbuotojas prof. Albertas Malinauskas

pateikė savo individualius darbus, o fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų atstovai tvirčiau jaučiasi pasiremdami į draugišką kolegų petį. Tokia šių skirtingų mokslų prigimtis.

Puslaidininkų fizikos instituto Didelės galios impulsų laboratorijos vadovas habil. dr. Saulius Balevičius ir Aukštatemperatūrio superlaidumo laboratorijos vadovas dr. Bonifacas Vengalis mokslo laureatais paskelbti už darbų ciklą *Mikrostruktūrų ir sparčiųjų elektroninių vyksmų tyrimas chalkogeniduose, superlaidžiuose kupratuose bei manganiuose*. Šie tyrinėjimai aprėpia 1980–2002 m. laikotarpį.

Tai fundamentinis taikomasis darbas kietojo kūno fizikos srityje, susidedantis iš trijų dalių: medžiagų gamybos ir darinių technologijos, pagrindinių fizikinių savybių ištyrimo bei sparčiųjų elektronų vyksmų tyrimo ir naujų prietaisų kūrimo. Darbo struktūra sudarė prielaidas ne tik atlikti reikšmingus tyrimus, bet ir pateikti būdus, kaip šie tyrimai gali būti naudojami praktikoje. S. Balevičius ir B. Vengalis yra nau-

jų mokslinio tyrimo kryptių Lietuvoje pradininkai. Jie pirmieji šalyje pradėjo auginti ir tirti aukštos temperatūros superlaidininkus (1988), nagrinėjo stiprios magnetovaržos mangano oksidus.

Darbų ciklą sudaro 100 darbų: 87 straipsniai, 12 išradimų ir monografija. Šia tema S. Balevičius ir

Laidžiųjų polimerų tyrimai

Albertui Malinauskui ir Gedimui Niaurai mokslo premija paskirta už darbų ciklą *Laidžiųjų polimerų ir modalinių sistemų tyrimas bei jų panaudojimo galimybių paieška (1993–2002 m.)*. Per šį laikotarpį autoriai

mierui Zdanavičiui mokslo premija paskirta už darbų ciklą *Galaktikos struktūros ir evoliucijos tyrimai (1982–2002 m.)*. Ciklą sudaro 3 monografijos ir 135 moksliniai straipsniai, skirti aktualioms astronomijos ir astrofizikos problemoms spręsti.

Mokslininkų darbuose atspindėta Lietuvos astronomų 1963–1965 m. sukurtos Vilniaus fotometrinių sistemos kūrimo, plėtojimo ir taikymo Galaktikos sandarai tyrinėti patirtis. Sukurta metodika žvaigždžių fiziniams savybėms tirti. Fotometrinė sistema taikoma Galaktikos sritims, tamsių debesų, žvaigždėdaros rajonų, asociacijų, padrikųjų kamuolinių žvaigždžių spiečiams ir kitiems Galaktikos objektams tyrti. Iširta apie 20 Galaktikos sričių, 15 žvaigždžių spiečių, nustatyti apie 8500 žvaigždžių fiziniai parametrai.

Darbų cikle daug dėmesio skirta seniausioms Galaktikos žvaigždėms tirti (nemetalingosioms žvaigždėms). Sukurta metodika, paremta matavimais Vilniaus 7 spalvų sistemoje, padedanti nustatyti žvaigždės metalingumą, absoliutų ryškį ir tarpžvaigždinę sugertį. Suklasifikuota apie 1500 nemetalingųjų ir dideliu greičiu judančių žvaigždžių. Bendras kataloguotų žvaigždžių skaičius – apie 35 tūkst. Šiais vilniečių sudarytais katalogais naudojasi viso pasaulio astronomai.

Per pastarąjį dešimtmetį premijuotų autorių darbai ISI sąrašo žurnaluose cituoti per 1060 kartų. Nuo 1992 m. Lietuvoje leidžiamas tarptautinis astronomijos žurnalas *Baltic Astronomy* (red. V. Straizys) įtrauktas į ISI pripažintų prestižinių žurnalų sąrašą. Beveik kasmet Lietuvoje rengiamos tarptautinės astronomų konferencijos ir aukštieji jaunųjų mokslininkų tobulinimosi kursai; jų organizatoriai ir lektoriai yra ir šie mokslo premijos laureatai.

Lietuvos dirvožemio tyrimai

Po aštuonis naujus mokslo premijos laureatus įgijo biomedicinos ir technologijos mokslai. Lietuvos žemdirbystės instituto darbuotojai Antanas Antanaitis, Jadvyga Lubytė, Kristinas Matusevičius ir Jonas Mažvila už darbą *Lietuvos dirvožemio savybių vertinimo sistemos žemės ūkyje ir aplinkosaugoje pertvarkymas (1967–2002 m.)* pelnė mokslo premiją biomedicinos mokslų srityje. Tai kompleksinis darbas, kuriame pirmą kartą detalai išaiškintas Lietuvos dirvožemių rūgštumas, jame esančių maisto medžiagų kiekis,

Nukelta į 15 p.

Mokslo premijos laureatą Mindaugą Dağį pirmieji pasveikino žmona Rimvyda, sūnūs Martynas ir Jonas

Sveikinama jauniausia mokslo premijos laureatė Biotechnologijos instituto Eukariotų genų inžinerijos laboratorijos darbuotoja dr. Aušra Ražanskienė

Kuo Lietuvai svarbus biotechnologijos mokslas ir pramonė (1)

Apie tai kalbamės su UAB SICOR Biotech generaliniu direktoriumi, Direktorių tarybos pirminku, Lietuvos LMA nariu korespondentu prof. Vladu Algirdu BUMELIU, kuris kaip darbdavių atstovas yra ir Vilniaus universiteto Senato narys.

Priminsime, jog biotechnologija yra viena iš penkių prioritetinių Lietuvos mokslo sričių, tad šį pokalbį būtų galima vertinti ir kaip vienos prioritetinių Lietuvos mokslo sričių pristatymo pradžia.

Viskas prasidėjo nuo Genų inžinerinių preparatų laboratorijos

Gerbiamas Profesoriau, šiais metais minėsime biotechnologinės farmacijos mokslo įkūrimo Lietuvoje 20-meį. Reikšminga sukaktis. Gal prisiminkime šios ne vien mūsų šaliai svarbios mokslo ir gamybos srities ištakas, kad drąsiau galėtume vertinti šios dienos laimėjimus, gal ir kai kurias problemas. Taigi nuo ko viskas prasidėjo?

Prasidėjo nuo to, kad 1984 m. Taikomosios enzimologijos institute buvo įkurta Genų inžinerinių preparatų laboratorija. Man teko garbė jai vadovauti. Galime teigti, kad biotechnologinės farmacijos era Lietuvoje nuo šios laboratorijos ir prasidėjo.

Vadinasi, naujos eros pradžia sutampa ir su Jūsų asmeniniu jubiliejumi? Neabejoju, kad kolegos nepamirš ir Jus asmeniškai pasveikinti su šiuo dvidešimtmečiu.

Viena ar kita asmenybė šiuo atveju ne tiek ir svarbu. Pirmas mūsų solidus projektas ir buvo pradėtas 1984 m., kai taikomasias technologijas pamėginome panaudoti naujo preparato *Interferono alfa-2b* gamybai. Šis vaistas – tai baltymas, kuris labai efektyvus gydant įvairias virusines ir onkologines ligas. Leidimą šiam preparatui gaminti gavome 1989 m., taigi jį gaminame jau 15 metų. Šis vaistinis preparatas labai plačiai taikomas ir Lietuvos medicininėje praktikoje, juo gydomos tokios ligos kaip hepatitas C, kai kurios onkologinės ligos. Jeigu hepatito C negydytume interferonu, žmogus mirtų nuo kepenų cirozės ar kitų ne mažiau klastingų ligų.

Jei organizmas imuniškai nusilpęs

Interferonas – ne naujas vaistas, tačiau priminkime bent esmines jo veikimo savybes.

Interferonas – labai stiprus imunomodulatorius, naudotinas tik esant būtinybei. Tarkime, žmogaus ląstelės gamina nepakankamai *interferono alfa-2b*. Jei organizmas imuniškai nusilpęs, tai jį puola virusai (taip pat ir hepatito virusai), jie įsiveržia į žmogaus genomą, naikina sveikas organizmo ląsteles. Štai tas papildomas interferono kiekis ląstelėse ir apgina jas nuo išsiskverbusios virusinės DNR.

Jeigu žmogus gyvena sveikai, sportuoja, nepiktinaudžiauja organizmui kenkiančiais dalykais (tabaku, alkoholiu, kvaišalais), tai organizmas pats pasigamina reikiama interferono kiekį. Tačiau gydant kai kurias onkologines ar virusines ligas kiekvieną dieną tenka leisti papildomą interferono kiekį. Jį būtų galima paimti iš žmogaus kraujo, bet vienai vaistinei dozei pagaminti seniau reikėdavo litro kraujo.

2003 m. mes pardavėme 1 mln. dozių interferono, kuriam pakeisti reikėtų 1 mln. litrų kraujo. Aišku, tiek gauti būtų nerealu.

Tai štai biotechnologijos metodai ir leidžia paimti žmogaus geną, kuris atsakingas už interferono ekspresiją, tą geną įsiūti į *E.coli* ląstelę (žarnyno ląstelę), t. y. į mikroorganizmą, ir šis pradeda sintetinti žmogaus baltymą. Dievas taip visus organizmus sukūrė, kad jie sintetina tik savo baltymą. Tačiau genų inžinerija leidžia padaryti, kad tie mikroorganizmai pradėtų sintetinti norimą žmogaus baltymą. O mikroorganizmus dauginti nesudėtinga: yra tam skirti reaktoriai, kuriuose sudaromos mikroorganizmų terpės ir jų galima išauginti tiek, kiek reikia – gauti kad ir kelis kilogramus mikroorganizmų pastos. Panaudojant cheminius ir chromatografinius metodus iš tos pastos išskiriamas grynas žmogaus baltymas

(interferonas ar kt.), iš kurio ir daromi vaistai.

Restruktūrizacijos kelyje

Jums pasakojant viskas atrodo labai paprasta, gal net apgaulingai paprasta. Tačiau juk tas dvidešimtmetis, per kurį iš Genų inžinerinių preparatų laboratorijos galiausiai virtote SICOR Biotech bendrove, tikriausiai buvo labai didelių išbandymų laikotarpis, kuriam aprašyti nepakaktų vienos knygos. Kol dar neatėjo memuarų rašymo metas, gal prisiminkime bent kai kuriuos svarbiausius bendrovės atsiradimo etapus.

1990 m., kai Lietuva stojo į nepriklausomos valstybės raidos kelią, man teko būti biotechnologijos instituto *Fermentas* direktoriumi. Institute tuo metu dirbo 800 žmonių, o finansavimo neliko jokio, nes prieš tai lėšas skirdavo Maskva. Ką reikė-

UAB SICOR Biotech pagrindinis pastatas jo daryti? Mes nutarėme į mažas kompanijas instituto neskaldyti, bet įkurti tris didelius gamybos padalinius ir vieną valstybinį institutą, kuriame dirbtų ne daugiau kaip 100 darbuotojų. Tuo metu jau sėkmingai plėtojome dvi perspektyvias mokslines ir gamybinės veiklos kryptis: genų inžinerinių preparatų (biotechnologinės farmacijos kryptis) ir molekulinės biologijos (fermentų). Pastarąją kryptį dabar plėtoja UAB *Fermentas*.

Taigi iš buvusio Biotechnologijos instituto suformavome tris padalinius: Institute palikome 100 darbuotojų, o dviejose gamybinėse įmonėse – po 130. Likusieji išėjo ieškoti kitų darbų, nuėjo į politiką ir verslą. Iš mūsų instituto į politiką ir verslą išėjo Albinas Januška, Rimantas Dagys, politinėje veikloje reiškiasi švietimo ir mokslo viceministras Rimantas Vaitkus.

Kadangi prieš tapdamas Insti-

tuto direktoriumi vadovavau Genų inžinerinių preparatų laboratorijai, iš esmės Genų inžinerijos farmacijos centrui, tai iš jo išaugo įmonė *Biofa*. Kaip sakyta, joje dirbo apie 130 darbuotojų, turėjome palyginti neblogą įrangą, gerų darbuotojų, suprantančių, kaip reikia dirbti ir ką daryti, bet labai prastas darbo patalpas. O norėdamas gaminti farmacinius preparatus, privalai atitikti vadinamosios geros gamybos praktikos taisykles. Mes jau gaminome interferoną, jį parduodavome, todėl galėjome išlaikyti darbuotojus. Taip pat jau gaminome ir žmogaus augimo hormoną (skatinantį vaikučių augimą) bei *gamą interferoną*. Tai štai tuos tris preparatus pardavinėjome Lietuvoje ir buvusioje Tarybų Sąjungoje. Iš to vertėmės. Buvo visiškai akivaizdu, kad be užsienio investicijų neišsiversime.

Investitorius dar reikėjo rasti

Kaip ieškojote naujų investicijų?

Aišku, dairėmės investitoriaus, kuris sutiktų įdėti savo pinigus į biotechnologiją Lietuvoje. Tik atradus tokį investitorių galėjome įgyti modernesnę įrangą, naujas geras patalpas. Aštuonerius metus tokio užsienio partnerio teko ieškoti, tik 1999 metais pavyko rasti. Tai buvo didžiulės generinės kompanijos (gaminančios paprastus vaistus) SICOR atstovai, kurie suvokė, kad farmacijos ateitis – biotechnologijoje. Po 10–15 metų neliks paprastų vaistų, bus perita prie baltyminių, t. y. biotechnologinių preparatų. Kitaip tariant, įsivertins biologinių preparatų ir genų terapija. Kas šito nesupranta šandien, rytoj turės užleisti vietą kitiems, į ateitį žvelgiantiems toliaregiškiau.

Kas paveikė užsienio partnerius savo ateitį susieti su tuometine Biofa?

Užsieniečiai įsitikino, kad Lietuvoje dirba tikrai intelektualus biologijos ir biochemijos srities kolektyvas, taikantis puikias technologijas. Mums trūko vieno – investicijų, kurios buvo reikalingos įrangai modernizuoti, norint gaminti naujus preparatus.

Jei turėjote puikų darbo kolektyvą, dirbote pažangioje biotechnologijos srityje, tai kodėl prirėkė net aštuonerių metų užsienio partneriams surasti?

Užsieniečiai negalėjo patikėti, kad Lietuvoje, tokioje mažoje šalyje, gali būti kuriami aukštųjų technologijų produktai, kad išvis mūsų krašte gali būti išvystyta biotechnologija. Pirmieji atvykėliai būdavo nušėbė, net sutrikę, buvo ir tokie, kurie subyrėję Sovietų Sąjungai važinėjo ir žiūrėjo, kur ką nuglemžti, pigiai nupirkti. Kai pradėjo važiuoti ir mumis domėtis solidesni partneriai, tai aišku, pirmu išpuščiu jie nepasitenkino, bet atsiantė tarptautinius biotechnologijos ekspertus. Jie patvirtino, kad ištis turime pakankamą kiekį gerų specialistų, o tai svarbiausia. Vadinasi, pastačius naują gamyklą ir įdiegus naujas biotechnologijas galima pradėti gaminti konkurentiškus vaistus, kuriuos būtų galima pardavinėti jau ne tik mažytėje Lietuvos rinkoje, bet ir Vakarų Europoje bei Amerikos žemyne, taip

UAB SICOR Biotech generalinis direktorius Vladas Algirdas Bumelis (dešinėje) su VU Imunologijos instituto direktoriumi Vytu Antanu Tamošiūnu ir Biochemijos instituto mokslo darbuotoju akad. Juozu Kuliu

pat ir JAV. Kai mūsų užsienio partneriai tuo įsitikino, ryžosi investuoti savo pinigus Lietuvoje.

Ar visa tai reiškia, kad informacija apie Lietuvos įmones ir specialistų galimybes užsienyje toli gražu nepakankama?

Tokios informacijos labai trūksta. Apskritai informacijos niekada nėra per daug. Svarbu, kad ta informacija būtų teisinga ir ją būtų lengva gauti. Tais laikais juk net interneto neturėjome, tad dabartinės mūsų galimybės nepalyginamos su anksčiau. Nors dar ir šiandien daug rasis europiečių, nežinančių, kur ta Lietuva yra.

Transformacijos

Kas pasikeitė bendrovės veikloje iš Biofos tapus SICOR Biotech?

Tapome įvairius gydomuosius preparatus gaminančia biotechnologinės farmacijos įmone SICOR Biotech ir nuo 1999 m. į savo bendrovę investavome 103 mln. litų. Tiek vien į kapitalinę statybą, naujo mokslo centro kūrimo darbus. Mūsų mokslo centre dirba 60 darbuotojų, iš jų 17 mokslo daktarų. Molėtų plente veikia nauja gamykla, kurioje dirba 70 darbuotojų.

Kad skaitytų būti aiškiau, pasakysiu, jog pirmieji mūsų užsienio investuotojai buvo privačių asmenų grupė, kurie buvo amerikiečių kompanijos SICOR akcininkai. Jie negalėjo mūsų pirkti kaip SICOR kompanija, bet užtat investavo į mūsų bendrovę kaip privatūs asmenys. Sudėjo apie 20 mln. dolerių, už kuriuos Molėtų plente pastatė naują gamyklą Biotechną, kuriai susijungus su SICOR pavadinimas buvo pakeistas į SICOR Biotech.

Taip tapome amerikiečių kompanijos SICOR padaliniu. Dabar jau turime kitą akcininką – tai kompanija TEVA. Mat visą amerikiečių kompanijų grupę SICOR nupirko pasaulyje didžiausia generinių vaistų gamintoja Izraelio kompanija TEVA.

Naujų technologijų kūrimą pradeda nuo geno

Ką Lietuvos mastu reiškia tie 103 mln. litų, kuriuos per 5 metus investavote į pastatus ir įrangą?

SICOR Biotech mokslo centre vien į mokslinius tyrimus kasmet investuojame apie 20 mln. litų. Palyginimui: visi 35 Lietuvos mokslo institutai iš valstybės gauna dotaciją 70 mln. litų per metus. Galima įsivaizduoti, kiek reiktų kasmet investuoti į Lietuvos mokslą, norint sukurti produktus, kuriuos vėliau būtų galima pardavinėti pasaulio rinkoje.

Gal biotechnologai pripratę labai išlaidauti? Ką už tuos 20 mln. kasmet padarote?

Privačios įstaigos neišlaidauja. Kaip sakiau, turime savo Mokslo ir tyrimų centrą – tai privati įstaiga, kurioje mes kuriame naujas technologijas biotechnologijoje. Naujų technologijų kūrimas prasideda nuo darbo su genu. Pirmiausia klonuojame geną, „išiuvame“ į mikroorganizmus, kuriuos vėliau gausiname bioreaktoriuje. Vėliau, suardę mikroorganizmą, išvalome baltymą. Mikroorganizme yra dar dešimtys kitų baltymų, kuriuos reikia atvesti ir pasiimti tą vienintelį reikalingą. Tame procese taikomi įvairūs chromatografiniai ir cheminiai metodai.

Visa tai darome bendrovės SICOR Biotech mokslo centre. Iš tiesų iššifruotas žmogaus genomus mums padeda labai daug ką suprasti, į daug ką naujai pažvelgti. Mūsų mokslo darbuotojai dirba ne fundamentinio, bet taikomojo mokslo srityje. Jie turi suprasti ir įgyvendinti visą technologinį ciklą nuo geno iki baltymo išgryninimo. Dar kartą pabrėžiu, tai taikomasis mokslas. Įvairių baltymų ir medicininių preparatų savo „portfelyje“ turime labai daug. Dabar savo mokslo centre kuriame tas naujas technologijas.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

**PASVALIO PETRO VILEIŠIO
GIMNAZIJOS PAVEIKSLŲ GALERIJOS
KŪRINIŲ PARODA VILNIUJE**

Mykolas Karčiauskas ne pirmą kūrinių dovanuoja savo mokyklai – šį kartą Midos Vargos Istvan grafikos darbą „Šventovė“

Atkelta iš 9 p.

mokytojų talkininkas šiuo atveju yra menas. Meno kūriniai blogiems darbams nekvečia – tenka tik pritarti direktoriaus pavaduotojos R. Slančiauskienės žodžiams. Meno kūrinių aura kartais gal plika akimi ir nematoma, bet ji egzistuoja ir turi labai didelę ugdomąją reikšmę.

Beje, ir patys moksleiviai savo darbus palieka gimnazijai. Štai buvo surengtas pleneras, į kurį atvyko studentai, būsimieji dailininkai, ir kartu su gimnazijos moksleiviais, vadovaujami dailės mokytojos Leonoros Stravinskienės, važinėjo Petro Vileišio keliais, mėgino įamžinti Pasvalio krašto įspūdingesnius gamtos kampelius, jau baigiantį nuryti „siauruką“ geležinkelį ir kitas įžomybes. Plenero dalyvių sukurti paveiksai kabo gimnazijos pirmo aukšto koridoriuose. Visai galimas dalykas, kad tarp jų yra ir būsimų mūsų dailės įžymybių darbai.

Kaip teigia gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui Regina Slančiauskienė, gimnazijoje jau pradeda suvokti, jog galerija – išties didelė vertybė, reikalaujanti ir tinkamos apsaugos, kurią gimnazijai užtikrinti nėra labai paprasta. Kyla problema ir dėl eksponavimo. Paveiksai šiandien kabo kabinetuose, aktų salėje, kai kurie ir koridoriuose.

Visas dailės žvaigždynas

Kiekvienas paveikslas, apsigyvenęs mokykloje, apaugdavo legenda, sava istorija. Antai yra Sofijos Veiverytės grafikos darbų kolekcija, taip pat 12 menininkų portretai – išties atskira galerija. Tarp kitų yra dailininko scenografo Liudo Truikio (1904–1987) ir architekto Gedimino Baravyko (1940–1995) portretai. Skaitydami seną prieškarinį žurnalą M. Karčiauskas rado žinių, kad pavasarininkams paskaitas Pasvalyje skaitė mokytojas Baravykas, taigi

žymaus architekto Gedimino Baravyko tėvas, kuris Pasvalio parke buvo pradėjęs švęsti A. Smetonos kaip tautos vado vardadienius. O būsimasis architektas G. Baravykas gimė ir mokėsi Pasvalyje, dabar jo buvusioje mokykloje kabo jo portretas.

Įdomios sąsajos, kurias neabejotinai galima praturtinti ir naujomis žiniomis, nes yra kuo remtis. Tai ir Leonardo Gutausko teatro juokdaryų ciklo darbai, dailininkų Romualdo Čarnos, Gražinos Didelytės, Adolfo Krištopaičio, Algirdo Lukšto, Žibarto Mikšio (Paryžius), Birutės Stančikaitės, Gražinos Švažienės, Domicėlės Tarabildienės darbai, pagaliau Leonoros Stravinskienės 14 paveikslų ciklas, Kazio Abramavičiaus akvarelės, kitų dailininkų vitražai ar knygų ženklai. R. Čarna buvo maloniai nustebintas, kai mokyklos galerijoje aptiko savo ankstyvos jaunystės kūrinių; jis padovanavo galerijai lino raižinį *Maironis*. Į atskirą gretą išskirsime Pasvalio krašto dailininkų darbus: Algirdo Pakeliūno, Vytauto Kutkausko, Vitolio Triušio, Aldonos Vaišvilienės, A. Zdanavičiaus, Jurio Baliūno, Leonoros Stravinskienės, Boleslovo Tuskėno.

Antai Jonas Vatekūnas ėmėsi tapyti Vileišių portretus. Užsimezgusi pažintis su grafikėmis Elvyra Katalina Kriaučiuonaite, Danute Plikionyte, Nijole Šaltenyte ir Nijole Vilutiene praturtino gimnaziją naujais kūriniiais, lygiai kaip ir Taidos Balčiūnaitės, Dianos Radavičiūtės, estų dailininko Jurio Arrako ir daugelio kitų dailininkų dovanoti darbai. Net ir nieko bendro su Pasvalio kraštu ligi tol neturėję žmonės, sužinoję apie gražias pasvaliečių kultūrinės iniciatyvas, tampa gimnazijos rėmėjais. Štai vilnietis Pranas Morkus dovanavo reikšmingų tapybos ir grafikos darbų, savo indėlį į gimnazijos meno rinkinių kaupimą įnešė ir Vilniuje įsikūrusi lenkų meno galerija *Znad Wilii*.

Kur telkiasi pasaulio šviesa

Į parodą Vilniuje pasvaliečiai atvežė savo geriausius paveikslius, tad kai kurie jos lankytojai vilniečiai, išlepinti gerų parodų, net kraipė galvas, kaip gali būti, kad Pasvalyje, gimnazijoje, yra tokių reikšmingų visai Lietuvos kultūrai kūrinių. Lietuvos dailininkų sąjungos salėje šie paveiksliukai tarsi naujai atrodo, ir šitai tuojau pastebėjo pasvaliečiai.

Kad tie paveiksliukai jau tapo gimnazijos dalimi rodo ir tokie faktai. Paveikslus pakuojant ir vežant į Vilnių, gimnazistams parūpo, kur jie iškraustomi, o tėvų susirinkimo dalyviai, išvydę tuščias gimnazijos sienas, neslėpė liūdesio. Liūdna gimnazijoje be paveikslų. Jeigu kai kam atrodė, kad mokyklą puošiantys meno kūriniai yra daugiau prestižo, pasididžiavimo dalykas, tai paveikslams palikus įprastas vietas visiems tapo aišku, jog tai jau neatsiejama šios gimnazijos dalis, gyva jos istorija.

Pasak menotyrininko Romualdo Alekno, Pasvalio P. Vileišio galerija yra sektinas pavyzdys visai Lietuvai. Kodėl kiekvienoje mokykloje neturėti savo teigu ir mažos galerijos? Štai kodėl taip svarbu, kad šalies gimnazijos ir mokyklos daugiau žinotų apie pasvaliečių patirtį. Prieš penketą metų R. Alekna lankėsi Stokholme ir maloniai stebėjosi, jog kiekvienoje įstaigoje, taip pat ir vidurinėse mokyklose, matė daug meno kūrinių. Gailu matyti plikas arba išrašinėtas mūsų mokyklų sienas.

Tie meno kūriniai, pasak M. Karčiausko, ko gero, dosniausio gimnazijos galerijos entuziasto ir mecenato, mums pasakoja apie pasaulio šviesą. Ją matydamas jaunas žmogus gali suprasti, kur telkiasi tautos kūryba ir dvasia. Jeigu telkiasi mokykloje, tada iš tiesų esame jauni ir stiprūs.

Gediminas Zemlickas

UAB SICOR Biotech įdiegtos modernios technologijos

Ekspozicijoje A. Martinaičio „Lazdynų apylinkės“, L. Kazoko „Girstupys“ ir J. Šileikos „Kauno linksmaalnis“

Tad kas gi vyksta mūsų valstybėje

Tai, kas šiuo metu vyksta Lietuvos politiniame gyvenime, rūpi ir mokslo bendruomenei. Daugelis intelektualų nelinkę politikuoti, tačiau jie negali likti ir nuosalyje. Koks mokslo žmonių pozicija ir padėtis mūsų valstybėje?

Nepretenduodamas šnekėti už visus mokslo žmones, bandysiu išdėstyti rečiau reiškiamą nuomonę, kuri kiek skiriasi nuo to, ką kasdien girdime, regime ir skaitome. Mano manymu, dabartinė politinė krizė tėra daug skaudesnio mūsų visuomenės reiškinio – gilios intelektualinės krizės – atspindys. Nuo pat nepriklausomybės atkūrimo visų be išimties valdančiųjų nenoras skaitytis su šalies intelektualiais poreikiais lėmė intelektualinių vertybių devalvaciją, vadinamojo „naujajietuviško“, gal tiksliau – „uabinio“ mentaliteto susiformavimą ir įsitvirtinimą. Keturiolika metų visas politinis isteblišmentas kasė duobę, kuri dabar atsivėrė po pačiais mūsų valstybės pamatais.

Kur slepiasi Nobelio premijų verti protai

Seimo narys profesorius A. Sakalas yra pastebėjęs, kad už jėgų, keliančių grėsmę mūsų valstybei, slepiasi Nobelio premijų verti protai. Gal maža tauta neturi ką priešpastatyti tokiam proto „atakai“?

Tokio primityvizmo, kurio kupini šių „garsių psichologų“ rašinėliai, seniai neteko regėti. Raičiausi iš juoko už pilvo susiėmęs skaitydamas tiek aistrų sukėlusį laikraštuką. Pasijuokus pasidarė liūdna dėl to, kad tokių „Nobelio laureatų“ mintys randa kelia į mūsų žmonių protus. Tai yra tikra šalies intelektualinė katastrofa, nes daugiau kaip 30 nuošimčių gyventojų akiai tiki šitais paistalais, besiremančio pigia propaganda, nu-taikyta į intelektualius orientyrus praradusios valstybės piliečius. Pagrindinė grėsmė nacionaliniam saugumui kyla ne iš vieno ar kito veikėjo ar institucijos veiksmų, o iš milžiniškų pastarojo dešimtmečio intelektualinių praradimų, neišprusimo, masinio nesugebėjimo mąstyti ir analizuoti. Galima surengti apkaltą vienam asmeniui, pažeidusiam Konstituciją, tačiau ką daryti su milijonu tautiečių, tos Konstitucijos niekad neskaičiusių ir nesuprantančių, kas tai yra? Krizė kilo ne S. Daukanto aikštėje, krizė yra mūsų galvose.

Ar laikina krizė nėra nuolatinės preliudija

Daug kas tikisi, kad „apsivalę“ tapsime tikrais europiečiais, galėsime drąsiai žengti į Europos Sąjungą ir NATO.

Labai tikėtina, kad kitas prezidentas bus panašus į dabartinį, jei per naujus rinkimus pasirinkimas bus toks pat kaip per praeitais. Lietuvos politinė sistema, išsiplėtojusi ant intelektualinių vertybių nuolaužų, per keturiolika metų nepagimdė nė vieno iškilnesnio politinio lyderio, nes pati sunaikino visas intelektualines prielaidas tokiam lyderiui atsirasti. Dabartinio politinio isteblišmento intelektualinis pagrindas yra „senosios gvardijos“ mąstysena, viso labo gerai prisitaikiusi vykdyti Briuselio direktivas, prarandantis aktualumą sovietmečio tyliosios opozicijos dvasinis palikimas ir jau minėtas naujajietuviškas „uabinis“ mentalumas. Liūdniausia yra tai, kad pastarasis neturi jokio naujo atsvaro (prisiminkime, kaip

POLITINĖ KRIZĖ – TAI GILIOS INTELEKTINĖS KRIZĖS ATSPINDYS

Taip teigia Vilniaus universiteto Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto direktorius prof. Artūras ŽUKAUSKAS besidalijantis su *Mokslo Lietuva* mintimis apie mokslo vietą visuomenėje

Pasak prof. Artūro Žukausko, Lietuvos politinė sistema, išsiplėtojusi ant intelektualinių vertybių nuolaužų, per keturiolika metų nepagimdė nė vieno iškilnesnio politinio lyderio

žlugo pastangos suformuoti „naujosios politikos“ bloką, taip niekam ir nesupratęs, kad po juo žiojėjo intelektualinė tuštuma). Todėl dabartinė politinė krizė gali peraugti į nuolatinę, iškelsiančią ištisą plejadą stokjančių išminties, silpnų ir lengvai pažeidžiamų politinių lyderių. Tokie lyderiai rasis vienas po kito, kol politinis elitas nepamatys juose savo groteskiško atvaizdo ir nesuvoks, kur veda visuotinas intelektualinis degradavimas.

Tėra tik viena panacėja

Tai kurgi išeitis? Nejaugi mes pasmerkti – ilgainiui seniesiems autoritetams pasitraukus, „naujajietuviai“ vis tiek paims viršų, Europos Sąjunga

goje liksime vienas gūdžiausių užkampių?

Taip ir bus, jei nesieksime tapti žinių visuomene, nebandysime pakeisti masinio mąstymo defektų, atsiradusių gilios ekonominės ir dvasinės krizės sąlygomis, ir nesistengsime sukurti naujų intelektualinių vertybių. Žmonės turi tik vieną panacėją nuo visų bėdų – tai švietimą ir mokslą. Pasaulis pasidalijęs į dvi dalis: vieną, kur švietimas ir mokslas laikomas pagrindine visuomenės pažangos varomąja jėga, ir kitą – kur to nėra. Šita takoskyra nebūtinai sutampa su pasidalijimu tarp turtingųjų ir vargšų ar tarp turinčių laisvą spaudą ir jos neturinčių. Netgi neturtingos ir nelabai demokratiškos šalys, vykdančios nuoseklią politiką

švietimo ir mokslo srityje, ateityje taps klestinčiomis valstybėmis, kurios lems technologinę pažangą ir demokratijos plėtrą.

Neseniai mes praradome puikią galimybę padaryti proveržį švietimo ir mokslo srityje. Dėl neišmanymo ir trumparegiškumo didžioji Europos Sąjungos struktūrinių fondų dalis buvo nukreipta ne naujos kokybės žmonėms rengti, naujai sąmonei ugdyti, žinių visuomenei ir žinių ekonomikai plėtoti, o trumpalaikiams politiniams dividendams gauti ir socialinėms problemoms spręsti. Vietoje naujų technologijų bus sukurtas nuolat milžiniškų subsidijų reikalaujantis „europinis“ žemės ūkis, nutiesti keliai, kurių priežiūrai reikalingų pinigų nebus kam uždirbti.

Prof. Artūras Žukauskas – Amerikos centro renginyje, skirtame Lietuvos ir JAV mokslo ryšiams

Taigi panašu, kad proveržio nebus. Vietoje jo geriausiu atveju lėtai evoliucionuosime su milžiniškais protų praradimais. Neteksime ištisos kartos jaunų, gabių ir išsilavinusių žmonių, kurie arba išvyks iš šalies, arba, pasilikę čia, bus sužlugdyti.

Kas sukėlė politikų pasipiktinimo bangą

Tačiau Lietuva Europos Komisijoje dabar turi savo atstovą, atsakingą už švietimą. Gal tai mums padės?

Vargu. Kai Lietuvos atstovei Europos Komisijoje buvo pasiūlyta dirbti su Švietimo ir kultūros komisarė, tarp mūsų politikų kilo didžiulė pasipiktinimo banga. Buvo gėda klausytis aukštų pareigūnų, sutikusių šį pasiūlymą kaip įžaidimą: tik pagalvokite, mums, ekonominio augimo lyderiams, skiria tokią antrarušę poziciją Europos valdančioje struktūroje! Užmiršome, kad žmonės reprodukuojasi dviem būdais: fiziškai ir intelektualiai, ne vien daugindamiesi, bet ir gausindami žinias ir perduodami jas iš kartos į kartą. Švietimas, mokslas, kultūra yra tai, kas skiria mus nuo gyvūnų pasaulio. Mūsų politikai nepajėgė suvokti, kad šalis gavo atsakingą ir garbingą galimybę daryti įtaką Europos švietimui ir taip prisidėti ir prie savo pačių problemų sprendimo iš esmės. Tai labai ryškus pavyzdys, atspindintis giluminę mūsų politinio elito mąstyseną.

Tačiau aš dar viliuosi, kad šitas, galbūt ir atsitiktinis, paskyrimas mums išeis į naudą. Gal tai paskatins mūsų valdžios sluoksnius suvokti, kad yra svarbesnių dalykų nei turto dalybos ir makroekonominiai rodikliai.

Ar stebindami pasaulį neapsigauname patys?

Tačiau neįmanoma nuneigti ir spartaus Lietuvos ekonomikos augimo.

Pasaulio banko ir kiti ekspertai iš Vakarų giria Lietuvos makroekonominis rodiklius. Šie rodikliai auga ištisai įspūdingai. Tačiau pažiūrėkime, kas slypi po 8-9 proc. metinio ekonomikos prieaugio, kuriuo pasaulį stebina Lietuva. Kokią šių procentų dalį sudaro mūsų pačių sukurtos naujos technologijos, nauji produktai? Tviskančių degalinių, viešbučių ir supermarketų plėtra sustos, žemų technologijų produktų eksportas įsisotins, šešėlinė ekonomika apnyks nepalikdama rezervo mokesčių bazei augti, privatizuoti nebeliks ką. Tuo spartus augimas ir pasibaigs (kai kurios Rytų Europos šalys šitą euforinį periodą jau pergyveno). Pasirodys, kad tolesniam augimui reikia naujų mokslinių idėjų, aukštos kvalifikacijos inžinierių, verslininkų, sugebiančių investuoti į technologijų kūrimą, atitinkamos mokslinės technologinės infrastruktūros. Išaiškės, kad netgi viso šito nepakanka neturint brandžios pilietinės visuomenės, tikėjimo savo jėgomis ir atsparos kultūroje. Jei laiku nepasirūpinsime šiais intelektualinės sferos atributais, pakliūsime į nesibaigiantį stagnacijos periodą, stabiliai įsitvirtinsime antrarušių valstybių, priklausančių nuo užsienio paramos, sąrašą.

Kur išeitis

Nejaugi neturime alternatyvos šioms niūrioms prognozėms? Kaip išsikapstyti iš mus apėmusios intelektualinės krizės?

Tam, kad rastume išeitį, pirma reikėtų išsiaiškinti, kaip mes atsidūrėme dabartinėje padėtyje. Kelyje į

nepriklausomybę Lietuvos intelektualai, tarp jų ir mokslininkai, suvaidino labai svarbų vaidmenį. Penkiasdešimt metų tyliai kaupia proto energija išsikrovė Sąjūdžio mitinguose, diskusijose Lietuvos mokslų akademijoje, Lietuvos rašytojų sąjungoje, daugybė intelektualų klyo nepriklausomos valstybės pamatus. Intelektu ir ryžto pakako, nors pasakui atėjo sunkus metas. Šalis pateko į gilią ekonominę krizę, kai dėl ekonominės blokados ir rinkų Rusijoje praradimo ėmė žlugti didžiosios įmonės, privatizacijos klaidos ir diletantiškas požiūris į bankus pumpavo milžiniškus resursus į sukčių rankas, neretai ekonominį pagrįstumą keitė politikavimas. Valstybės finansinė būklė tapo sunki.

Šiame fone mokslo įstaigos nukrypo į menkaverčius tyrimus, kurių tematiką diktavo ne naujų žinių poreikis, o turimos skurdžios sąlygos ir nusenusių prietaisų galimybės. Potencialas, reikalingas atnaujinti konkurencingumą praradusias technologijas ir sukurti naujas, sumažėjo iki nulio. Pasigirdo balsai, kad visas technologijas galima nusipirkti užsienyje, o žinių susirasti internete. Nuskurdusiuose universitetuose, kurie stengėsi išlaikyti studentų skaičių, studijos pamažu prarado sąsają su brangiais moksliniais tyrimais ir eksperimentine plėtra (MTEP). Didžioji dalis konkursinio finansavimo lėšų buvo sunaudojamos priedams prie varganų atlyginimų ir raštinės reikmenims įsigyti. Daugelyje kryptų tyrimų lygiui nukritus iki minimumo ir tapus neįmanoma jų rezultatus skelbti visuotinai pripažintuose moksliniuose leidiniuose, suvešėjo pusiamokslinė spauda. Nesant finansinių galimybių lankyti pasauliniuose mokslo forumuose, subujojo lokalinio lygio „tarptautinės“ konferencijos. Apgynusio mokslų daktaro disertaciją tyrėjo atlyginimas įsitvirtino šalia žemos kvalifikacijos darbininko oficialiai deklaruojamos algos. Žiniasklaidos susidomėjimas mokslu nukrito iki lygio, kai mokslinis laipsnis reikalingas tik kriminalinių naujienų puslapiui papuošti. Lietuvoje susiformavo naujoji tamsuomenė. Taip Lietuvos intelektinėje raidoje prieš dešimtmetį atsirado nauja realybė.

Jei išgyvena beveik nefinansuojamas, tai...

Tačiau neužilgo prasidėjo ekonomikos augimas ir viskas turėjo pradėti grįžti į savo vėžes...

Deja, moksle to neįvyko. Viena kitą keičiančios vyriausybės netikėtai savo džiaugsmui pastebėdavo, kad mokslas „išgyveno“ ir toliau sugėba „gyventi“ iš minimalių subsidijų, kurios beveik šimtu nuošimčių buvo sunaudojamos atlyginimams ir socialinio draudimo mokesčiams. Universitetuose pilna studentų, atsiranda naujos studijų programos, ginamos disertacijos, auga „publikacijų“ skaičius. Įsitikinus tokiu mokslo gajumu, nuskurusį universitetų pavyzdžių buvo įsteigta net keletas naujų. Pridusę mokslininkų balsai, kad jiems reikalinga naujausia literatūra, moderni įranga, kelionės į užsienio konferencijas, buvo traktuojami kaip įžūlus išsišokimai ir tik labiausiai nusipelnę ar arčiausiai valdžios prasibrukę retkarčiai buvo pamaloninami šiais „prabangos“ elementais. Atsirado net vienas kitas „prioritetinis“ mokslo centrelis, į kurį nebuvo gėda atsivesti kokią pareigūną ar pasikviesti kolegą iš užsienio.

Taigi net prasidėjus ekonomikos

Padėka

Nuoširdžią padėką *Mokslo Lietuvos* redakcija reiškia Lietuvos istorijos instituto fotografui **Romui Mičiūnui**, kuris, sugedus redakcijos fotoaparatu, kolegiškai paskolino savo fotoaparata, todėl laikraščio leidybos ciklas nenutrūko.

Mokslo Lietuvos redakcija

augimui, liko įsitvirtinusiu nuostata, kad mokslas tėra formalus civilizotos valstybės atributas ir gali funkcionuoti kaip socialinės paramos subjektas, papuošiant jį keliais blizgučiais. Baisiausia, kad tai tapo norma. Tuo tarpu MTEP projektai bei mokslu paremtos studijos visiškai prarado savo pagrindinę funkciją – būti pagrindinė visuomenės pažangos varomoji jėga. Varomąja jėga tapo troškimas sėkmingai užbaigti privatizaciją bei įstoti į NATO ir ES.

Apie statistiką – procentų meną

Tačiau oficialioji statistika teigia, jog Lietuvoje mokslui skiriama apie 0,6 nuošimčio bendrojo vidaus produkto (BVP) ir mes artėjame prie civilizuotų šalių lygio.

Statistika yra procentų menas, ir daug kas priklauso nuo to, kaip skaičiuosim. Tiesiogiai mokslui finansuoti LR Švietimo ir mokslo ministerija skiria apie 112 mln. litų, įskaitant Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo projektus. Pridėjus lėšas, kurias mokslo ir studijų institucijos pačios užsidirba už tarptautinių mokslo programų ir mokslo užsakyimų vykdymą, susidaro apie 160 mln. litų. Vienas kitas universitetas sugėba po kelis milijonus prisidurti iš specialiosios programos lėšų, kitaip sakant, dalį pajamų, gautų už studijas, skirti moksliniams tyrimams. Kai kurie tyrimo institutai prisiduria iš patalpų nuomos. Pačiu optimistiškiausiu atveju, įskaitant numatomą atlyginimų padidinimą 2004 metais, suma neviršija 200 mln. Visa tai nesiekia 0,4 nuošimčio BVP. Būtina pažymėti, kad į minėtą sumą patenka daugybė išlaidų, nesujusių su MTEP veikla, pavyzdžiui, išlaidos menui aukštosiose mokyklose plėtoti, konferencijoms organizuoti ir kitkam, kas pagal tarptautinius standartus (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos *Frascati* vadovą) nepriskirtina MTEP veiklai. Beje, *Frascati* vadovs MTEP veiklai taip pat nepriskiria ir įvairių duomenų rinkimo (tokius užsakymus neretai teikia valstybinio valdymo institucijos), standartų rengimą, rutininių programavimą, kuris mūsųose imtas klaidingai traktuoti kaip informacinės visuomenės technologijų kūrimas, ir kitus tyrimus ir darbus, kurie nesukuria naujų žinių ir šiomis žiniomis pagrįstų naujų produktų (lygiai kaip, tarkim, kraujo tyrimai sveikatos priežiūros įstaigose).

Statistiniai duomenys visur yra manipuliacijų objektas. Kolegos iš vienos kaimyninės valstybės yra pasakoję, kad jų vyriausybė sugėbėjo įtraukti į MTEP statistinius rodiklius išlaidas kovinių naikintuvų eskadrilei įsigyti (aukštosios technologijos!). Galų gale ne procentai esmė ir negalima taikyti vidutinių standartų konkrečiai valstybei. Labiau atsilikusiai šaliai, kurioje mokslas buvo 15 metų pratinamas prie bado dietos, gali neužtekti nei 1% nei 3% BVP, kad pasijustų pažanga intelektinėje sferoje. Įsivaizduokime, kad kuri tropinių salų valstybėlė, niekaip neatsikratanti kanibalizmo, ima skirti 3% savo BVP mokslui – kiek laiko jai prireiks pasivyti Europos Sąjungos šalis? Gal geriau būtų remtis šiais skaičiais: beveik 0% Lietuvos

mokslo įtakos mūsų visuomenės gyvenimui ir apie 30% tamsuomenės. Kol pirmasis skaičius nepradės pastebimai augti, antrasis nemažės.

Užburtame rate

Tai kaip gi išsiveržti iš užburto rato? Iš vienos pusės – valstybė stokoja lėšų mokslui, o iš kitos pusės – be mokslo liksime tamsūs ir neturtingi.

Problemos sprendimo būdų yra daug. Tačiau ji pati neišsprendės ir visokios kosmetinės priemonės čia nepadės. Niekas nesikeis, kol valstybiniu lygmeniu nebus suvoktas visas padėties rimtumas ir neatsiras politinė valia ir motyvacija šiai problema spręsti.

Didžiuliai rezervai slepiasi geresniame MTEP sferos administravime. Būtina palaipsniui didinti konkursinio finansavimo dalį valstybės asignavimuose, lygiagrečiai tobulinant projektų vadybą. Mokslininkai galėtų patys daugiau užsidirbti, ir paspartėtų naujų technologijų kūrimas, jei atsirastų teisinė bazė ir paskatos steigti mažoms aukštųjų technologijų įmonėms prie mokslo institucijų (spin-off). Šalyje turi būti sukurtas technologijų perdavimo mechanizmas, kuris jungtų mokslą su pramone ir apimtų visą spektrą veiklų, tiesiogiai nesujusių su MTEP (patentavimas, rinkodara, verslo planų kūrimas). Nebegali toliau „kaboti ore“ mokslo institutai. Jų reforma turi būti pradėta nuo aiškių tikslų formulavimo ir paremta atitinkamais ištekliais.

Ir vis dėlto, jūsų nuomone, kas laukia Lietuvos mokslo, ar jis taps mūsų tiltu iš tamsos į šviesą?

Prognozų gali būti įvairių. Pessimistinis variantas – Europoje mes išliekame intelektiniu rezervatu, kur atvykęlius vaišiname cepeliniais ir vertėjo padedami pasakojame legendas apie savo didvyrišką praeitį. Džiaugiamės už paskolas ir labdarą įsigytais civilizacijos blizgučiais. Kiek gabesni ir išprusę bėga iš šalies ir retkarčiais parveža lauktuvių. Ūkininkai verčiasi lėšomis, gautomis už žemės nedirbimą. Energiją teikia bioenergetikai. Šaliai vadovauja mokantis skaičiuoti. Keturi NATO naikintuvai mus saugo.

Tačiau būdamas gana naivus, aš vis dėlto tikiuosi, kad galimi ir teigiami pokyčiai, kad mes persirgsime šį tamsos periodą kaip vaikišką ligą. Viskas iš galimų optimistinių scenarijų gali išsivystyti Lietuvai įstojus į NATO ir ES ir nurimus pradinei euforijai. Visiškai ne dėl to, kad rasis papildomų resursų ir investicijų (istorija su struktūriniais fondais rodo, kad tai negelbėja) ar pasigirs mokslui palankios komandos iš Briuselio. Daug svarbesniu veiksniu gali tapti naujų visuomenės varomųjų idėjų stygius. Politikai neužilgo susivoks, kad banali maldelė „nato-nato“ ar „e-es-e-es“ rinkėjams įgriso ar net ima erzinti, ir teks ieškoti naujų tikslų ir lozungų. Rinkėjai irgi pastebės, kad nominalus dalyvavimas NATO ir ES nieko neduoda. Jei intelektinio atgimimo idėja užpildytų susidariusią tuštumą ir tokiu būdu atsidurtų visuomenės dėmesio centre, ji ten liktų ilgam, nes mokslo pažanga yra beribė, o puoselėjamas žinių medis niekuomet nenustoja derėti.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Jie garsina Lietuvos mokslą (1)

Gėlės mokslo premijos laureatui chemikui Gediminui Naurai

Atkelta iš 11 p.

šių savybių kaita ir svarba augalų augimui, trąšų ir kalkių normų nustatymui, sudaryti maisto medžiagų ir rūgštumo žemėlapiai. Nustatytos minimalios ir maksimalios, patikslintos vidutinės pagrindinių žemės ūkio augalų tręšimo normos. Pirmą kartą Lietuvoje išaiškinta, kaip dirvožemio mineralinis azotas veikia augalų augimą ir azoto trąšų efektyvumą. Iširti mikroelementų kiekiai dirvožemiuose, nustatyti jų pasiskirstymo dėsniniai. Tyrimais nustatytas dirvožemio ir augalų užterštumas pesticidų likučiais, jų perėjimo iš dirvožemio į augalus dydis. Nustatytas šalies dirvožemio ir augalų užterštumas radionuklidais, sunkiaisiais metalais, jų pasiskirstymo dėsniniai bei sudaryti žemėlapiai.

Šį darbą sudaro dvi monografijos, 48 straipsniai ir 23 originalūs žemėlapiai. Tai kompleksinių ilgamečių tyrimų rezultatai, reikšmingi agronomijos, dirvotyros ir ekologijos mokslams.

Mielėse sintezuoti virusų baltymai

Antroji biomedicinos mokslų premija paskirta Biotechnologijos instituto Eukariotų genų inžinerijos laboratorijos darbuotojoms dr. Almai Gedvilaitei, dr. Aušrai Ražanskienei ir laboratorijos vadovui habil. dr. Kęstučiui Sasnauskui už darbų ciklą *Virusų baltymų sintezė mielėse ir jų panaudojimas vakcinoms ir diagnostikoje (1991–2002 m.)*.

Eukariotų genų inžinerijos laboratorijoje nuo 1991 m. plėtojamos dvi skirtingos tyrimų kryptys: pirmoji – mielių genetika ir molekulinė biologija; antroji – sukurtų mielių ekspresijos sistemos panaudojimo įvairių virusų baltymų sintezei, jų savybių tyrimo ir gaunamų virusinių baltymų panaudojimo diagnostikai, vakcinoms bei naujų genų perdavimo sistemų, skirtų genų terapijai, kūrimo.

Virusų baltymai dažniausiai gaunami dauginant virusus įvairiose žin-

duolių ląstelių kultūrose. Šis metodas brangus, pavojingas ir dažnai neefektyvus. Mielės, priskiriamos saugių mikroorganizmų grupei, teikia paprasčiausią, pigiausią ir saugiausią galimybę gauti didelius kiekius žmogaus virusų baltymų. Darbo sėkmę lėmė ne tik Lietuvoje sukurta šios krypties tyrinėjimų mokykla, bet ir bendradarbiavimas su pripažintais tarptautiniais mokslo centrais. Antai hantavirusų tyrimai atlikti su Vokietijos, Švedijos ir Suomijos mokslininkais, šį projektą rėmė ES 5-oji bendroji programa. Šiuo metu plataus masto vakcinos gamybos metodika kuriama bendradarbiaujant su Maxo Planko institutu (Magdeburgas, Vokietija) ir IBT-Immunological Biochemical Testsystems GmbH Reutlingene (Vokietija). Darbus parėmė Vokietijos mokslo ir technologijų ministerijos dvišalio bendradarbiavimo programa, pastaraisiais metais juos remia ir LR Švietimo ir mokslo ministerija.

Bendradarbiaujant su Anglijos ir Vokietijos mokslininkais pavyko sukurti poliomos virusų testavimo sistemas. Priminsime, jog pastarąjį dešimtmetį pastebėta patikima koreliacija tarp poliomos virusų ir vėžinių susirgimų. Taigi lietuvių sukurtą sistemą panaudota vėžinėms vakcinoms konstruoti. Poliomos virusų baltymo pagrindu gautas ląstelių laboratorinėmis sąlygomis galima išardyti ir vėl surinkti įterpiant norimą genetinę medžiagą. Šias daleles imta naudoti ir siekiant genus įvesti į specifines ląsteles.

A. Gedvilaitės, A. Ražanskienės ir K. Sasnausko darbai paskelbti 25 straipsniais tarptautinėje spaudoje, turinčioje aukštą citavimo indeksą; 11 straipsnių pasirodė Lietuvos spaudoje; patvirtinti 5 tarptautiniai ir 1 Lietuvos Respublikos patentas. Šie mokslininkai yra laimėję net penkias ES programų stipendijas už 521 tūkst. eurų.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Knygotyros vagos veda į ateities horizontą (5)

Pradžia Nr. 3, 4, 5, 6

Prof. habil. dr. Kšištofas Ml-GONIS (Krzysztof Migoń) iš Vroclavo universiteto Lenkijoje – tarptautinio masto knygotyrininkas, Tarptautinės bibliologijos asociacijos ir Vokietijos Leibnizo draugijos narys, toliau dėsto savo mintis *Mokslo Lietuvos puslapiuose*.

Nacionalinei knygai jauku ir globalizacijos sąlygomis

Gerbiamas Profesoriau Kšištofai Migoni, pakartosiu Jūsų mintį, išsakytą paskutinėje mūsų pašnekestų publikacijoje: visame pasaulyje vis ryškesnis etninės savimonės pasireiškimas, ir labai panašūs dalykai vyksta pasauliniame moksle – greta mokslų integracijos reiškiasi dezintegracija, mokslai išsiškoja į atskiras kryptis, šakas ir panašiai.

Taip, pasaulyje šalia globalizacijos procesų pastebiu ir vykstančius deglobalizacijos reiškinius. Įdomu, jog ir knygų pasaulyje matau daug panašių reiškinų. Turime vieną tarptautinę knygų rinką, įvairios šalys perka tų pačių knygų leidybos li-

1972 m. Budapešte vykusioje IFLA sesijoje prof. Ani Gergova, prof. Kšištofas Migonis ir (dešinėje) bibliotekininkas iš Lietuvos Klemensas Sinkevičius

cencijas ir skirtingose valstybėse išleistos knygos savo išvaizda tampa visiškai vienodos, skiriasi tik kalba, kuria išleidžiamos. Tarkime, Anglijos leidyklos *Wilson* knygos bus vienodai iliustruotos, to paties formato, taigi sunkiai atskiriamos viena nuo kitos, nors išleistos skirtingose šalyse.

Aišku, tai globalizacijos proceso išdava ir visai sutinku, kad globalizacija turi ir teigiamų, ir neigiamų bruožų. Vis dėlto net ir šiomis globalizacijos sąlygomis nacionalinė knyga visai jaukiai jaučiasi.

Ko gero, knygai tol bus jauku, kol bus kas ją paima į rankas ir skaito. Kol knyga dar bus reikalinga skaitytojui.

Na taip. Jeigu matau etninę knygą Jungtinėse Amerikos Valstijose (kaip tik teko neseniai ten būti), tai mane sušildo geras jausmas. Atrodytų, kur jau kur, o JAV viskas, taigi ir knygos, turi būti suniveliuotos ir nieko savito nebeturėti. Bet yra kitaip. Tiesa, visiems prieinamuose knygynuose gali susidaryti toks išpūdis, kad nieko savito ten nepamatysi, bus viskas taip pat, kaip ir bet kur kitur. Tačiau labiau įsigilinęs pamatai, jog ten visai kiti knygų prekybos principai ir net yra leidyklos vadinamoms afroamerikietiškomis knygoms leisti. Tai juodaodžiams skirtos knygos, nors parašytos angliškai, bet tai jau visai kitos knygos.

JAV turėtų didėti ir knygų ispanų kalba reikšmė.

Tai knygos ispanų kalba jau suplūdusiems ir vis dar nepaliaujamai į JAV plūstantiems naujiems legaliems ir nelegaliems imigrantams iš Lotynų Amerikos, pirmiausia iš Puerto Riko, taip pat ir iš Meksikos. Pagaliau įvairios religinės sektos JAV turi savo religinę kultūrą, platų knygų leidybos ir prekybos tinklą. Man teko buvoti Jutos valstijoje, kur gyvena daug mormonų. Jų knygų produkcija puiki.

Su šia produkcija jau galėjo susipažinti ir vilniečiai, nes jauni mormonai mielai lankosi pas visus, kas tik nori su jais bendrauti. Jie atsineša, parodo, kartais ir padovanoja savo išties gražiai išleistų knygų, dažniausiai religinio turinio.

Mormonų pareigos numato, kad kiekvienas jų bendruomenės narys privalo metus praleisti kaip misio-

nierius tokiuose „laukiniuose“ kraštuose kaip Lenkija ar Lietuva. (Juokiasi.) Taigi Amerikoje matau labai skirtingų knygų kultūrų.

O knygų turinys nesvarbu?

Užsiminėte apie afroamerikietišką ir net įvairių religinių bendruomenių ar net sektų knygų kultūrą JAV. Kaip Jūs visa tai vertinate? Tikriausiai nevienareikšmiškai.

Džiaugiuosi, kad yra tokia knygos

Taip, žinoma, visa tai gali ir turi jaudinti. Kita vertus, visada džiugu matyti tokią knygų jėgą. Atrodytų, ką tos sektos galėtų padaryti naudamos tokią tradicinę priemonę kaip knyga. Tačiau, pasirodo, galima daug padaryti. Savo ataskaitose tų religinių organizacijų vadai džiaugiasi ir net didžiuojasi savo veiklos rezultatais, kuriuos pasiekti jiems padėjo būtent knyga. Antai mormonai didžiuojasi, kad jiems pavyko išdalyti 100 tūkst. egzempliorių savo mormonų *Biblijos* 35 pasaulio šaly-

K. Migonis mokslinėje konferencijoje, skirtoje pirmosios lietuviškos knygos 450-mečiui. Šalia – Alma Braziūnienė

kultūros įvairovė. Tai man teikia viltį, kad ši komunikavimo priemonė, minties perdavimo šaltinis – knyga yra tokia gyvybinga ir sugeba keistis, prisitaikyti, priklausomai nuo vykstančių socialinių procesų, pagaliau ir pati sugeba tam tikru būdu tuos procesus veikti. Tai suteikia viltį, kad knyga ir toliau tęs savo gyvenimą.

Jūs vertinate pačios knygos gyvybingumo prasme. Tačiau kas tose knygose rašoma, kokios idėjos perteikiamos? Argi ne tai svarbiausia? Juk ne paslaptis, kokios buvo kai kurių fanatiškų sektų veiklos pasekmės. Tų sektų idėjas padėjo skleisti ir knyga. Ar tai Jūsų nejaudina?

se, o kartu su šia knyga dar ir atitinkamą kiekį kalendorių ir kitokios literatūros.

Apie gerus tradicinius sprendimus

Greit sulauksime meto, kai Bibliją iš mormonų ar kitų savo idėjas propaguojančių religinių organizacijų narių rankų gausime kompaktinio diskelio pavidalu.

Tuo nesu visiškai įsitikinęs. Man atrodo, kad ergonominiu požiūriu knyga yra labai vykęs žmonijos išradimas, pasakyčiau, netgi labai patogus ir universalus išradi-

mas. Juk norint naudotis knyga nereikia specialios įrangos. Kalbėdamas apie mintimi mums aprėpiamą ateitį (nekalbu apie XXV amžių, apie kurį šiandien kalbėti tiesiog nėra prasmės), aš galvoju, kad dar labai daug žmonijos kartų sėkmingai naudosis tradicine knyga. Žinoma, lygia greta su kitomis jos moderniosiomis formomis.

Pastebiu, jog kai kurios tradicinės įvairių sričių priemonės puikiausiai funkcionuoja greta naujai išrastųjų. Štai kad ir toks mano asmeninis pastebėjimas. Prieš kokį dešimtį metų staiga labai paplito ir tapo madingi kišeniniai elektroniniai kalendoriukai, į kuriuos buvo galima įvesti adresus, telefonus. Daugelis mano kolegų vis atkreipdavo dėmesį, kad esu labai konservatyvus, nes naudoju tradicinę užrašų knygelę. Tačiau šiandien nebematau, kad tuos elektroninius kalendorėlius kas nors nešiotųsi. Gal tai mūsų įpratimas, ar kažkas kita veikia, bet jeigu galiu atsiversti paprastą užrašų knygelę ir užrašyti, tai kam man reikia sudėtingesnio elektroninio įtaiso tam pačiam įrašui padaryti? Juk elektroninis kalendoriukas – sudėtingesnis už paprastą užrašų knygelę, nes turiu jį atidaryti, įjungti, žinoti, kaip juo naudotis. Mūsų mintis veikia daug greičiau. Jeigu man reikia Kovalskio pavardės, bloknotėlyje atsiverčiu raidę K, ir net jei ten daug pavardžių įrašyta, prisimenu, kad man rūpima pavardė, berods, buvo puslapio viršuje, ir lengvai susirandu. Galiu susidaryti ir kitų mano paiešką lengvinančių sistemų.

Taigi ergonominiu požiūriu kai kurie mūsų naudojami tradiciniai būdai yra labai optimalūs ir jų gal nebereikia keisti ar tobulinti. Prieš kokius metus truputį pašaipūniškai paklausiau mūsų universiteto istorijos profesoriaus: *Marekai, kur tavo elektroninė užrašų knygelė? – A, žinai, man patogiau rašyti į paprastą užrašų knygelę, – išgirdau atsakymą iš mane prieš kelerius metus erzinusio ir konservatyviu vadinusio kolegos.*

Poezija televizoriaus ekrane? Atsiprašau

Ar tai reiškia, Profesoriau, kad esate gerų tradicinių sprendimų šalininkas ir modernizaciją dėl pačios modernizacijos nelabai linkęs palaikyti?

Naudojusi šiuolaikinėmis informacijos radimo priemonėmis ir tuo labai patenkintas. Jeigu galiu naudotis elektroniniais žinykais, rodyklėmis ir visa tai nepalyginamai greičiau už tradicinius ligšiolinius būdus – tai puiku. Neseniai iš pažįstamų gavau kompaktinį diskelį, kuriame telpa visa vokiečių knygos prekybos istorija. Dar XIX a. pabaigoje tokia knyga buvo išleista, bet dabar ją galima įsigyti nauju pavidalu, su naujomis pagalbiniomis rodyklėmis, taigi kaip žinynas ji nepalyginamai tobulesnė. Tačiau kodėl Česlovą Milošą ar Wislavą Šymborską (Wisława Szymborska) turėčiau skaityti kompiuterio ekrane, jeigu galiu rankose laikyti ir mėgautis puikiai išleistomis jų poezijos knygomis.

Manęs kaip knygotyrininko ir knygos mokslo teoretiko žmonės dažnai klausia, ką galvoju apie knygos ateitį.

Dabar tai jau tradicinis klausimas. Kaip Jums atrodo, kodėl žmonės šis klausimas taip jaudina? Juk pagalvojus, tai visai ne mūsų problema, nes

Paryžiaus (Prancūzija) spaustuvininkų, leidėjų ir platintojų knygos ženklai Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomose senose knygose

mūsų palikuonys ateityje naudosis to- kia knyga, kokia jiems bus patogiau- sia, lengviausiai prieinama ir la- biausiai informatyvi. O gal mes ne- kantraujame tą kol kas nenuspėjimą knygos ateitį kuo greičiau priartinti, gal net atlikti tam tikrą knygos revo- lūciją?

Išties mums nėra kur skubėti, nes kas mums lemta – pamatysime. Dažnai pabrėžiu, kad mūsų vaizduo- tei aprėpiamoje ateityje, mažiausiai dviejų ar trijų kartų gyvavimo laiko- tarpiai, naujų techninių priemonių raida vyks lygiagrečiai su tradicine knyga. Bent man susidaro toks įspū- dis iš to, ką stebiu gyvenime.

Tokia ateitis jus patenkina – kaip knygotyrininką ir knygos teoretiką?

Aš galiu į tą klausimą taip atsak- tyti, ir toks atsakymas mane patį ten- kina. Naujose techninėse priemonė- se nematau pavojaus knygai. O nau- dą knygai išvelgiu.

Naujos technologijos ir techninės priemonės paprasčiausiai turi mums lengvinti gyvenimą, o ne sunkinti. Pro- blemas mažinti, o ne kelti naujų.

Naujos technologijos nepapras- tai patobulina knygų leidybos ir pla- tinimo galimybes. Jeigu kompakti- niuose diskeliuose turiu knygų pre- kybos katalogus, tai nepaprastai pa- togu, ir neišsivaizduoju, kad gali būti dar tobuliau ir patogiau įgyvendinta. Todėl man keista klausyti kai kurių „entuziastų“ nuogaštavimų, kad knyga savo dabartiniu pavidalu nu- nyks, kad jos laikas suskaičytas. La- bai daug nesupratimų būna pana- šiuose pranašavimuose ir ginčuose.

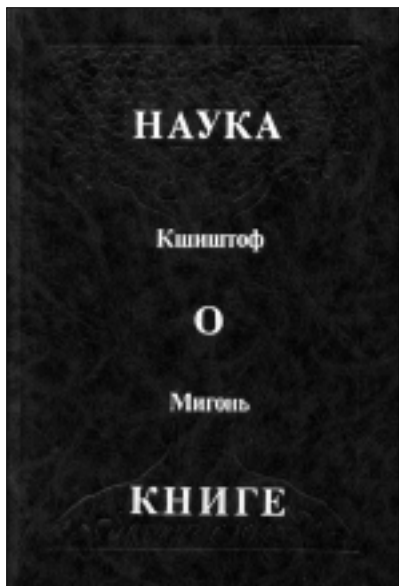
Tarkime, kad po kokių 120 me- tų dabartinio pavidalo knyga taptų neberekalinga. Vis dėlto net ir tuo atveju senoviška knyga bus suvokia- ma ir vertinama kaip kultūros pa- minklas. Veikiausiai ateityje taip pat bus tyrinėjamos mūsų laikų ir dabar įprasto pavidalo knygos, kaip kad mes tyrinėjame jau nebekuriamus ir nebenaudojamus kadais išmirusių tautų dantiraščius, archajiškas jau nebevertojamas kalbas. Neabejoju, kad ir tolimoje ateityje knyga bus mokslinių tyrinėjimų objektas. Žino- ma, jeigu tos tolimos ateities visuo- menės bus suinteresuotos kultūra.

O jeigu nebus suinteresuotos? Juk galima įsivaizduoti ir tokią situaciją.

Žmonijos raida gali vykti ir kita kryptimi, pavyzdžiui, paveikslėlių ir muzikine kryptimi.

Kitaip tariant, kai informacija, žinios būtų perteikiamos vaizdais ir muzika?

Taip, vaizdais ir vadinamąja mu- zika.

K. Migonio teorijos veikalo Mokslas apie knygą vertimas į rusų kalbą (Maskva, 1991)

Turite mintyje dabartinę iš visų pu- sių griaudincią muziką?

Būtent dabartinę jaunimo labai mėgstamą muziką.

Kai matome technologijas, bet ne esmę

Pripažinkime, jog ir televizija taip pat teikia žmonėms visai naujas savi- raiškos galimybes ir net visai naujas žmonių bendravimo formas. Kad ir va- dinamosios diskusijos televizijoje. Sun- ku jas vadinti diskusijomis, nes tai daž- niausiai apsisvaizdymas žodžiais, gin- čai, kartais peraugantys į barnius, ypač kai dalyvauja televizijų taip mė- giama „gatvės politikai“.

Būtent taip ir yra, todėl aplinkui ir stebime žmoniškųjų santykių pri- mityvumą. Juk kaip būna susitikus: *Hello, kaip gyvenai, aš tave myliu...* Štai ir visa žmonišką bendravimo ir santykių esmę.

Vis dėlto pastebiu, jog ši tenden- cija pasaulyje yra jau ne vienintelė ir gal net linkusi keistis. Pirmiausia aš tą pajutau Amerikoje. Pastebėjau, kad amerikiečiai jaučiasi persisotinę ta „kultūra“, kuria pirmiausia taip žavisi mūsų jaunimas.

Amerikiečiai pavargo patys nuo savęs? Juk ar ne jie yra tos masinės kultūros, popkultūros tikrieji propa- guotojai?

Taip, iš tiesų, tačiau Amerikoje jau galima stebėti visai naujus reiškinius, kurie anksčiau nepasireiškė. Iš savo gyvenamosios vietos mes ne visada teisingai suvokiame, kokie gi- luminiai visuomenės procesai vyks- ta JAV ar net ir Vakarų Europoje. Deja, mes matome tik technologijas, bet ne reiškinį esmę. Juk net ir JAV

žmonių gyvenimo būdas daug labiau tradicinis, negu kad mums kartais at- rodo, stebint Ameriką iš Vilniaus ar Vroclavo.

Net ir JAV televizijos stotys nerodo tiek brutalių smurto ar sekso scenų, kaip, pavyzdžiui, Lietuvos televizijos kanalai. Nekalbu apie už atskirą mo- kestį prieinamų kanalų programas.

Amerika – labai puritoniška ša- lis, rigoristiška, kur griežtai laikoma- si dorovės taisyklių, principų, nuro- dymų. Lietuvoje ar Lenkijoje visiems prieinami alkoholiniai gėrimai, o Amerikoje draudžiama automobili- je turėti atkimštą alaus butelį – gali būti nubaustas. Tokios tokelės.

Tačiau kai matau Navacho indė- nų rezervatą Amerikoje – tai jau vi- sai kitas, tradicinis to žemyno gyven- tojų pasaulis. Vadinasi, labai skirtingi gyvenimo modeliai gali būti įsitvir- tinę toje pačioje šalyje. Toli gražu ne vientisas ir modernus lygmuo, kaip kartais iš mūsų varpinių atrodo.

Amerikos indėnų rezervatų gy- ventojų statusas labai nepavydėtinas, jis galėtų būti palyginamas gal su mūsų čigonų padėtimi. Tiesa, Lenki- joje ir kurie čigonai yra turtingi, išsilavinę ir jaučiasi gana neblogai. Taip pat ir Amerikoje kai kuriose valstijose, pavyzdžiui, Aliaskoje vie- tiniai indėnai gyvena visai pasiturin- čiai. Kai kurie jų gauna didžiules pa- jamas už jiems priklausančią žemę, kurioje rasta naftos.

Mūsų tautos išaugo knyginės kul- tūros įtakos, skirtingai nuo čigonų ar Amerikos indėnų. Tačiau ar Jums ne- atrodo, jog ta knygine kultūra po tru- putį menkėja, daro vis mažesnę įtaką kad ir mūsų jaunajai kartai? Iš kny- gos gaunamą informaciją, pasaulio

pažinimą, moralines ir dorovines nuostatas pakeičia televizinė kultū- ra, kino filmai, kai kam gal ir in- ternetas.

Jeigu vertinsime pagal jauni- mo santykį su knyga, tai praran- dame labai daug. Vis dėlto aukš- toji intelektualinė ir mokslinė kultū- ra nuolatos ir toliau remiasi kny- ga. Taip pat ir naujomis tos kny- gos formomis. Štai kai kurie gamtos ir tikslųjų mokslų atsto- vai jau pradeda reikšti nuomonę, kad jų moksliniam darbui tradi- cinė knyga nebeteri reikšmės ir neberekalinga. Tada norėčiau jų paklausti, o kas yra tie įvairūs reprintai, konferencijų medžia- ga? Dalis tos medžiagos rengia- ma elektroniniu pavidalu, bet da- lis ir tradicine spausdintine for- ma. Taigi net ir knygos reikalin- gumo neigėjai naudojami knygomis, tik skirtingomis, įvairiomis tų „kny- gų“ formomis – mokslinių žurnalų, konferencijų pranešimų rinkinių ir kitais pavidalais.

Taigi akivaizdus Moljero persona- žo Žurdeno paradoksas: šis veikėjas tik į gyvenimo pabaigą sužinojo, kad visą savo gyvenimą kalbėjo proza.

Visiškai panašus atvejis ir su kny- gos poreikiu neigėjais. Mūsų Vroc- lavo universitete Bibliotekų tarybo- je (ją sudaro fakultetų atstovai), ku- ri sprendžia įvairius su bibliotekos veikla susijusius klausimus, kai kurie matematikai ir fizikai pradėjo aiš- kinti, jog knyga – ne tokia ir svarbi, praėjęs etapas, todėl nelabai reikia ir naujo bibliotekos pastato. Tačiau per debatus paaiškėjo, kad galime rasti bendrą kalbą ir susikalbėti. Ži- noma, jeigu pasakysime matemati- kams: *Taip, suprantu, jums tradicinė knyga „Einführung in die Mathemat- ik“ jau neberekalinga, bet jums rei- kalingas žurnalas „Advances Mathe- matics“.* Ir tą žurnalą vienokiu ar ki- tokiu pavidalu jūs rasite naujoje bib- liotekoje. O, tada jau mus supranta ir mūsų nuostatoms pritaria.

Susikalbėjimo problema.

Juk iš tiesų esama labai daug są- lyginių skirtumų mūsų gyvenime, kad ir tarp knygos bei žurnalo. Aki- vaizdžiai matau, kad daugelis žmo- nių jau nėra taip beatodairiškai už- burti nauja technika, kaip kad dar neseniai buvo. Kai kurias informaci- jos perteikimo funkcijas ir komuni- kavimo galimybes puikiai atlieka tra- dicinė knyga, kitas funkcijas geriau atlieka žurnalai, gal net ir elektroni- niu pavidalu. Taigi esama įvairių funkcijų pasiskirstymo, ir ši tenden- cija, man atrodo, išliks ir ateityje. Bent jau artimiausiais metais.

Knyga kaip tautos kalbos išsaugojimo priemonė

Ką manote apie knygą kaip tau- tos kalbos išsaugojimo priemonę? Klausiu štai dėl ko. 2004 metai Lie- tuvoje – lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo šimtmečio metai. Ta- čiau štai su kokiomis tendencijomis mes susiduriame. Buvo teikiamas pasiūlymas iš valstybės biudžeto finan- suoti tik anglų kalba parašytus mokslo veikalus, nes ši tarptautinė kalba mums padės greičiau nutiesti „tiltus“ į Europą ir pasaulinę mokslo apyta- ką. Jeigu toks sprendimas ateityje bū- tų priimtas, lietuvių kalba vėl taptų antraruše, tik buitiniame vartojimui skirta kalba, kaip kad yra buvę jau ne per vieną mūsų tautos gyvavimo lai- kotarpi. Tačiau tais laikais dažniau- siai būdavome kitų valstybių politinė- je priklausomybėje, o dabar šiaip ar taip esame nepriklausoma valstybė, nors dalį savo politinio suvereniteto nuo 2004 m. gegužės 1 dienos ir per-

leisime Europos Sąjungai. Ką Jūs apie tai galėtumėte pasakyti iš knygos teoretiko pozicijų?

Labai sudėtingas klausimas. Vieno ir gero sprendimo čia būti ne- gali. Tačiau jeigu Lietuvos Vyriausy- bė eitų tuo keliu, apie kurį kalba- te, tai būtų labai trumparegiška poli- tika, nes tada tautos taktiniai tiks- lai būtų išskelti aukščiau už strategi- nius. Strateginis tikslas, mano gal- va, tai tautos gerovė. O taktinis tiks- las – gauti tarptautinės visuomenės pripažinimą, jeigu, tarkime, mate- matikas ar kito mokslo atstovas ką nors reikšmingo padarė, sukūrė, parašė. Tai priemonės valstybės įvaizdžiui gerinti.

Vieni svarbiausių uždavinių, ku- riuos visada atlikdavo rašytinis žodis nuo to meto, kai susiformavo tautos, buvo vienareikšmės terminologijos kūryba. Jos dėka mes turime profesines kalbas. Jeigu jų nuolat netobu- lintume, pradėtume atsilikinti nuo kultūringų nacijų. Tai daug blogiau kaip netekti vien gero įvaizdžio. Ga- lima spausdinti mokslinius darbus įvairiomis kalbomis. Vroclavo uni- versiteto Filologijos fakultete taip pat aštriai diskutuotas šis klausimas – kuria kalba skelbti habilituoto dak- taro disertacijas? Anglistai norėtų tas disertacijas rašyti anglų kalba, ir aš juos suprantu. Romanistai ir ger- manistai taip pat laikosi savo. Tačiau gerai prisimenu mūsų ponios deka- nės romanistės poziciją, kuri princi- pingai priešinosi siekiui habilituoto daktaro disertacijas rašyti užsienio kalba. Tokį leidimą galėjo duoti tik fakulteto taryba. Dekanė tvirtai lai- kėsi savo: *Esi lenkų germanistė, dir- bi Lenkijos universitete, todėl savo di- sertaciją turi rašyti pirmiausia len- kams. Jeigu nori tą patį darbą skelbti ir užsienio kalba – niekas nekludu, prašome. Bet palūkėk.*

Man atrodo, kad mūsų dekanė laikėsi labai teisingos nuostatos. Ta- čiau esama, kaip sakiau, ir kitokių nuomonių. Humanitariniams ir so- cialiniams mokslams ta problema gal dar ne tokia aštri ir pribrendu- si, kaip tiksliesiems, kurių pažinimo objektas tam tikra prasme universa- lesnis.

Kitaip tariant, tai kosmopolitiniai mokslai, neturintys nacionalinio at- spalvio?

Galima ir taip pasakyti. Juk jei- gu tyrinėji fizikos ar matematikos problemas, tai viena. Bet jeigu nag- rinėji lietuvių kunigaikščio kores- pondenciją su kitu kunigaikščiu, tai jau su konkrečia teritorija ir kalba susiję tyrinėjimai. Taigi humanitari- nuose darbuose klausimas, kuria kalba reikėtų publikuoti savo tyrinė- jimų rezultatus, gal dar nėra tiek aš- rus, tačiau ir tam tikro tipo literatū- roje ši problema jau reiškiasi. Man taip pat dažnai kyla klausimas, ar ne geriau būtų terminologijai ar teori- jai skirtą knygą iškart rašyti prancū- zų ar anglų kalba? Vis dėlto pats sau atsakau neigiamai. Jeigu veikalas pasirodys vykęs, galima neabejoti, kad bus išverstas ir išleistas ir užsie- nio kalbomis.

Man pasisekė, nes svarbiausias mano veikalas *Mokslas apie knygą. Problematikos apybraiža* lenkų kalba 1984 m. pasirodęs Vroclave, dar buvusioje Vakarų Vokietijoje 1990 m. buvo išversta į vokiečių kalbą, o 1991 m. išėjo ir rusų kalba Maskvoje. Tas faktas, kad ši knyga tam tikrą vaid- menį pirmiausia suvaidino lenkų moksle, man suteikė neabejotiną pa- sitenkinimą.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Vilniaus universitete saugomos knygos iš Mykalojaus Paco bibliotekos atvertimas

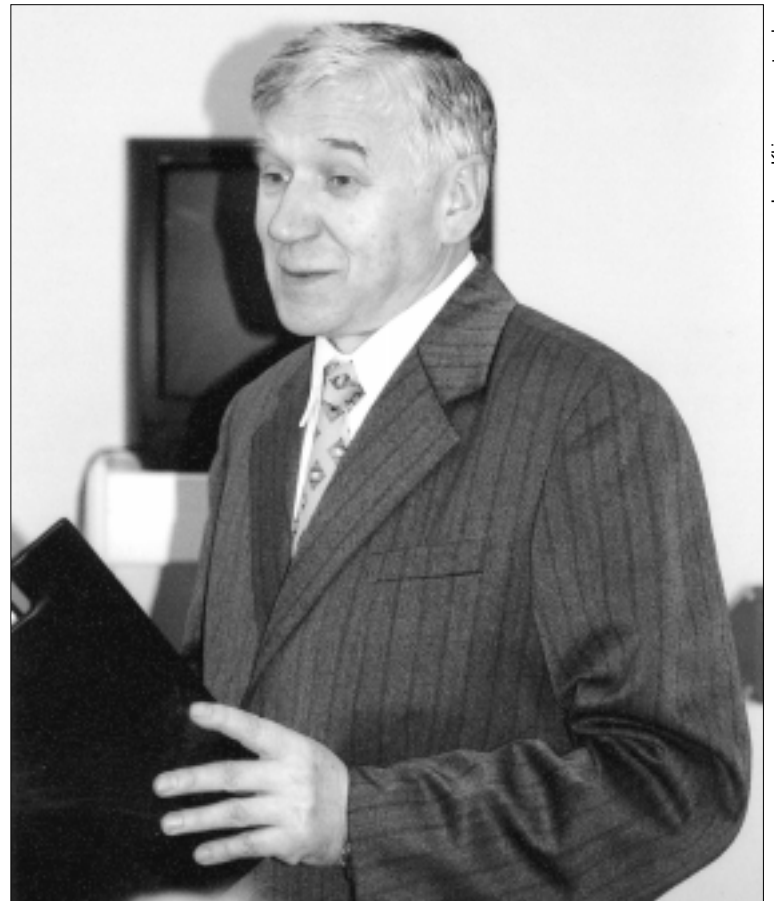
KTU UŽSIDIRBA DAUGIAU NEI FINANSUOJA VALSTYBĖ

Viena iš Europos Sąjungos rekomendacijų – Bendrijos šalių aukštosios mokyklos privalo tapti pelningesnėmis, nors universiteto statusas – nepelno siekianti organizacija. Integracinių į ES procesų pradžioje toks tikslas užsibrėžtas Kauno technologijos universitete. „2002 m. pirmą kartą Universiteto istorijoje patys užsidirbome daugiau nei KTU finansuoja šalies biudžetas. Tiesa, šis skirtumas užpernai tebuvo 0,1 procento (valstybės biudžeto asignavimai pagrindinėms Universiteto programoms sudarė 49,9 proc.), tačiau įvyko esminis lūžis didinant veiklos pelningumą.

niai projektai bei kitos lėšos. KTU specialistų inicijuoti projektai laimėjo konkursus šalies Aukštųjų mokyklų plėtros bei Prioritetinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptių programose. Tad parama iš VMSF, palyginti su 2002 metais, padidėjo 1,420 mln. Lt ir sudarė 2,578 mln. Lt.

Pasak Universiteto finansų direktorės Vilmos Griniuvienės, Universiteto veiklos rezultatams gerą įtaką turėjo 2001 m. patvirtinta nauja valstybės biudžeto atsigavimų aukštosios mokykloms apskaičiavimo metodika. Mokslinės veiklos rezultatų vertinimas skiriant lėšas

subjektų mokslo tiriamųjų darbų užsakymus, aktyviausiai lėšas kaupė Telekomunikacijų ir elektronikos, Cheminės technologijos, Mechanikos, Informatikos bei Elektrotechnikos ir automatikos fakultetai, prof. K.Baršausko ultragarso mokslo institutas“. Nors lyginant su ankstesniais metais, pernai beveik trečdaliu padidėjo moksliniai tyrimai pagal įmonių ir organizacijų užsakymus ir KTU apima daugiau kaip pusę visų šalies verslo įmonių lėšų mokslui (tai daugiau nei visi kiti Lietuvos universitetai kartu paėmus), ši dalis mūsų neatenkina. KTU – Baltijos šalyse

Jono Klėmano nuotraukos

Ekonomikos ir vadybos fakulteto dekanas prof. Bronius Neverauskas teigė, kad įranga atnaujinama tik tarptautinių projektų ir norinčių įgyti magistro ir bakalauro diplomus verslininkų lėšomis

rimų ir plėtros kooperacijos programos EUREKA projektų. Taip pat dalyvauta aštuoniuose Europos bendradarbiavimo mokslo ir techninių tyrimų programos COST darbuose (rinkodaros, valdymo ir informacinių bei chemijos technologijų ir aplinkosaugos sritys). KTU specialistai buvo užimti SOC-RATES/ERASMUS teminiuose tinkliniuose projektuose bei kituose SOCRATES paprogramių darbuose. Tai COMENIUS (6), MINERVA (4), GRIUDTVIG (7), LEONARDO DA VINCI (11). Aktyviai dalyvaujama PHARE programoje. 2003 m. buvo vykdomi 24 tarptautiniai projektai, tarp jų – 18 Ekonominės ir socialinės sanglaudos programos darbų. Pagal tarptautinius projektus pirmąją Ekonomikos ir vadybos, Socialinių mokslų ir Mechanikos fakultetai bei KTU Panevėžio institutas. „Tarptautiniai projektai – mokslininkų kompetencijos veidrodis. Džiugu, kad KTU kasmet sulaukia vis daugiau užsienio užsakymų“, – teigė Senato pirmininkas prof. Rimvydas Žilinskas.

Pernai iš valstybės biudžeto gauta vos 0,388 mln. Lt naujai įranga įsigyti. Tai labai menka suma, nes KTU kompiuterių parkui atnaujinti, įvertinant moralinį nusidėvėjimą, kasmet Universitetui reikia daugiau kaip 2 mln. Lt. Tenka vis daugiau lėšų, gaunamų už teikiamas paslaugas, nukreipti materialinės bazės plėtrai: mokomųjų ir mokslo laboratorijų įranga atnaujinti, jai modernizuoti, naujoms laboratorijoms steigti ir kompiuterių klasėms atnaujinti. 2003 m. šiam tikslui pavyko sukaupti pinigų ir įsigyti pagrindinių priemonių daugiau kaip už 5 mln. Lt.

Nors rektorius prof. Ramutis Bansevicius savo ataskaitoje Senatui praėjusius metus įvardijo finansiniu požiūriu gana sėkmingai, tačiau atkreipė dėmesį į tai, kad norint KTU padaryti stiprų, prilygstantį geriausiems pasaulio universitetams savo laboratorijų įranga ir auditorijų modernizavimui, turimų lėšų nepakanka. Integruojantis į ES studijų sistemą, reikia modernizuoti ir renovuoti senus KTU pastatus, atnaujinti avarinės būklės studentų bendrabučius. Be valstybės investicijų, kad ir kaip Universitetas stengtųsi komercializuoti savo veiklą ir užsidirbti pajamų, šių problemų jį išspręsti nepajėgs.

Doc. Vilius Misevičius
KTU atstovas mokslo spaudai

leškosime naujų rezervų KTU veiklos pelningumui didinti, – kalbėjo finansų direktorė Vilma Griniuvienė, Senato pirmininkas prof. Rimvydas Žilinskas ir prorektorius prof. Raimondas Šiaučiūnas

Dar sėkmingiau dirbta praėjusiais metais“, – pažymėjo rektorius prof. Ramutis Bansevicius.

KTU Senate rektorius metinėje ataskaitoje akcentuota, kad 2003 m. Universiteto pajamos sudarė beveik 131 mln. Lt. Pernai valstybės biudžeto asignavimai sudarė tik 48,37 procento (iš to skaičiaus 7,4 proc. – studentų stipendijos) bendro KTU biudžeto. Tarp jų net 26,3 proc. – pajamos už teikiamas paslaugas. Likusi dalis – tikslinės paskirties lėšos, kurios dažniausiai gaunamos įvairių konkursų būdu. Tai valstybinio mokslo ir studijų fondo (VMSF) parama, tarptautinės mokslo ir studijų programos, valstybės institucijų ir biudžetinių organizacijų užsakomieji darbai bei juridinių ir fizinių asmenų įnašai.

Padidėjo mokslininkų veiklumas

Kaip pastebime Universiteto 2003 m. išlaidų struktūroje (žr. grafiką), greta svarbiausios paskirties – specialistų rengimo (studijų reikmėms išleista 48,7 proc. pajamų) sviri KTU išlaidų dalis teko mokslui (18,8 proc.). Moksliniams tyrimams Universitetas akumuluoja iš įvairių šaltinių gaunamas lėšas. Tai valstybės biudžeto asignavimai, šalies ūkio subjektų mokslo tiriamųjų darbų užsakymai (MTD), tarptauti-

universitetams labai suaktyvino KTU mokslininkų veiklą. „Siekdami skatinti atskirų Universiteto padalinių aktyvumą, valstybės biudžeto lėšos fakultetams ir institutams skirstomos taip pat atsižvelgiant į padalinių mokslinės veiklos efektyvumą. Atsižvelgiama į mokslo tiriamosios ir taikomosios veiklos rezultatus, dalyvavimo tarptautinėse programose duomenis, o taip pat užsakymų, finansuojamų ne iš šalies biudžeto ar savivaldybių biudžetų, rezultatus. Mokslininkams atsirado noras siekti kuo aukštesnių rezultatų, nes kuo daugiau pinigų gaunama iš užsakovų, tuo didėja lėšų dalis iš valstybės biudžeto. Tai padėjo, kad KTU pagal aktyvumą dalyvaujant tarptautinėse programose ir gaunant užsakymus iš Lietuvos ūkio subjektų, pirmąją tarp šalies aukštųjų mokyklų ir mokslo institutų. Pasiteisino praėjusiais metais įgyvendinta nauja dėstytojų ir mokslo darbuotojų darbo apmokėjimo sistema. Atlyginimas dabar priklauso nuo specialistų asmeninių darbo rezultatų. Vertinama darbuotojo mokslinė veikla, kiek jo dėka Universitetas gavo tarptautinių projektų, kiek įvykdyta jo vadovaujamų ūkiskaitinių darbų. Dėl to padidėjo MTD užsakymų apimtys, KTU specialistai tapo aktyvesni laimint tarptautinius projektus“, – kalbėjo V.Griniuvienė.

2003 m. vykdamas šalies ūkio

stambiausias technikos universitetas – gamybiniais kolektyvams gali ir privalo atlikti žymiai daugiau darbų“, – pažymėjo rektorius.

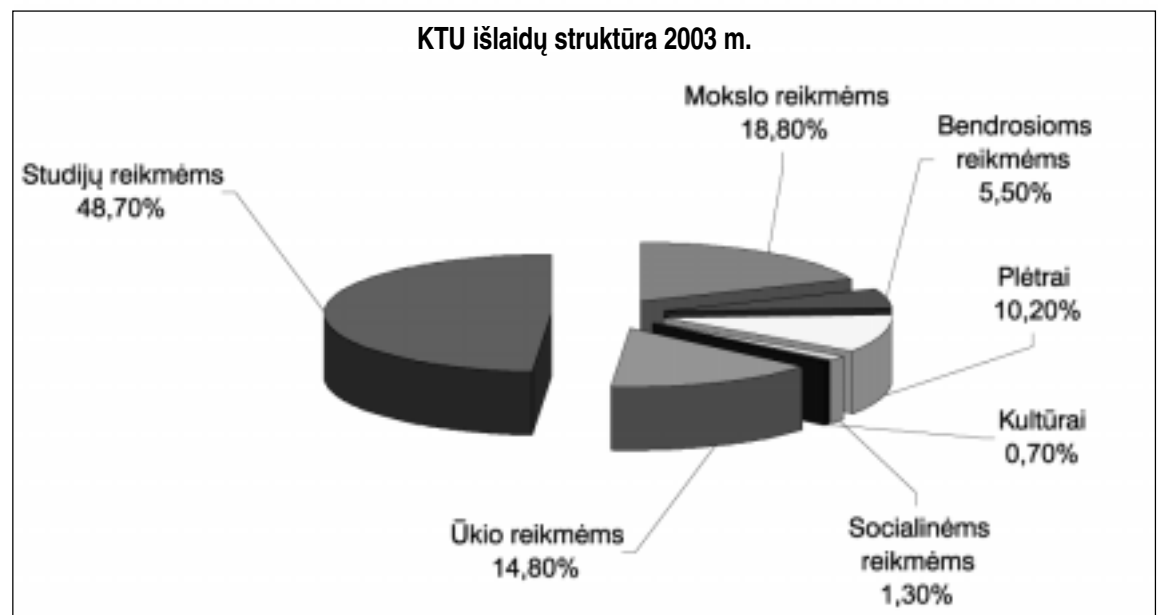
Kompetencijos rodiklis – tarptautiniai projektai

Nuo 1999 m. KTU dalyvauja Europos Sąjungos penktojoje bendrojoje mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir demonstracinės veiklos programoje (5BP). Pernai Universiteto mokslininkai vykdė 16 minėtos programos projektų. Be to, dirbta prie šešių Europos ty-

Materialinės bazės plėtra – viena svarbiausių KTU problemų

Universitetas pagal savo finansines galias vis daugiau dėmesio skiria materialinei bazei gerinti.

KTU išlaidų struktūra 2003 m.

„Erasmus Mundus“ programos galimybės

Nuo 2004 metų aukštojo mokslo institucijoms atsiveria naujos bendradarbiavimo galimybės. Europos Komisija, atsižvelgdama į vis didėjantį pasaulio susidomėjimą Europos aukštojo mokslu, pradėjo naują programą – *Erasmus Mundus*.

Erasmus Mundus – tai bendradarbiavimo ir mobilumo programa Europos aukštojo mokslo kokybei bei bendradarbiavimui su trečiosiomis šalimis pagerinti. Tai tikimasi pasiekti organizuojant aukštos kokybės Europos Magistro studijas, kurios ne tik leis studentams bei mokslininkams iš viso pasaulio studijuoti Europos aukštosiose mokyklose, bet ir suteiks galimybę Europos studentams išvykti į trečiąsias šalis.

Erasmus Mundus numato 4 veiklas:

1 veikla: Erasmus Mundus magistro studijos – tai centrinis komponentas, apie kurį ir sukis kitos veiklos. Tai integruotos aukštos kokybės Magistro studijos, kurias siūlo konsorciūmas iš mažiausiai trijų universitetų iš skirtingų Europos valstybių. Studijos turi būti numatytos bent dviejose iš trijų institucijų. Studijoms pasibaigus išduodamas dvišalis, daugiašalis ar jungtinis diplomats.

2 veikla: Erasmus Mundus stipendijos – sukurta stipendijų schema trečiųjų šalių studentams bei mokslininkams, norintiems dalyvauti *Erasmus Mundus* magistro studijose.

3 veikla: Erasmus Mundus partnerystė – norėdamos padėti Europos universitetams atsiverti pasauliui ir įtvirtinti savo buvimą pasaulyje, *Erasmus Mundus* magistro studijos taip pat turi galimybę sukurti partnerystę su trečiųjų šalių aukštojo mokslo institucijomis. Pagal šią veiklą *Erasmus Mundus* magistro studijų studentai ir mokslininkai galės vykti į trečiųjų šalių institucijas-partneres.

4 veikla: Patrauklaus mokslo stiprinimas – remiama veikla, gerinanti Europos aukštojo mokslo matomumą bei pasiekiamumą, europinio aukštojo mokslo propagavimą, pagalba trečiųjų šalių studentams siekti europinio aukštojo mokslo, taip pat projektai, susiję su kokybės užtikrinimo tarptautine dimensija, kreditų pripažinimu, europinės kvalifikacijos pripažinimu, studijų programų tobulinimu ir mobilumu.

Kalbant konkrečiau, *Erasmus Mundus* galės finansuoti apie 90 *Erasmus Mundus* magistro studijų ir apie 100 *Erasmus Mundus* partnerystės su trečiosiomis šalimis. Apie 5000 studentų ir daugiau nei 1000 mokslininkų iš trečiųjų šalių galės atvykti į *Erasmus Mundus* studijas. Tiek pat ES mokslininkų ir daugiau nei 4000 ES studentų galės išvykti stažuotėms į trečiąsias šalis. Iki 2008 m. pabaigos *Erasmus Mundus* programai Europos Komisija skiria

230 milijonų eurų.

2004/2005 metų *Erasmus Mundus* magistro studijoms skirta 0,4 milijono eurų. t.y. 15 studijų ir 5 studijos parengiamiesiems metams. *Erasmus Mundus* stipendijoms skiriama 4,9 milijono eurų, atitinkamai 140 studentų ir 40 mokslininkų. Patraukliam mokslui stiprinti 2004/2005 metais skirta 1,4 milijono eurų.

Programoje galės dalyvauti visos 25 tikrosios ES šalys narės, Islandija, Norvegija, Lichtenšteinas ir trečiosios šalys (t.y. bet kurios pasaulio šalys, išskyrus jau išvardytas). Šalys kandidatės į Europos Sąjungą (Bulgarija, Rumunija, Turkija) ir programą galės įsijungti tik nuo kitų metų.

Programa skirta aukštojo mokslo institucijoms, studentams, baigusiems bakalauro studijas, mokslininkams, dėstytojams bei administracijos darbuotojams, taip pat viešosioms ar privačioms organizacijoms, aktyviai dalyvaujančioms aukštojo mokslo veikloje tiek vietiniu, tiek tarptautiniu lygiu.

Europos Komisija 2004 m. ba-

landį paskelbs kvietimą teikti paraišką. Programa centralizuota, todėl paraiškų teikiamos tiesiogiai Europos Komisijai. Dėl stipendijų studentai ir mokslininkai teikia paraišką *Erasmus Mundus* magistro studijų konsorciūmui.

2004/2005 metų paraiškų pateikimo data visoms veikloms: iki 2004 m. gegužės 31 dienos.

Vykdydama atranką EK atsižvelgs į siūlomų *Erasmus Mundus* magistro studijų turinio bei partnerystės kokybę, geografinį studentų/mokslininkų pasiskirstymą, realistiškus ir aiškius darbo planus, projekto kalendoriaus ir biudžeto atitikimą, tikrinimo ir vertinimo planus.

Išsamesnę informaciją galite rasti oficialiame Europos Komisijos tinklalapyje: http://europa.eu.int/comm/education/programmes/mundus/index_en.html ir ES *Socrates* programos koordinavimo paramos fonde: **Vilnius, Geležinio Vilko g. 12, tel.: (8-5) 2610592, 2122481, 2123364, faks: (8-5) 2497137, el.paštas: mundus@socrates.lt**

CHEMIJOS
INSTITUTAS

skelbia konkursą šioms instituto mokslo darbuotojų vietoms užimti:

Ekologinės chemijos skyriuje:
Vyresniojo mokslo darbuotojo (1)
Organinės chemijos skyriuje:
Vyresniojo mokslo darbuotojo (1)

Dokumentai – prašymas direktoriaus vardu, mokslo laipsnį liudijančio dokumento kopija, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, patvirtintas mokslo darbų sąrašas per pastaruosius 5 metus – priimami 2 savaites nuo konkurso paskelbimo spaudoje A.Goštauto g. 9, Vilnius, (8-5) 261 85 16. Mokslo darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai bei atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti <http://www.chi.lt>.

Direktorius

KLAIPĖDOS
UNIVERSITETAS

skelbia, kad 2004 m. balandžio 27 d. 13 val. Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų instituto 108 auditorijoje (Sportininkų g. 13, Klaipėda) bus ginama **BIRUTĖS ANUŽIENĖS** edukologijos mokslo krypties daktaro disertacija tema „**INŽINIERIŲ TĚSTINIS PROFESINIS MOKYMAS KAIP EDUKOLOGIJOS REIŠKINYS**“

Mokslinis vadovas – prof. habil. dr. **B. BITINAS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S).

Edukologijos mokslo krypties taryba:
pirmininkas – prof. habil. dr. **M. TERESEVIČIENĖ** (Kauno Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S).

nariai:
doc. dr. **R. M. ANDRIEKIENĖ** (Klaipėdos universitetas, Tęstinių studijų institutas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S);
habil. dr. **V. TARGAMADŽĖ** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S);
prof. habil. dr. **P. ILGAKOJIS** (Kauno žemės ūkio universitetas, technologijos mokslai, mechanikos inžinerija 09 T);
doc. dr. **D. KILIUVIENĖ** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S).

oponentai:
prof. habil. dr. **V. PAULASKAS** (Klaipėdos universitetas, technologijos mokslai, transporto inžinerija 03 T);
doc. dr. **T. TAMOŠIŪNAS** (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S).

Su disertacija galima susipažinti Klaipėdos universiteto ir Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje.

Rektorius

Dažnesnės disertacijų kalbos klaidos (1)

Mindaugas Dimaitis. Automobilio pakabos ir kelio parametrų ryšio tyrimas (Kauno technologijos universitetas, 2000)

Pateikiame pluoštelį taisytinų dalykų.

a. Ne vietoj padalyvis

„*Ekonominis veiksnys statant naujas įmones*“ (= Ekonominis įmonių statymo veiksnys) 3 p. Padalyvis dažniausiai reiškia laiko aplinkybę. Autoriaus sakinių reikėtų suprasti, kad, statant įmonę, kažkam reikia ekonominio veiksnio. Ekonominis veiksnys atsietas nuo statomosios įmonės. Plg.: Saugos taisyklės eksploatuojant elektros įrenginius (= Elektros įrenginių eksploatavimo taisyklės). Taisyklės atsietos nuo eksploatavimo.

„*Sudaryti modelius, galinčius įvertinti kelio mikroprofilio įtaką automobiliui, atsižvelgiant* (= atsižvelgti) į šiuolaikinės pakabų konstravimo tendencijas“ (= kryptis, polinkius) 3 p. Vietoje padalyvio dažnai tinka bendratis. Plg.: Parengti įsakymo projektą atsižvelgiant į pastabas (= Atsižvelgti į pastabas ir parengti įsakymo projektą).

„*Valstybė privalo dalyvauti sprendžiant šia problemą*“ (= Valstybė privalo padėti tvarkyti šį reikalą) 3 p. Aiškesnė mintis, kai dalyvauti keičiame padėti, o klaidingai vartojamą padalyvį sprendžiant keičiame veiksmą žodžiu tvarkyti.

„... *naudoti objektyvius kriterijus, paskirstant išlaidų našta tarp vartotojų* (= pagal objektyvius kriterijus išlaidas paskirstyti vartotojams). 3 p. Mintį painioja ne vietoje pavartotas padalyvis „paskirstant“. Juk autoriaus norėta pasakyti, ne kada vartojami kriterijai, bet kam ir kaip paskirstomos išlaidos.

„*nelygumų aukštis skaičiuojant nuo naujosios nulinės linijos*“ (= nelygumų aukštis, skaičiuojamas nuo...) 8 p. Padalyvis skaičiuojant vartojimo klaida. Padalyvis, kaip jau sakytą, dažniausiai reiškia laiko aplinkybę (kada?). Argi nelygumų aukštis yra tik kol skaičiuojama? O juk norėta pasakyti, nuo kur tas aukštis pradedamas skaičiuoti. Vietoj padalyvio skaičiuojant reikia vartoti neveikiamosios rūšies dalyvį skaičiuojamas.

„*Skaičiuojant dispersiją* (= Dispersijai skaičiuoti) *ruožo ilgis įtakos neturi*“ 9 p. Vėl padalyvio „skaičiuojant“ (kada?) vartojimo klaida. Juk norima pasakyti ne kada, bet kam ruožo ilgis neturi įtakos.

b. Žodžių perteklius

„*Visų ekonomiškai stiprių šalių...*“ (= Ekonomiškai stiprių šalių) 3 p. Jei nepasakyta „kai kurių“, vadinasi visų. Žodžio „visų“ nereikia – vietoje keturių žodžių užtenka trijų.

„*Ekonominis veiksnys statant naujas įmones...*“ (= Ekonominis įmonių statymo veiksnys) 3 p. Nereikia žodžio „naujas“. Juk senų įmonių niekas nestato. Jas būtų galima tik perstatyti.

Žodžių perteklius ir tokiuose pasakymuose kaip „*išlaidų našta*“ (= išlaidos) *paskirstoma tarp vartotojų* (= vartotojams) 3 p.

„*Modeliavimo metu gautų rezultatų eksperimentinis tikrinimas*“ (= Modeliavimo rezultatų eksperimentinis tikrinimas) 5 p. Sakinyje vietoj šešių žodžių užtenka keturių. „*Gautiems... rezultatams... patikrinti*“ (= rezultatams patikrinti) 6 p. Nereikia žodžio „gautiems“: jei rezultatai yra, jie

negali būti negauti.

„... *500 m ilgio ruožą*“ (= ...500 m ruožą) 9 p. Nereikia „ilgio“. Juk metras ir yra ilgio matas.

c. Neveikiamojo dalyvio žodžių junginių klaidos

„... *matavimo* (= matuojamoji) *aparatura*“, 6 p. Rūšiai, paskirčiai, terminams žymėti vartojamos būdvardžių įvardžiuotinės formos. Plg.: (iš)kviečiamoji (ne (iš)kvietimo) aparatūra, kaltinamasis (ne kaltinimo) aktas, rašomasis (ne rašymo) darbas (Vyta. Būda. Lietuvių kalbos neveikiamojo dalyvio žodžių junginiai).

d. Vertalai

„... *pasireiškia krovinių pervežimo darbų padaugėjimu*“ (= ...krovinių vežimo) 3 p. Krovinius (ir visa kita) ne pervežame, o vežame. Kas kita, jei: prašyčiau pervežti per balą.

„... *kelius tiesiančios ir remontuojančios* (= taisančios) kompanijos“. 3 p. Nuo senų senovės keliai taisomi, ne remontuojami. Turime ir žodį „taislius“. Tai paskirtas taisyti kelio ruožas. Plg.: Didieji keliai buvo gerai taisomi (Akademiniš žodynas). Taisyti kelių rūsikai – remontuoti darogą.

e. Logikos klaidos

„... *modelius, galinčius įvertinti...*“ (= modelius, pagal kuriuos galima vertinti...) 3 p. Pats modelis nieko vertinti negali. Pagal modelį gali vertinti kitas. Modelis – pavyzdys, pagal kurį kas dirbama.

„... *analizė leido nustatyti automobilio elgseną*“ (= veikimą) 19 p. Argi gali kokia nors automobilio dalis elgtis? Dirba, elgiasi žmonės, automobilio dalys veikia, laiko. Plg.: Telefonas veikia, neveikia. Žmonės vasarą plūša, dirba.

f. Painiojama žodžių reikšmė

„... *tą pačią kelio atkarpą...*“ (= tą patį kelio ruožą) 6 p. Atkarpa tėra ataraža, skiautė. Plg.: Geležinkelio, kelio ruožas (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas). Kas kita audeklo ar laikraščio atkarpa.

„... *tampriais* (= glaudžiais) *ryšiais...*“, 13 p. Tamprus – stangrus, elastingas, tąsus. Plg.: šitas lankas labai tamprus. Tuo tarpu glaudus – arti esantis, artimas. Plg.: Glaudus veršis dvi karves žinda.

g. Nevartotini žodžiai

„*Automobilio pakabos darba įtakojančios kelio charakteristikos*“ (= Kelio charakteristikos, turinčios įtakos automobilio pakabos veikimui), 7 p. Neturime žodžio *takoti*, negali būti ir *įtakoti*.

Ieškome gyvesnių pasakymų atsižvelgti = turėti galvoje, eksperimento metu = eksperimentuojant, per eksperimentą, atliekant bandymą,

įtakoti = turėti įtakos, daryti įtaką, sudaryti galimybę = rasti būdą, programa leidžia = padeda, žymiai = kur kas, labai.

Vartokime lietuviškus žodžius deformuoti = sulankstyti, įlenkti, sugniuždyti, pakeisti formą, aktyvus = veiksmingas, identiškas = tapatus, komfortas = patogumai, ištaiga, optimitizuoti = gerinti, problema = reikalas, dalykas, rūpestis, bėda, tendencija = kryptis, polinkis, remontuoti = taisyti, vertikalus/ = stačias, statmenas.

Vytautas Pranciškus Būda
Juozas Kundrotas
Vilnius, 2004.03.15.

ŠVEICARAS – LIETUVAI

MININT JUOZO ERETO (JOSEPH EHRET) 20-ĄSIAS MIRTIES METINES

Juozas Eretas

Juozas Eretas (1896 10 18–1984 03 13) – iškilus Lietuvos ir Šveicarijos mokslininkas, filosofijos mokslų daktaras, Lietuvos universiteto profesorius, vienas Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) steigėjų (1922), išrinktas jos akademiku (1936), vėliau – garbės nariu (1979), literatūros istorikas ir pedagogas, publicistas, Lietuvių rašytojų sąjungos (JAV) garbės narys, visuomenės veikėjas, Lietuvos kariuomenės savanoris, Lietuvos telegramų agentūros (ELTA) steigėjas (1920), 1919–1941 m. gyvendamas Lietuvoje dirbo ten, kur labiausiai tuo metu reikėjo jo sumanumo ir energijos, o priverstas pasitraukti nesiliovė ją rūpintis.

J. Ereto santykius su Lietuva galima suskirstyti į tris laikotarpius: pažintis ir darbuotės pradžia savo gimtojoje šalyje, praktinė veikla Lietuvoje ir trečias laikotarpis – teoriniai darbai, išplaukę iš įgytos praktikos sugrįžus į Tėvynę.

Jau pirmuoju laikotarpiu J. Eretas, susižavėjęs lietuvių kalba, mūsų šalies istorija, įsijungia į Lietuvą garsinančius darbus Šveicarijoje, Lietuvos informacijos biure, vokiečių kalba parašo išsamią beveik 500 puslapių studiją apie Lietuvą (greitai ji išverčiama į prancūzų kalbą). Ši knyga tapo pirmąja pažintine studija valsty-

bėms, kurios apie ką tik nepriklausomybę paskelbusią jauną valstybę mažai žinojo. Į Lietuvą išvyksta pasižadėjęs mirštančiam bičiuliui klaipėdiečiui Mykolui Ašmiui padirbėti už jį nors keletis metų – tada šis galėsiąs ramiai mirti, nebus „išdavęs“ savo troškimo tarnauti Tėvynei.

1919 m. lapkričio 15 d., J. Eretui atvykus į Lietuvą, prasideda antrasis jo darbo Lietuvai laikotarpis. Čia išryškėjo politinės ir visuomeninės bei mokslinės veiklos kryptys. Iš pradžių itin gausi, plati ir aktyvi visuomeninė veikla pamažu užleidžia

pozicijas mokslinei veiklai, nors daugelio visuomeninių pareigų J. Eretas taip ir neatsisakė. Vakarų krašto žmogus J. Eretas Lietuvoje matė plačius neartus dirvonus: daugybę veiklos sričių, kurios tarsi laukė jo rankų. Pradėjęs darbus vienoje srityje ir pakėlęs ją į veiklos aukštumą, parengęs jai tinkamus kadrus, J. Eretas visomis jėgomis nardavo į kitus darbus, ten vėlgi, padėjęs tvirtus pagrindus ir palikdamas patikimus veiklius žmones, imdavosi naujų. Ir taip be galo... Visur jis paliko ryškų pėdsaką.

Itin svarbi J. Ereto veikla Užsienio reikalų ministerijos tarnyboje. Čia jis imasi organizuoti spaudos biurą, išaugusį į Informacijų departamentą, kuriame direktoriaus J. Ereto pastangomis 1920 m. balandžio 1 d. buvo įsteigta Lietuvos telegramų agentūra – ELTA (Ereto Lietuvos telegramų agentūra). Reikėjo greit paskleisti žinias į pasaulį, o gautas – perduoti Užsienio reikalų ministerijai, laikraščiams, radijui.

Lietuvai neturint nuolatinį santykių su užsienio agentūromis, J. Eretas lankosi Rygoje, Helsinkyje, Berlyne, Paryžiuje, Šveicarijoje. Nesant tokiam darbui tinkamai pasiruošusių žmonių, renka bendradarbius ir juos apmoko, o parengęs kadrus – 1922 m. pradžioje atsistatydina. Lietuvių ir lenkų de-

rybų Ženevoje ir Briuselyje metu J. Eretas, būdamas Lietuvos delegacijos sudėtyje, organizuoja spaudos informaciją: skaito paskaitas, propaguoja lietuvių tautos teisių atstatymą – dirba kaip lietuvių delegacijos spaudos atašė. Tam, kad 1921 m. rugpjūčio 19 d. Šveicarijos Federalinė taryba pripažintų Lietuvą laisva ir nepriklausoma valstybe de jure (su sąlyga, kad galutinai nustatytas sienas), galima teigti, nemažą įtaką padarė ir J. Eretas.

Žinoma J. Ereto – Lietuvos savanorio, Krikščionių demokratų partijos nario veikla.

Visuomeniniame ir kultūriniame darbe, kuris buvo itin aktyvus 1919–1928 metais, galima išskirti tris J. Ereto veiklos kryptis: blaivybė,

Ryškiausiai J. Ereto organizacinis talentas atsiskleidė katalikiškos kaimo jaunimo organizacijos *Pavasaris* veikloje. 1922–1928 metais jam pirmininkaujant sąjunga sustiprėjo, įgavo naujų veiklos formų, susiformavo nauja valdymo struktūra: *pavasarininkų* veiklai suteikiamas organizuotas masiškas. Pirmoji šios veiklos išraiška – 1924 m. liepą Šiauliuose įvykęs *Pavasarininkų* kongresas (dalyvavo apie 7000 pavasarininkų) 1927 m. minint *Pavasario* sąjungos 15 metų sukaktį, jubiliejinis kongresas Kaune sutraukė per 11 000 pavasarininkų, daug svečių iš užsienio. 1928 m. pabaigoje dėl susilpnėjusios sveikatos atsisakęs pirmininko pareigų J. Eretas liko *Pavasario* sąjungos garbės pir-

VDU KTF prie koplytstulpio prof. J. Eretui ir jo žmonai Onutei Jakaitytei-Eretienei 2001 spalio 18 d. Iš kairės: Algimantas Zolubas, dr. Aldona Vasiliauskienė, dr. mons. Vytautas Steponas Vaičiūnas, Justinas Jasėnas, Onutė Mišlikienė, Benas Mišeika ir Viktorija Mišeikaitė

sportas ir jaunimo organizacijos. J. Ereto iniciatyva įkurta nemažai laikraščių: blaivybės laikraščiai *Sargyba*, *Angelas Sargas*, vėliau – *Žvaigždutė*; sportui skirti laikraščiai: *Sportas*, *Jėga ir grožis*. Katalikiškiems kaimo jaunimo vadovams auklėti ir instruktuoti – *Pavasarininkų vadovas* (1923), po trejų metų pertvarkytas ir pavadintas *Jaunimo vadu*. Be minėtų laikraščių, 1930–1938 m. jis redagavo *Athenaeum* (VDU Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyriaus leidinys), įvairiausia tematika rašė visoje katalikiškos pakraipos spaudoje. Tapo nuolatinio *XX amžiaus* korespondentu (kas antrą savaitę pateikdavo vedamuosius apie įvykius Ispanijoje), straipsnius pasirašinėjo *Hispanus* slapyvardžiu.

mininku. Itin svarbu, kad 1925 m. pavasarininkų veikloje J. Ereto iniciatyva buvo įkurtas *Pavasario* liaudies universitetas, vėliau pavadintas vyskupo Motiejaus Valančiaus vardu.

Be pavasarininkų, J. Eretas darbuosi ir kitose katalikiškose jaunimo organizacijose, išugdžiusiose nemažai žymių asmenybių (ateitininkai, Šatrijos draugija ir kt.).

Išsiskiria pedagoginė veikla bei mokslinis darbas. Šioje srityje matome tris aukštojo mokslo įstaigas (Aukštieji kursai, Lietuvos universitetas ir Lietuvos katalikų universitetas), kurioms buvo reikalinga įvairiapusė J. Ereto pagalba. Jis talkino kuriant šias mokyimo institucijas, o Aukštuosiuose kursuose bei Lietuvos universitete ir profesoriavo, nes Lietuvos katalikų universiteto atidarymas tautininkų valdžios buvo atidėtas neribotam laikui. Lietuvos aukštosiose mokyklose dirbo nuo 1919 iki 1940 metų (su pertrauka 1931–1932 m., kai tautininkų valdžios buvo atleistas).

Universitete J. Eretas dėstė vokiečių kalbos ir literatūros kursus, yra skaitęs prancūzų literatūros istoriją, literatūros nagrinėjimo metodus, žurnalistiką. Svarbi prof. J. Ereto pedagoginio darbo kryptis – skatinti ir mokyti studentus, rašančius darbus vokiečių literatūros tema, ieškoti ryšių su Lietuva.

J. Eretas ir Lietuvoje yra parašęs svarių mokslinių darbų: *Beethoveno jaunystė*, *Henrich Seuse*, *Meister Eckehart*, *Jonas Tauleris*, *Vokiečių literatūros istorija* (tai pirmas tokio pobūdžio leidinys Lietuvoje), *Jaunasis Goethe*, *J. W. Goethe* ir kitų. Kalbant apie pasirašytas dvi knygas, galima prisiminti Joną Grinių, kuris yra pažymėjęs: *...jei tik dvi šitas knygas ... tebūtų parašęs lietuviškai, tai jau būtų buvę jos žymus įnašas į lietuvių mokslą. Bet dr. J. Eretas jų parašė kur kas daugiau.*

Trečiajame laikotarpyje, sugrįžęs į gimtąjį Bazelį, iki išėjimo į pensiją dėstė valstybinėje gimnazijoje, dirbo kitus darbus. Dalyvavo Šveicarijoje susikūrusio lietuvių bendruomenės veikloje: 1954 m. jam patikėtos Garbės teismo nario pareigos. (Būtina priminti, kad lietuvių bendruomenė Šveicarijoje tuo metu buvo negausi: 1955 m. duomenimis gyveno tik 50 lietuvių).

Pergvendamas dėl lietuviškos išėivijos likimo, ieškodamas išėities, nepailstamai kėlė Lietuvos laisvės klausimą visuomenei skaitomose paskaitose, rašė studijas bei straipsnius į įvairius Vakaruose leidžiamus žurnalus užsienio kalbomis. Parašė studijas *Tremties trilogija: Tremtis – praeikimas ar uždavinys* (1964), *Tremties lietuvis idėjų sukuryje* (1965) ir *Mažosios tautos ir valstybės* (1966). Svarbi studija apie pamirštuosius baltus (1968), apie baltų tautas bei jų likimą (1970), apie lietuvių kalbą bei jos archajinį turtingumą (1971). J. Eretas daug pasitarnavo ateitininkijai – 1960 m. išleido monografiją apie Stasį Šalkauskį, o 1970 m. – apie Kazį Pakštą. 1980 m. išleista dar viena monografija *Valančiaus šviesa už marių*, skirta prel. Pranciškui Jurui.

Atkūrus nepriklausomybę, galima kalbėti apie ketvirtąjį Juozo Ereto santykių su Lietuva laikotarpį – J. Ereto atliktų darbų Lietuvai garsinimas, jo vardo įamžinimas. Reikia pasakyti, kad J. Ereto vardas plačiau suskamba 1996 m., minint 100-ąsias gimimo metines (tai ir straipsniai, skirti profesoriui J. Eretui, straipsniai-interviu su profesoriaus vaikais, atvykusiais iš Šveicarijos. Būtina paminėti Algimanto Zolubo (Vilnius), Algio Liepinaičio (JAV) atliktus darbus įamžinant Juozo Ereto vardą...

Visu savo likimu Eretas taip sutapo su lietuviais, kad būtų per mažą jį laikyti tik mūsų bičiuliu. Jis taip įaugo į mus, kad tapo mūsų savuoju... Turtingas prigimties dovanas prof. Juozas Eretas darbščiai ir pilnai sunaudojo, stengdamasis gyvu ir rašytu žodžiu liudyti krikščioniškąją tiesą ir tarnauti mūsų tautinės kultūros pažangos kelyje, – rašė Juozas Girnius.

Visą savo veiklą paskyręs antrajai Tėvynei – Lietuvai, šveicaras Juozas Eretas paliko ryškų pėdsaką Lietuvos istorijoje.

Dr. Aldona Vasiliauskienė
VU RSTC

Tomas Žalandauskas – „Eurodoc“ asociacijos vicepirmininkas

Šių metų kovo 18-21 dienomis Atėnuose vyko asociacijos *Eurodoc*, kuri vienija nacionalines Europos valstybių jaunųjų mokslininkų organizacijas, kasmetinis visuotinis susirinkimas bei doktorantų konferencija.

Konferencijoje dalyvavo jaunųjų mokslininkų atstovai iš 22 Europos šalių, tarp jų ir Lietuvos. Mūsų šaliai atstovavo du Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos nariai. Kiekvienos šalies atstovai skaitė pranešimus apie savo šalies jaunųjų mokslininkų organizacijas bei jaunųjų mokslininkų padėtį.

Be to, konferencijoje taip pat pasisakė Europos universitetų asocia-

cijos prezidentas, Europos Komisijos bei kitų organizacijų atstovai.

Visuotinio susirinkimo metu į asociaciją *Eurodoc* buvo priimtos keturios naujos organizacijos: Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga, Graikijos *Elliniki Epistimoniki Etaireia Ypopsifion Didaktoron*, Danijos *Danske Ph.d.-stipendiaters netvaerk* ir Slovėnijos *Društvo Mladih Raziskovalcev Slovenije*.

Įvyko asociacijos vadovybės rinkimai, kurių metu Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos atstovas Tomas Žalandauskas buvo išrinktas asociacijos viceprezidentu. Pirmą kartą į asociacijos *Eurodoc* valdybą įeina žmogus iš Rytų Europos.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Stilistė Vita Kaziliūnaitė

Tekstų rinkėja Indrė Jacunskaitė

Dizaineris Valdas Balciukevičius

„Mokslo Lietuvą“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Patarėjai: V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas,

D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 212 12 35, faks. 261 47 29

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius